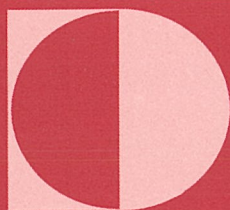

PTIČKI BREZZ GNEZDA

DRUŠTVO
DEFEKTOLOGOV
SLOVENIJE
SEKCIJA
MVO

33

PTIČKI BREZ GNEZDA

Izdala sekcija MVO, Društvo defektologov Slovenije, Zavod za usposabljanje govorno in slušno prizadetih, Ljubljana, Vojkova 74

Izdajateljski svet: Mirko Furlan, Franjo Pokos, Karl Destovnik, Lado Hočevvar, Jože Horvat

Uredniški odbor: Jasna Šebjanič-Pupis, Miha Rotar, Lado Hočevvar, Jože Horvat, Helena Pečelin, Franc Ravnikar, Franjo Pokos, Tomaž Vec.

Glavni in odgovorni urednik: Lado Hočevvar

Lektor: Peter Pal

Ovitek: Josip Gorinšek, akad.slikar

Naklada: 600 izvodov

Po mnenju Ministrstva za kulturo števil. 415-422/92, z dne 11. 6. 1992 spada glasilo med proizvode, za katere se plačuje 5% davka od prometa proizvodov.

Tisk: Tiskarna Planprint d.o.o., Ljubljana, Rožna dolina c.IV/32-36

VSEBINA

Uvodnik: Ptičja pesem /Lado Hočevar/	7
Dieter Speck: Trening komunikacije za vsak dan /prevod Meta Rant/	9
Anton Obholzer: V odnosu do ranljivih adolescentov /prevod Svetlana Šaponjič/	17
Sheila Melzak: Skrivnostno življenje otrok, ki so doživeli fizično nasilje /prevod Dragica Gerželj-Marinšek/	25
Robin Higgins: Skrivnostno življenje nevrotičnega otroka /prevod/	49
H.J.W. Hanekamp: Intervizija /prevod Nenad Kojič/	63
Frank Coffield: Uvajanje sprememb v kompleksne organizacije /prevod Srečo Burkelc/	67
Nenad Kojič: Od zamisli, preko konceptualnih izhodišč do življenja v stanovanjski skupini Črnuška Gmajna	70
Srečo Burkelc, Staša Sitar, Martin Matko: Idejna zamisel prenove vzgojnega zavoda Preddvor	79
Rade Milošević: Zadnji pogled v stanovanjsko skupino Olmo	82
Edita Švarc: Kako je imela Zdenka idejo, Edite pa ni bilo težko navdušiti	93

*Učenjakove besede je treba razumeti.
Učiteljevih besed ni treba razumeti.
Poslušati jih moramo, kot poslušamo
veter v vejevju in žuborenje reke
in ptičjo pesem.
Prebudile bodo v srcu nekaj,
kar presega vsako učenost.*

Antony de Mello

PTIČJA PESEM

*Ptica ne poje zato, ker ima nekaj povedati.
Poje zato, ker ima pesem.*

Anthony de Mello

Zelo na kratko. Dolgo traja, da Ptički brez gnezda pridejo ven.

Meni se je letos zgodilo tole: Na balkonu sem imel valilnico, kot že nekaj let preje. Dva zaroda na leto sta šla vedno skozi. Ne vem kako, toda siničke znajo zlesti tudi v luknje brez stopničk.

Tako so si to mojo valilnico vzele za njihovo stalno gnezdo.

In bilo jim je lepo.

Mogoče prelepo.

Letos je bil prvi zarod zelo obilen. Bilo je enajst jajčkov, kar je bilo sicer težko ugotoviti, saj mati sinica ni kar tako. Ko odpreš pokrov in pogledaš noter, zaprha kot besna mačka. In ti se ustrašiš, čeprav bi jo lahko zmečkal ali zmlél v sončni prah.

Potem te mine ta človeška predrznost in prepustiš živalim njihovo gnezdo. In ga ne gledaš več. Veš, da bo.

Nakar nekaj čivka in čivka, a ti pustiš živali pri miru. To je lepo in zelo humano, ampak lepega dne ni več nobenega čivkanja. Kaj sedaj!? Odpreš pokrov in notri so tri mlade siničke, ki so že lepo operjene, vendar požrte od črvov.

Vse skupaj sem vrgel stran.

Gnezda niso vedno varna. Za vse. Osem siničk se je le srečno prebilo v svoj ptičji rod.

Kaj hočem reči.

Nameščamo gnezda, se vtikamo, ali ne vtikamo. Vemo, da nekaj bo. Tudi je.

Še tole. Nekateri člani študijske skupine so bili zelo prizadevni. Po skupnem dogovoru so prevedli nekaj zanimivih člankov. Niso prevajalci, zato vas bodo morda nekateri pāsusi malo zmedli. Toda, to vam ni potrebno; lahko sami, s svojim vedenjem stvar zaokrožile.

Kak članek v tej izdaji vam bo mogoče vzel delček optimizma. Morda pa vam bo ostal bolj v spominu tisti, ki opisuje skupno življenje.

Urednik

TRENING KOMUNIKACIJE ZA VSAK DAN

Pogovarjati se - razumeti se

Dieter Speck

I. "Kako ste?"

Skušam si vas predstavljati: Mogoče ste ravno v knjigarni, v roki držite to knjigo in premišlujete, če bi jo kupili. Listate jo, tu in tam kaj preberete in se na nek nenavaden način počutite zaloteni. Ravno takrat vas prodajalec nagovori: "Vam lahko pomagam?" Kakšna neumnost. Saj vendar vsak vidi, da ste zaposleni in ne potrebujete nobene pomoči. Torej rečete: "Ne, hvala!" in začutite nepričakovan pritisk. Pritisnil vas je ob zid. Če želite brati knjigo naprej, jo morate kupiti. Poškilite na ceno, pomislite na svoje finančno stanje. "Zakaj pa ne? Saj si nič ne privoščim!" se glasi odločitev. Vaša vest pa mora, seveda, biti pomirjena: Knjige o komunikaciji človek ne potrebuje. Komunicirati zna. Zapustite knjigarno, pred njo zagledate znan obraz: "Zdravo, kako si?" V rokah imate vstopnico za naslednji komunikacijski krog. "Zdravo" izda informacijsko bližino do drugega. Sicer bi se lahko odločili za običajni "dober dan". Znanec se nasmehne in začne kramljati: "Človek se ne more pritožiti!" Nekaj vas moti v tej izjavi, toda preden vaši veliki možgani uspejo analizirati potek komunikacije, vas prehitijo mali možgani. "No", se slišite, "potem je pa vse v redu!" Nasmehnete se, kot da se čudite.

"Ja", reče sogovornik, "moram iti". In se začne poslavljati.

Odlomki ravnokar prebranega se v možganih mešajo s pravkar doživetim. Kako je bilo?

"Človek se ne more pritožiti!" Pa še z nasmehom? Toda pravzaprav izjava pomeni, da dotični obžaluje, ker se ne more pritožiti. Torej je žalosten. Zakaj se je potem nasmehnil? In sploh: Kdo je ta "človek"? Zakaj ne "jaz"? Torej bi pravzaprav znanec moral imeti deprimiran obraz in reči: "Žalosten sem, ker se ne morem pritožiti!"

Toda zakaj, premišlujete še naprej, je nekdo žalosten, če se ne more pritožiti?

Torej je smehljaj pravi? Potem je izjava napačna. Potem bi se morala glasiti: "Dobro mi gre!" Tako bi bilo prav! Na vsakdanje vprašanje vsakdanji odgovor. Tisočkrat preizkušeno - tisočkrat preverjeno. Vedno enak, utečen, ritual: "Kako ste." "Hvala, dobro." Prijazna obraza na obeh straneh. Prav tako, kot lahko rečemo: "Dve in dve je štiri." Na kar drugi ravno tako s prijaznim nasmehom odgovori s: "Tri in tri je šest." Kot moški dvigne svoj klobuk, kot dama naklonjeno pokimate ob srečanju. Ritual komunikacije je popoln.

"Kaj rečete, potem ko ste rekli "dober dan"?", se imenuje glavno delo ameriškega transakcijskega analitika Erica Berna.¹

Najpogostejši odgovor je hkrati tudi novo vprašanje: "Kako ste vi?" Šele ton vašega glasu, vaša mimika in vaše geste razodenejo vaš resnični interes. Vas resnično zanima? Imate dovolj časa za podroben opis bolezni? Ali pa je to le psevdo vprašanje, ki hlina zanimanje, čeprav bi vi v resnici mnogo raje govorili o sebi? Potem morate počakati le na prvo iztočnico vašega sogovornika. Če odgovori s splošnim "Še kar!", mu lahko odgovorite s "Potem je pa v redu!", in preidete nase. Če sogovornik naredi žalosten obraz, že slutite, kaj sledi: Nekaj, česar zagotovo ne želite slišati - njegovo zgodbo o trpljenju. Pa je vaša toliko zanimivejša! Ampak še ste potrpežljivi! Gotovo pride vaša iztočnica! Vseeno, kakšno trpljenje je omenjeno, vi že veste, da gre komu še slabše - verjetno prav vam? In to, pravzaprav samo to, je zares zanimivo.

Pri vprašanju, "Kako ste?", gre preprosto samo za to, da bi govorili o sebi. In vi sami ste za vsakega poslušalca najzanimivejše poglavje.

Kako zelo ste zanimivi drugemu zares, lahko preverite zelo enostavno: Na vprašanje "Kako ste?", nasmejani odgovorite: "Hvala! Slabo!" in doživeli boste presenetljivo izkušnjo, ko vam bo sogovornik prijazno odvrnil: "No, potem je pa vse v redu!" Meni, da že pozna vaš odgovor, vaš nasmeh pa to še potrdi - tako sliši tisto, kar želi slišati - da vam gre dobro. Slabe novice so nezaželene. Včasih so prinašalce slabih novic obglavljali. Danes smo bolj civilizirani: Rajši ne sprašujemo naprej, hitro zamenjamo temo pogovora, začnemo govoriti o sebi ali pa nimamo več časa za sogovornika. Neprijetnosti odrinemo, saj nas le obremenjujejo. Tako na vprašanje o našem počutju odgovorimo raje previdno - mnogoznačno - s "shajam", "kakor kdaj" in "no, ja". Zdaj se bo pokazalo, če se bo sogovornik odzval na ta "kakor kdaj". Vaš nedoločen odgovor je test: niste odgovorili z jasnim "dobro", ampak ste dopustili tudi možnost, da imate tudi slabe novice. Zdaj je na vašem sogovorniku, če jih želi slišati. Medtem vas v delčku sekunde spreleti

¹ Berne, Eric: "Was sagen Sie, nachdem Sie "Guten Tag" gesagt haben?"
Muenchen 1975

stopnja zaupanja do drugega: Mu naj res povem, kako se počutim? Kako bo reagiral na to? Bo sploh razumel? Ali naj raje ostaneva površinsko - neobvezno?

Na vprašanje "Kako ste?" moji pacienti večinoma reagirajo z nejevero. Skoraj si ne morejo predstavljati, da se kdo zares zanima zanje. "Kako verjetno se sliši zlomljena roka ali karkoli drugega vidnega", je pripomnila neka pacientka. "Toda duševna kriza? S tem naletim le na nerazumevanje. To vendar vsak kdaj doživi", slišim potem. Takšne reakcije soljudi nam ne pomagajo, da bi se odprli. Že zdavnaj smo se naučili, da vprašanje o našem počutju razumemo kot vprašanje o našem dobrem počutju. Pričakuje se, da nam gre dobro. Dobro gre uspešnim. Če nam gre slabo, se najhitreje pokaže, kako čvrsti so naši odnosi z drugimi, kajti taki se izkažejo v krizah in ne le v "dobrih dnevih".

Ko je zakonski par K. izgubil petletnega sina v avtomobilski nesreči, so se prekinili vsi kontakti s sosedi. Nihče se jima ni približal bolj, kot z običajnimi floskulami sožalja. S svojo bolečino sta ostala sama.

"Saj ne moremo siliti v nikogar!", je udobno opravičilo. V resnici pa se hočemo zaščititi pred možno prizadetostjo. Počutimo se nemočne. Občutja nemoči, ki nas hromijo, pa naša psiha pozna že iz otroštva. Takrat smo bili že enkrat odvisni, vezani na pomoč naših bližnjih. Če se kot otroci nismo mogli dovolj zanesti na nikogar, zdaj težko nudimo oporo drugemu. "Dovolj mi je že lastnih problemov. Ne morem se ubadati še s skrbmi drugih ljudi." Kdo naj se ubada z lastnimi skrbmi? Tudi na to imamo odgovor: "Z njimi naj opravi vsak sam!"

Pot v izolirano družbo je tako že predprogramirana. Če se nočemo nikomur preveč približati, zakaj ga potem sploh sprašujemo, kako mu gre?

Teoretično vprašanje daje možnost, da izrazimo naše dejansko počutje. Običajno pa se izkaže za psevdovprašanje. Je "odpiralec vrat", način vstopa v komunikacijo. Ampak, kakšen je ta kontakt, če nas odgovor skoraj ne zanima.

Kako ste sedaj, ljube bralke, ljubi bralci?

Vaša smola je, da ne morete videti moje mimike, mojih gest, da ne slišite tona mojega glasu, ki bi vam pomagali ugotoviti, kaj sem zares mislil s tem vprašanjem. Saj poznate tudi pisno obliko vprašanja o počutju iz pisem ali kartic: "Dragi stric Pavel. Kako ti gre? Meni gre dobro! Vreme tu je lepo. Včeraj smo bili..." No, in tako naprej. Seveda pisca sploh ne zanima, kako gre stricu Pavlu. Pomembno je, da bo prejel kartico z dopusta in ne bo mogel nergati, da so pozabili nanj. Vidite: komunikacija pozna zvijače. Ampak trening komunikacije zaradi tega? Ne zveni to strašno naporno?

Brez skrbi: nobene športne opreme ne potrebujete. Ne čaka vas noben program vadbe, ampak razpravljanje o naši vsakdanji komunikaciji. Naj vas

zaradi veselja do našega jezika mimogrede pritegne k učenju, prisluhniti v vsakdanjem življenju tudi med vrsticami.

Če vas veseli, spustiti se v komunikacijo, berite dalje. Mogoče se vam bo posvetilo, zakaj včasih raje kaj povemo po ovinkih, kot "mačka okoli vrele kaše", ali "sadimo rožice".

Način, kako se sporazumevamo, odloča o našem uspehu. Ker: kar zakličemo v gore, se nam vrne kot odmev.

II. Komunikacija - potreba po kontaktu in resonanci

Rojen je bil človek. Zaželen ali nezaželen. Deček ali deklica. Mama poročena ali samska, zaposlena ali gospodinja. Oče oče, ali spočetnik. Otrok še ni obremenjen s temi domnevami, ki bodo soodločale o njegovem kasnejšem življenju.

V dobro in slabo je prepuščen v varstvo vsakemu, ki ga neguje.

Za socializacijo imenujejo humanistični znanstveniki vsako ravnanje, ki je začetek in podlaga za kasnejšo sposobnost navezovanja stikov.

Otrok se uči: Če se derem, pride nekdo, ki ga kasneje spoznam za mamo. Mama mi da jesti, me previje, me stisne k sebi, mi zapoje pesmico.

Ali se uči: Če se derem, ne pride nihče. Če bi bil velik, bi mogoče izvedel, da mama méni, da je otroke treba pustiti jokati, ker je tudi njena mama tako naredila.

Ali se uči: Če se derem, zakriči tudi mama, izgubi potrpljenje in me natepe.

Šele kasneje bo otrok morda spoznal, zakaj je mama reagirala tako ali drugače in kakšno vlogo je imel oče. Do takrat pa je prepuščen na milost in nemilost vsem, ki skrbijo zanj.

Poskusi sporazumevanja se začnejo že v materinem telesu. Otrok se premika. Otrok protestira, če mati živi nezdravo: kadi, pije, jemlje tablete, se preveč napreza. Ampak koliko možnosti ima, da dopove materi, naj mu ne daje škodljivih stvari in da je odgovorna za dvojce življenj? Rojstvo je brutalno. Popkovina je prerezana.

Nenadoma je otrok sam. Sam pa za življenje ni sposoben. Ne potrebuje le nege, ampak življenjsko nujno tudi stik. Občutki iz maternice se začnejo razvijati naprej. Rojen je bil kot neosvetljen film, ki bo odločilnih osvetlitev deležen v prvem življenjskem letu.

Včasih so pogosto menili, da je otrok še premajhen, da bi prispeval sam k učenju vedenja. Prav v času popolne odvisnosti otrok dobi odločilne izkušnje: Kako ravna z njim? Kakšnega odziva je deležen? Je sprejet?

Otrokova komunikacijska sredstva so v začetku omejena: ne zna govoriti, zna le kričati, spuščati neartikulirane glasove in se nekoordinirano gibati. Odvisen je od tega, če bodo njegove potrebe pravilno razumljene in zadovoljene: Se slabo počuti? Je lačen? Si želi kontakta in bližine? Ima bolečine? Je bolan? Tako, kot se približamo otroku, tako doživi odziv na svoje prve poskuse komuniciranja: Bodo moje potrebe pravilno razumljene?

Gospa S. je prišla s svojim šestmesečnim otrokom po nasvet. Otrok je ležal na materini roki. Na mizi je zagledal igralno kocko, hotel jo je imeti in se začel cmeriti, ker mu je ni uspelo doseči.

Mati si je avtomatično odpela bluzo, da bi otroka podojila. Opozoril sem jo, da otrok pravzaprav hoče kocko. "Ne, ne", je nasprotovala. "Lačen je." // Kaj se bo naučil ta dojenček? Če hočem kocko, bom dobil dojko. Ta mati ne razlikuje potreb svojega otroka. Komunikacijsko vedenje tega otroka ni raziskano, ne jemlje se ga resno, ampak se ga prinese okoli. Ne dobi tistega, kar želi, temveč poljuben nadomestek. Če se bo mati pogosto tako obnašala, se bo otrok naučil, da so potrebe in frustracije zadovoljene s hrano. Prevelika teža je lahko posledica takšnega načina komunikacije. Stres in frustracije bodo reševani z: "Najprej se bomo dobro najedli!" ali: "Na to se pije!" Šestmesečni dojenček še ni sposoben diferencialne analize komunikacije. Preprosto sprejema in urejuje vtise. To, kar se človek uči po rojstvu, so sistemi pripravili. Kako pravzaprav funkcionira ta svet? Kaj je vzročnost? Kakšen je odgovor na to, kar sem začel?

Naučiti se pravil ni nič drugega, kot osvojiti, da A-ju sledi B. Težave so takrat, če te posledice niso na noben način gotove, ampak so odvisne od logike, ki se otroku izmika.

Otrok leži v otroškem vozičku, pri sebi ima plastično račko. Odpre dlan, račka pade iz vozička. Mati pride in pobere račko. Tako otrok ne odkrije le zakona težnosti, ampak tudi -dozdevno- še nekaj: Mama mi da račko nazaj. Pa poskusimo še enkrat. Vse funkcionira enako kot prvič. Pravilo se utrdi. Toda desetič mama nima več veselja. Račko pusti na tleh. Kaj se zgodi? Otrok protestira, začne kričati. Kričanje lahko sproži naslednje oblike vedenja matere:

- Račko pusti na tleh in se obrne stran
- Bolj ko otrok kriči, bolj jezna postaja
- Ne prenese otrokovega kričanja in pobere račko
- Šele po dolgem kričanju pride nazaj in popusti kljub prvotnemu namenu

Otrok se najprej nauči, da zakon težnosti očitno velja. Da bo mama pobrala račko, ni prepričan. Če bo protestiral, bo račko dobil morda nazaj. Torej: protest se splača. Toda mama se zna zelo razjeziti. A-ju včasih ne sledi B, ampak včasih C ali D. Mogoče tudi 1 ali 43. Človek nikoli ne ve. Eno pa drži zagotovo; Če bo jokal dovolj dolgo, bo mama prišla. Vsakdan kaže, da tudi ta, ravnokar najdena pravila, sploh niso tako zanesljiva kot zakon težnosti.

Kako se bo mama vedla je odvisno od mnogih dejavnikov, ki se izmikajo otroku, in so kot samovoljni. Ne pozna materinih globljih življenjskih okoliščin. Kakšen odnos ima do otroka? Kakšen odnos ima do otrokovega očeta? Kakšen odnos ima do lastnih staršev? V kakšni življenjski situaciji matere je bil otrok rojen? Je zaželen, ali je le obremenitev? Je mama morala zapustiti svoj poklic ali je zaposlena še naprej? Starejši ko bo otrok, bolje bo razlikoval, kdaj so mamine možnosti slabše: v trgovini, kjer je mama pod stresom, kjer je pred blagajno dolga vrsta, takrat se kažejo dobre možnosti za sladkarije. Mama si ne bo dovolila, da bi ves čas, pred vsemi ljudmi sitnaril. Kadar pride mamina mama, moja babica, so moje zvezde še posebno srečne. Mama in babica namreč nista enakega mnenja. Babica ve in zna vse bolj in kmalu ugotovim, kaj moram storiti, da dobim babico na svojo stran. Proti mami seveda. Kasneje je mama jezna name. Ampak z babico pa ni razpravljala. Otrok zbira načine komunikacije. Zelo natančno registrira, kako se ravna z njim. Iz tega skuša izpeljati pravila, ki jih vedno znova preizkuša, da bi našel varnost, zagotovila za lastno vedenje. Odločujoče pri tem je, na kakšno resonanco naleti. Resonanca pomeni "skupaj nihati". Otrok lahko s svojim vedenjem premakne druge k "skupnem nihanju"? Mu uspe, da ga zanj pomembne osebe razumejo?

Gospo K. so starši kot otroka pogosto puščali samo. Strah jo je bilo. Spominja se, da se je kot štiriletna deklica nekoč ponoči zbudila in ni bilo nikogar v hiši. Iz strahu je stekla ne cesto in klicala mamo in očeta. Sosedje so jo tolažili. Ko sta se starša vrnila, jo je oče strašno premlatil. Danes je gospa K. ženska, ki ima težave, ker si težko dopusti svoje občutke. Deluje nenaravno. Človek nikoli ne ve, pri čem je.

Analiza komunikacije je pokazala, da je svoje starše doživela kot muhaste. Nikdar se ni počutila varno. Včasih je bil oče zelo prijazen, potem pa spet nepredvidljiv. Pravila, po katerih je funkcioniral, so se izmikala gospe K. Strah pred nepredvidljivostjo je peljal k temu, da je bila gospa K. že kot otrok vedno bolj zadržana. Šla je na distanco. Že zgodaj je spoznala, da starši ne sprejemajo njenih občutkov. Namesto tolažbe, ko je pokazala strah, je dobila palico. Tako se je lahko naučila le, da se ne splača kazati resničnih čustev.

Podoben vsakdanji dogodek. Otroci pri igri padejo, boli jih. Odrasli pa se izgovarjajo: "Saj ni tako hudo!" Odkod pa odrasli to vedo? Kako so to lahko zagotovili?

Otrok se nauči, da njegova bolečina ni sprejeta. Njegovi lastni občutki ne veljajo. Torej se moti? Ampak, koleno pa boli...

Vsaka komunikacija se vedno začne s pričakovanjem, da bomo razumljeni. Jaz komuniciram iz potrebe po kontaktu - iz želje biti razumljiv in razumljen. Reakcija drugega mi pokaže, kako dobro mi je to uspelo. Če otrok doživi zavrnitev ali kaznovanje, je prizadet. Ni mu uspelo biti razumljiv in doseči kontakt z drugim. Odpovedal je.

Njegovo vedenje je moralo biti negativno, sicer bi našel pozitivno resonanco. Otrok si naloži krivdo za manjkajočo pozitivno resonanco. Če bi se bolj potrudil, potem bi našel več resonance. To, kar je doživel, prevzame nase, ker se ima za središče sveta. Ni še sposoben analizirati poteka komunikacije in odnosov. Če pogosto ne doživi resonance, se ima za ljubezni nevrednega. Nima možnosti spoznati, da mogoče drugi ni sposoben ljubiti, ker ima sam globoke probleme. Noben otrok noče negativne resonance. Nobem otrok ni od vsega začetka destruktiven, odklonilen ali nedostopen. Če se otrok odklopi, to kaže na primankljaj resonance v njegovem neposrednem okolju. Komunikacija pomeni razodeti se komu v želji, da bi z njim delil razodeto.

Zakaj bi moral otrok že od vsega začetka prikrivati svoje prave občutke pred svojimi starši? Tako, kot mi komuniciramo z otrokom, kot ga resno jemljemo in se obnašamo do njega, tako ga oblikujemo. Pozitivno in negativno. Ne pozna še manevrov odraslih, s katerimi slepijo sebe in druge o svojih resničnih občutkih. Predvsem otrok ne more razumeti ozadja. Ne more abstrahirati. Komunikacijo doživi kot direktno, stvarno in nanašajočo se nanj.

Mlada mati pripoveduje, da je bila njena petletna hčerka zbegana, ko ji je rekla: "Če bo šlo tako naprej, boš šla še v pekel!" Otrok si je to živo predstavljal in ga je postalo strah.

Kaj naj si mislijo otroci, če nekaj ušpičijo in jim potem rečemo: "Si pa res nekaj lepega naredil!" Pravzaprav lahko le z žerečim veseljem pritrdijo. Toda ton glasu in beseda "naredil" kažejo na to, da lepo ni lepo, ampak prej nekaj strašnega.

Kamunikacija ima torej svoje pasti. Otrok se uči prevajati. Razumeti seveda ne more, ker stvari ne imenujemo s pravim imenom. Poleg materinega jezika se ljudje učimo brati med vrsticami. To, kar je bilo dobesedno povedano, vedno ne ustreza tistemu, kar je bilo mišljeno.

Komunikacijo je treba vedno presojati glede na aspekt odnosov: V kakšnem razmerju sta "oddajnik" in "sprejemnik". Imata obadva občutek, da sta v resonanci z drugim? Vprašanje resonance odloča o kvaliteti odnosa. Če smo pravilno razumljeni, se dobro počutimo. Če drugi ni na naši "liniji", mu moramo v neskončnost pojasnjevati, pa nas še vedno ne razume, potem

izključimo določene teme, ker uvidimo, da nas sogovornik ne bo razumel. Nerazumljenost pa ima vpliv tudi na odnos. Sogovornika imamo za nekoga, ki "tega" tako ali tako ne razume in se z njim "sploh ne da pogovarjati".

Spet nas izda naš pogovorni jezik: Seveda znamo govoriti. Nič lažjega kot to. V resnici pa gre za razumevanje in s tem za neko skupno osnovo. Zakaj smo do nekaterih ljudi zadržani, do drugih pa ne? Naše komunikacijske izkušnje nam povedo, kakšno resonanco najdemo s kom. Če doživimo, da smo sprejeti in razumljeni, se lažje odpremo. Tako velja v vsakdanjem življenju recipročnost v odnosih: Tako, kot nas sprejemajo drugi ljudje, sprejemamo mi njih. Takšne sprejemljive odnose lahko prav preprosto testiramo, vprašamo se le, koga bi najraje povabili na večerjo ali koga bi najraje imeli za soseda. Pogosto se izkaže, da to niso lastni starši.

"Če vaša mati ne bi bila vaša mati, ampak soseda, bi želeli biti njena prijateljica?" sem vprašal neko pacientko. "Ne!" je presenečeno vzkliknila in tako opazila, da njen odnos do matere sploh ni tak, kot je vedno mislila. Nenadno spoznanje, da pri materi ni našla resonance, kot si je vedno želela, je bilo zanjo boleče.

Resonanca, ki smo jo doživeli kot otrok, odloča pri izgradnji občutka naše lastne vrednosti. Če nas jemljejo resno, se čutimo priznani. Opazimo, da nas cenijo - da nismo le otrok, ki tako ali tako nima nič povedati in za katerega velja: "Dokler ješ za mojo mizo, boš delal tako, kot ti bom jaz povedal!" In potem je najboljša, da vstanemo izza mize. Ampak za to je potrebna samozavest, ki je nima nihče, ki so ga tako upogibali.

Rojen je bil človek, odprt, prijazen, radoveden, spontan in pristen v svojih izjavah. Leta kasneje sedi isti človek v sobi terapevta: nezaupljiv, prestrašen, zaprt.

Nekaj se je zgodilo med rojstvom in sedanostjo, kar ga je tako globoko spremenilo.

Prevedla: Meta Rant

iz

Dieter Speck: *Kommunikationstraining fuer den Alltag*
Miteinander reden - einander verstehen ETB, ECON Taschenbuch Verlag,
Duesseldorf 1990

V ODNOSU DO RANLJIVIH ADOLESCENTOV

Anton Obholzer

Adolescenca

Obstaja več različnih načinov definiranja obdobja adolescence:

- po starosti (letih),
- socialni kriteriji,
- fiziološki razvoj (puberteta),
- "state of mind" - stanje duha, uma
- kombinacija vseh teh kriterijev.

Definicija, ki zajema samo kronološki kriterij, je lahko le zelo grob opis. Ponavadi te definicije pokrivajo obdobje od 12. do 20. leta, ne upoštevajo posameznika, individualnih razlik, psihične in socialne zrelosti.

Če hočemo obogatiti naše razumevanje značilnosti tega obdobja, moramo vključiti tudi pristope, značilne za ostale definicije. E. ERIKSON v *Childhood and Society* (1965) opisuje obdobja adolescence kot "psihosocialni moratorij". Po avtorjevem mnenju ta izraz najbolj opiše bistvo "socialnih" definicij - upošteva področja osebnostnega razvoja, prav tako pa tudi družbeno odgovornost. Adolescenca je specifično obdobje, v katerem je posamezniku dana možnost biti svoboden, izgubiti, propasti in postati subjekt, ki bo odgovoren za svoja dejanja (v tem obdobju se družbene sankcije običajno ne uporabljajo.). Definicije, ki poudarjajo prehod med otroštvom in odraslostjo, so značilne za moderne zahodne znanosti po drugi svetovni vojni.

Integralni del razvoja je oblikovanje spolne identitete. Prehod v odraslost je vedno označen z značilnim obredom. Definicije, ki temeljijo le na fizioloških spremembah prav tako niso posrečene (hormonalne spremembe ne pomenijo tudi spremembe stopnje zrelosti, ne prinašajo izkušenj, ni sprememb v psihičnem in socialnem funkcioniranju).

Najtežje je definirati adolescenco kot "state of mind". Samo s tem kriterijem lahko opredelimo posameznika, ki po drugih značilnostih ne ustreza obdobju adolescence. Petnajstletnik funkcionira v psihološkem in socialnem pomenu. Značilnosti tega obdobja so:

- spremenljivo razpoloženje,
- nezaupanje vase,
- preobremenjenost s prikrajšanostjo,
- negotovost, neodločnost v socialnih stikih.

"State of mind" je ena od poti, kako najti sebe, delno z identifikacijo s skupinami vrstnikov, delno pa s sprejemanjem modelov, vrednot staršev.

Vsaka uporabna definicija naj bi vsebovala elemente vseh naštetih (psihološke in socialne fenomene v kontekstu fizičnega razvoja).

Adolescenca - prehodna leta

Adolescenca je razvoja faza, naslednik otroštva in predhodnik odraslosti in zrelosti.

Vedenje posameznika v adolescenci moramo ocenjevati z upoštevanjem konteksta otroštva. Starši, ki agresivno vedenje svojega 14-letnika razlagajo z njegovim vedenjem v zgodnjem otroštvu ("takrat sem samo rekel ne, pa je ubogal"), ne uvidijo razvojne zveze med otroškimi in mladostnikovim vedenjem; lekcije, ki so naučene in primerne v obdobju otroštva nimajo enakih učinkov v adolescenci, ko dobi mladostnik moč, da uporabi svojo vedenjsko filozofijo.

Raziskovalci različnih usmeritev poudarjajo pomen prvih let življenja. V tem obdobju otrok oblikuje svoje temeljne predstave o svetu s pomočjo reakcij drugih ljudi in lastnega doživljanja. Način zaznavanja sveta je istočasno možnost za spremembo razvoja. Otrok se razvije v adolescenta - prične se dolga zgodovina napredka rasti, učenja, borbe. Le otrok, ki ima dovolj dobre izkušnje, dovolj možnosti komunikacij z drugimi, ljubezni drugih, se bo lahko spustil v boj z adolescenco, obogatil svoj notranji svet in postavil temelje za odraslo funkcioniranje. Depriviran otrok bo imel možnost za spremembo svojega položaja le, če mu bo omogočeno dobiti "drugačne" odgovore od staršev ali oseb, ki imajo to vlogo, da bo s tem lahko spremenil svojo sliko sveta. To t.i. "emocionalno delo" oblikuje temelje posameznikove sposobnosti, da prenese pritiske odraslega življenja. Adolescentni del osebnosti vedno vpliva na odraslo gledanje adolescentnih procesov pri drugih (družina, prijatelji, klienti).

Prebroditi adolescenco in izpolniti njene zahteve

V obdobju adolescence obstaja vrsta zahtev, nalog, ki morajo biti rešene in so usmerjene na pot v odraslost. Nekatere teh zahtev izvirajo iz razvojnih procesov (emocionalnih, fizioloških), druge so določene s pričakovanji, ki izvirajo iz socialnega okolja. Vse zahteve temeljijo na razvojnih možnostih in

izkušnjah iz otroštva in šele izpolnjene so koristne za razvoj v odraslega človeka.

Izredno pomemben je razvoj zaznavanja sebe, "sense of self", oblikovanje osebne, s tem tudi spolne in pozneje poklicne identitete. Oblikovanje posameznikove identitete pomeni oblikovanje neobdelanega materiala notranjega sveta, dediščine otroštva, v novih okoliščinah adolescence. Prodornost, surovost, nesprejemanje vrednot staršev so poti distanciranja od staršev ali sploh od odraslih. "Pot razkola" med adolescentom in odraslim je naravna, če se adolescent uspe izogniti usodi "ujetega" v svoji družini ali življenju v simbiozi. Za adolescente, ki ne obvladajo preloma s starši, se ta zgodi s smrtjo staršev. Takrat, v odrasli dobi, je ta prelom veliko težji. Popolno sprejemanje vrednot staršev, družbenih pravil lahko vodi v psevdo-odrasli način življenja, ki pa lahko izbruhne z nepredvidenimi posledicami kot "mid life crisis".

Oblikovanje identitete v adolescenci ni vedno spremljano z očitnim, jasnim uporništvom. Za ocenitev, ali je adolescent v svojem razvoju "on line" v odnosu do pričakovanega razvoja, je najbolj primeren indikator adolescentova sposobnost zavzeti se zase. Pozorni moramo biti na adolescente, ki niso nikoli pokazali znakov različnosti, kot tudi na tiste, ki niso počeli nič drugega, kot bili uporni.

Starši, ki adolescentu ne dopuščajo, da bi imel vrednote, ki so v nasprotju z njihovimi ali jih celo rušijo, skušajo pokazati preveč odobravanja in se mu tako nekako udinjajo. Posledica je njihovo počutje nemoči.

Prav tako neustrezna je druga skrajnost, ko so starši netolerantni, nefleksibilni.

Adolescent potrebuje za oblikovanje lastne identitete prisotnost, podporo staršev ali oseb, ki imajo to vlogo. Enako, če ne bolj, so pomembni vrstniki, predvsem, kot podpora uporništvu do staršev. V očeh adolescenta je potrditev vrednosti s strani vrstnika največja, kadar ga starši vrednotijo kot "neprimerne". Primarni namen skupin vrstnikov je podpreti funkcijo "neprimernosti" v odnosu do pričakovanj staršev. Skupina vrstnikov daje možnost eksperimentiranja z individualnostjo in čustveno sprejetostjo, istočasno pa daje možnost anonimnosti.

Adolescenca - odskočna deska k odraslosti

Sposobnost, spoprijeti se z zahtevami odraslosti, je odvisna od stopnje razvitosti temeljev, pridobljenih v predhodnih obdobjih (otročstvo, adolescence). Če so temelji dovolj dobri na vseh stopnjah razvoja, bo posameznik lahko izpolnil zahteve odraslosti. Oslabljeni oz. nepopolni temelji pogosto

ustvarijo pogoje za zastoj v razvoju, v odrasli dobi pa lahko povzročijo neustrezno reagiranje do potomcev.

Primer:

Mlada ženska, najstarejši otrok kmečke katoliške družine, je izgubila mater pri štirinajstih letih, od takrat je igrala vlogo matere očetu in ostalim otrokom. Pri osemindvajsetih, ko najmlajši (nadomestni otrok) zaključi šolanje, zanosi in se poroči s starejšim moškim. Svoje življenje živi z osebnostjo adolescenta. Ko nastopi adolescenca njene hčere, jo to pripelje do zloma, hospitalizacije; hčerina adolescenca izzove eksplozijo. Nepredelani, zatajevani in uspavani vidiki osebnosti izbruhnajo, kot bi izgubila svojo lastno mater.

Adolescent in njegova družina

Ob pričakovanju otroka je v družini opaziti veliko mero domišljije (spol, narava otroka). Po rojstvu otroka so otrokove značilnosti kot družinski projektivni test (vsak član otroku dodaja zaželene lastnosti). Otrok raste v okviru družinskih pričakovanj. Adolescenca je obdobje za oblikovanje lastne identitete, otrok z besedo ali z dejanjem reče - JAZ SEM JAZ SAM, SVOJ, IMAM SVOJO IDENTITETO, NE SLEDIM VAŠIM IDEJAM O TEM, KAJ SEM IN KAJ BI NAJ POSTAL (včasih si zato tudi izbere drugačno ime). Običajno se starši v tem obdobju pritožujejo nad temi spremembami; ni jasno, kdo bi naj odločal, kakšen bo adolescent postal, on sam, ali starši. Reagirane staršev na tej stopnji lahko ustavi ali zavre razvoj (tudi dokončno). Družino opisujemo kot notranje povezan sistem zavednih in nezavednih sprejemanj drug drugega. Vsak član opravlja emocionalno funkcijo v odnosu do drugega in v odnosu do celotnega sistema. Nezavedni mehanizmi potekajo skozi proces projektivne identifikacije. Proces, ki so ga opisali mnogi družinski terapevti, lahko ilustriramo z naslednjim primerom:

Oče, ki je odraščal v sirotišnici, je izrazil svojo delinkvenco s strogim discipliniranjem. Zdaj se zadnji ostanki njegove adolescentne osebnosti kažejo v tem, da je uporen, kljubovalen in prezira avtoriteto. Ti intrapsihični konflikti med nezdržljivimi aspekti njegove osebnosti so zanj vznemirjaljoči. Z mehanizmi projektivne identifikacije oče projicira svoj kljubovalen JAZ v svojega adolescentnega sina, ki je tako dvojno obremenjen - s svojo razvijajočo se osebnostjo in očetovimi nepredelanimi konflikti. Istočasno bi sin potreboval očeta, kot osebo, vredno zaupanja. Oba, oče in sin sta tako obremenjena z zatajenimi in neprepoznanimi aspekti svoje osebnosti. V zatajevanju lahko oba dosegata zadovoljstvo. Oče lahko na nezavednem nivoju podpira, opogumlja sinovo uporništvu, kljubovalnost, neprilagojenost, celo delinkventnost. Sin oponaša očetove neprilagojene oblike vedenja, kadar se sooči z očetovim avtoritativnim vedenjem.

Pri delu in razmišljanju o adolescentnih procesih je izredno pomembno ločiti med avtoriteto in avtoritarnostjo. Prvi pojem ima pomen odgovornosti, dialoga, pomoči pri sprejemanju odločitev, drugi pojem ima pomen zlorabe sile, da bi vsilili drugim svoje odločitve.

Proces projektivne identifikacije ni omejen samo na ta, tukaj opisan par, ampak zajema vso družino. Vsako družino lahko opišemo kot sistem medsebojno povezanih projektivnih identifikacij. Vsak član družine v sistemu zadovoljuje vrsto svojih potreb. Osebnost moramo vedno obravnavati kot kombinacijo osebnostnih značilnosti in projektivne identifikacije, ki je vezana na posameznika.

Prav zato je odraščanje za adolescenta zelo težko. Zbrati mora vse različne aspekte lastne osebnosti med vsemi družinskimi člani, ki jih mora dokončno zapustiti.

Upošteevajoč adolescentne procese v kontekstu družine se moramo zavedati, da vsaka sprememba v projektivnem sistemu (mladostnik dela na svoji ločitvi, osvoboditvi od sistema) pomeni tudi prevzem odgovornosti za svoje lastne projekcije.

Adolescent in institucionalni procesi

Procesi projektivne identifikacije veljajo za družino kot institucijo in s tem tudi za vse ostale institucije. Posebno velja to za institucije, ki so specializirane za delo z adolescenti. Institucionalni procesi ustvarjajo pogoje, v katerih adolescenti (lahko) igrajo posamezne vloge ali sklope institucionalnih vlog, ki so nezavedno razdeljene med bolj občutljive posameznike.

V naravi institucionalnih procesov je, da spreminjajoče se značilnosti, ki omogočajo življenje v instituciji, temeljijo na pojavu nezavednih procesov preizkušanja in dodelitve vlog. Ti procesi ne vključujejo samo adolescenta, temveč tudi vse člane osebja. Tako konfrontacija med "delinkventnim" adolescentom in "rigidnim" članom osebja ne zajema samo osebnostnih značilnosti obeh, velikokrat vsebuje tudi elemente institucionalnega funkcioniranja.

Razcepljenost med nudenjem možnosti adolescentu za oblikovanje njegove lastne identitete in avtoritarnostjo osebja je zelo pogosta v tovrstnih institucijah.

Da bi preprečili vpliv negativnih elementov institucionalnih procesov, je potrebno osebju omogočiti ustrezno izobraževanje, "training", podporo. Izredno pomembno je vloga zunanjega svetovalca, ki naj ne prevzame značilnosti institucionalnih prijemov, le tako bo imel možnost svetovati in bo sposoben intervenirati.

Starši in adolescenti

V odnosu do adolescenta, naj bo delinkventen ali ne, moramo vedno upoštevati njegovo osebnost, njegov delež v procesu odraščanja. Le tako lahko ustvarimo in ohranjamo kontakt z adolescentom.

Običajna fraza odraslih je postalo poudarjanje, da so tudi sami bili mladi. Starši pa tega včasih ne upoštevajo. Ali zaradi tega, ker so imeli "drugačno" mladost, ali ker je "niso imeli", ker so živeli v drugačnih okoliščinah, v drugačni kulturi, ker se mladi "v naših časih niso tako vedli", kakorkoli že, radi "pozabljajo" na svojo mladost. Kadar se zavedajo svoje pretekle mladosti, jim njihov lastni adolescentni JAZ pomaga razumeti način življenja adolescenta in prispeva k temu, da so s svojo osebnostjo (adolescentni in odrasli JAZ) sposobni ustvariti pogoje za nadaljevanje nemotenega razvoja. To ne pomeni samo tega, da pomagajo adolescentom odrasti, dozoreti v odraslega; tudi sami potrebujejo adolescentovo pomoč pri svojem lastnem dozorevanju in razvoju. Primer je družina, v kateri starši obžalujejo, tožijo nad tem, da bodo postali stari starši. Prevedeno to pomeni, da se niso pripravljali odpovedati spolni produktivnosti (bolj simbolično kot v resnici).

Pritiski staršev na adolescente, da ne bi odrasli, so lahko vzrok za stanje "frozen in time" za starše. Obdobje adolescence, ki bi ga naj adolescent prebrodil in oblikoval osebnostno, spolno in poklicno identiteto, običajno sovpada z obdobjem, ko so njihovi starši postavljeni pod pritisk srednjih let - "mid life". Skrite težave ponovno izbijajo na plan, odrasli se mora spopasti z lastnimi, znova prebujenimi težavami, istočasno mora biti na razpolago svojemu adolescentu s podobnimi težavami. Včasih se v družini identiteta odraslega izgubi, občutek imamo, da so v družini samo mladostniki. V nekaterih družinah pa pride do zamenjav vlog, starši prevzamejo vloge adolescentov, adolescenti pa so potisnjeni v igranje psevdo-odrasle vloge. To jim jemlje energijo, potrebno za odraščanje.

Če želimo imeti dober kontakt z adolescenti (tudi v profesionalni vlogi) je pomembno, da smo v stiku z lastnim adolescentnim JAZ-om. Adolescentni del JAZ-a daje možnost identifikacije in s tem boljšega razumevanja procesov odraščanja. Običajna napaka staršev in strokovnjakov, ki delajo z adolescenti je ta, da poskušajo adolescentom vsiliti način življenja, ki se jim zdi najbolj primeren. V ozadju so nezavedne želje odraslih imeti še eno možnost za odraslo življenje (tokrat bi to storili drugače). Prisotnost in bližina staršev naj bo v osnovi podpora adolescentu pri njegovem iskanju lastne poti. "Dihanje za vrat" je najboljša pot do odtujenosti med starši in adolescentom.

Nekateri problemi adolescence

V obdobju adolescence težave izbruhnejo nenadoma, zdi se, da brez vzroka in povezave s predhodnimi razvojnimi obdobji. Občutek imamo, da so bile težave zanikane. Starši smo presenečeni, nepripravljeni. Najbolj običajen način reševanja problemov je "gledanje skozi prste", problemov nočemo videti, upamo, da bodo tako izginili sami od sebe. To je mehanizem, ki razloži dejstvo, da sami kot starši pogosteje opazimo težave pri tujih otrocih, ne zavedajoč se, da se tudi pod našo streho velikokrat odvijajo destruktivni procesi. Kako prepoznati, opaziti problem pod lastno streho?

Eden najbolj zanesljivih pokazateljev je sprememba vzorov, ki jih je adolescent imel do zdaj. Spremeni se način vedenja, adolescent postane nepojmljivo surov, z dolgočasen, zlovoljen. To so pogoste manifestacije adolescentovega doživljanja; lahko pa naredimo napako, če jih obvezno vidimo kot take. Vzrok za takšne spremembe je lahko globlji in privede celo do zastoja na tej stopnji razvoja.

Starši potrebujejo veliko časa, da opazijo, kaj se dogaja, včasih opazijo zelo pozno ali celo prepozno. Z emocionalnega zornega kota je namreč veliko lažje sprejeti, da je naš otrok na stopnji adolescentnega preizkušanja (spolnost, delinkvenca, alkohol, droge). Poznati moramo tveganja, ki jih ti procesi nosijo s seboj.

Adolescenca ni proces, ki bi vključeval samo adolescenta z njegovimi občutji tesnobe, brezizhodnosti; vključuje tudi vse ostale, ki z njim živijo (starši, stari starši, ostali otroci). Z dolgočasnost pri adolescentu je pogosto znak depresivnega procesa. Odrasli pogosto reagirajo z "alarmom" in željo, da bi jih potegnili iz takšnega počutja. Predpostavka, da depresija vedno pomeni neko negativno stanje, je napačna, lahko je tako, vendar ni nujno. Lahko je izraz odvisnosti, razmišljanja, razočaranja, jeze do drugih, izgube idealov. Pomembno pa je, da ločimo med posamezniki, ki so venomer v mislih na samomor in to tudi skušajo storiti, in tistimi, ki včasih samo sanjarijo o melodramatičnih načinih samomora. Slednje za adolescente ni tako neobičajno in navadno ni zaskrbljujoče. Razumljivo je, da bo odrasli, ki ima sam depresivno naravo in je imel s tem težave v adolescenci, tudi sam bolj zaskrbljen.

Delinkventnost pomeni način mišljenja, življenja, v katerem se socialne norme, internalizirane v družbi, ne spoštujejo in ne upoštevajo. Tak način mišljenja ni neobičajen pri otrocih v mlajših letih, proces pa pogosto ni odkrit preje, pred adolescenco. Šele v tem obdobju pridobi posameznik fizične in socialne sposobnosti in izkušnje za delinkventna dejanja in šele v adolescenci je podpora vrstnikov dovolj močna pri opogumljanju za izvrševanje delinkventnih dejanj. Zato moramo vsako takšno dejanje

obravnavati v kontekstu storilca, njegove osebnosti, družine in skupine vrstnikov, ne nazadnje tudi v kontekstu celotne družbe.

Tako imenovani "psihotični" simptomi v adolescenci, ki so prepoznani kot potencialno uničujoči za osebnost, nimajo vedno takega pomena, kot tisti, ki se pojavijo v zreli dobi. Tovrstni simptomi so lahko tudi posledica eksperimentiranja z drogo; izgubijo se po kratkem času. Celostno podobo o simptomih in vzrokih zanje pa lahko dobimo le, če imamo na razpolago informacije staršev, vrstnikov in samega klienta. Diagnoza in obravnava naj temeljita na soglasju, ob sodelovanju klienta, če je to mogoče. Drugače se lahko zgodi, da simptomi "izvirajo" od zdravnika, ki se za obravnavo odloča.

Ostale pojave v adolescenci - nagnjenost k uživanju droge, težave v izpolnjevanju zahtev šole ali dela - moramo obravnavati v kontekstu ekspresije posameznikovega notranjega sveta. Posledice narekujejo terapijo in družbeno intervencijo. Veliko teh pojavov ima izvor v zgodnjem otroštvu, simptomi pa nastopijo jasno šele v adolescenci.

Psihoterapija ene ali druge vrste je stvar strokovne izbire. Pri adolescentih je relativno redek pojav, da se sami odločijo za obravnavo, ni pa neobičajno, da se strinjajo s tem kot z začetno fazo nudenja pomoči; rezultat je pogosto zadovoljiv. Psihoanaliza je zelo intenzivna oblika obravnave, indicirana v vsakem primeru. Svetovanje, družinska in grupna terapija pomagajo adolescentu nadaljevati zaustavljen, prekinjen proces odrasčanja. Elektrokonvulzivne in medikamentozne terapije v obdobju adolescence ne priporočamo, razen v izjemnih primerih.

Razumljivo je, da je diagnoza, ki temelji na biokemičnem, genetskem ali hormonskem neravnotežju zelo "ugodna", tako za starše kot za strokovnjake. Osvobodi jih "krivde", vzroki ostanejo skriti, s tem pa tudi ni možnosti, da bi kaj storili

*prevedla
Svetlana Šaponjič*

SKRIVNOSTNO ŽIVLJENJE OTROK, KI SO DOŽIVELI FIZIČNO NASILJE

Sheila Melzak

Uvod

Med leti 1983 in 1987 se je število otrok pri socialni službi, "Združenju zlorabljenih otrok" in na seznamih rizičnosti več kot podvojilo. Leta 1988 je bilo v Angliji, Walesu in Severni Irski 4.519 primerov fizične zlorabe otrok. Večina zlorab se zgodi otrokom pod 5. letom starosti. Ta podatek odseva le delček primerov fizičnega nasilja.

Čeprav so nekateri otroci ločeni od staršev, ki jih zlorablajo in so nekatere družine vključene v terapevtsko "zdravljenje", je narava in zasebnost družinskega življenja takšna, da odrasli mnogo otrok, ki doživljajo v svojem razvoju znatne strese, ne opazijo.

Fizično nasilje, ki ga stori odrasla oseba nad otrokom, ima lahko za otroka drugačen pomen kot je bil namen odraslega. (Ferenczi 1933). Odrasla oseba lahko namerava otroku povedati, da je njegovo vedenje napačno ali nezaželeno in v takem primeru je namen fizičnega nasilja kaznovanje. Odrasla oseba pa lahko uporabi fizično nasilje tudi za izražanje svojega lastnega pritiska, besa, frustracije, bolečine, razdraženosti ali nemoči - v bistvu različnih stresov v njenem življenju, ki jih ni nujno povzročil otrok, ki pa jih odrasla oseba ne more artikulirati (izraziti). Fizična kazen pogosto sledi občutku starša, da otrok besedni pritisk ignorira (Epstein 1987). Včasih vsebina komuniciranja odrasle osebe ni namenjena otroku.

Poseben vpliv fizične agresije na otrokov razvoj je odvisen od mnogih faktorjev, vključno s starostjo otroka, stopnje njegovega čustvenega razvoja in od okoliščin izkustva. Pomembno je, na primer, če otrok ima ali nima dostopa do odrasle osebe ali vrstnika, s katerim lahko deli svoje občutke in ki bi cenil njegove boleče izkušnje in nudil manj zmeden odnos. S stališča otroka lahko izkušnja fizičnega nasilja s strani odrasle osebe ustvari vrsto kontradiktornih negativnih občutkov - strah, jezo, nemoč, ponižanje, nesrečo, občutek ničvrednosti in zmedo. Otrok ima lahko občutek, da mora biti "zmaj", da si zasluži tako pogosto neprijetno ravnanje. Lahko ima tudi občutek, da je on vzrok za stres, bes in bedo staršev (Evert in Erne 1987).

Tudi če otrok lahko spremeni svoje vedenje, lahko fizično nasilje povzroči tolikšnje zaskrbljenost, da otrok ni več sposoben kratkoročno ali dolgoročno razmišljati o ničemer. Temu je lahko vzrok vedenje odraslih. Otrok sprejema tudi podzavestno komuniciranje odraslih, lahko se zaveda občutka nemoči in frustracije odrasle osebe, kakor tudi njene nesposobnosti izražanja svojih občutkov. Te težave med odraslim in otrokom niso omejene na noben določen socialni razred, raso, spol in narodnost.

Otrok bo uporabil vse razpoložljive možnosti, da bo dal smisel svoji boleči situaciji in zmanjšal njeno težo. Mogoče bo poskusil zaščititi starše tako, da bo skrbel za občutljivega starša ali bo v njegovih očeh starš popoln, kar je rezultat njegove zmožnosti vrednotenja resničnosti ali spopadanja s svojimi lastnimi potrebami.

Otrok se lahko identificira s starševim načinom obvladovanja občutkov in komuniciranja. Na različnih stopnjah razvoja bo otrok uporabil fantazijo na različne načine, da bi razumel in se branil pred razmerjem med določenimi napori na svoji stopnji razvoja in svojo posebno zunanjo resničnostjo.

Sem otroški psihoterapevt, ne socialna delavka ali akademski raziskovalec in moje profesionalno gledanje vpliva na način, s katerim razmišljam o zlorabi otrok. Otroški psihoterapevti so šolani za pozorno opazovanje dinamičnih sprememb v notranjem svetu otrok in za doseg razumevanja psihološke realnosti vsakega otroka, ki je mogoče drugačna od zunanje realnosti. Srečujemo se s čustvi, ki jih otrok mogoče težko izrazi in zavestno dojame, na primer krivda, zaskrbljenost, bes, izguba, obup, nemoč, neznošen konflikt in praznina.

Nezmožnost izražanja in obdelave čustev lahko privede do resnih vedenjskih, telesnih in čustvenih simptomov. Domnevamo, da so simptomi, ki se kažejo, ob vsakem času povezani z latentnimi, pogosto podzavestnimi občutki in preteklimi travmami, ki jih je težko identificirati. To je delo psihoterapevtske terapije in zato se zdi, da se je otroci udeležujejo dolgo, celo več let. Poskušamo najti ustvarjalen način, s katerim bi otrok "predelal" notranje težave in s tem povečal svojo sposobnost shajanja z življenjem. Pogosto me zmede črta, ki jo potegne naša družba med tisto fizično zlorabo na eni strani, ki se manifestira na očitni, viden način in med tisto fizično zlorabo na drugi strani, ki povzroča bolečino, a le malo zunanjih znakov ali fizičnih simptomov. Nevidna čustvena škoda in psihološka cena različne fizične kontinuirane zlorabe - od kontroliranega pretepanja kot oblike kazni, do očitne, nekontrolirane fizične zlorabe pri kateri pride do zlomov kosti, je očitna vsakomur, ki se zaveda čustvenih potreb otroka. Ta zloraba otroka zmede. Za otroškega terapevta je kontradiktorno, da bi pisal o fizičnem nasilju ločeno od čustvenega. Vsakič, ko pride do fizičnega nasilja, se zgodi tudi čustveno nasilje. Ta zloraba se lahko prepleta z vsakim področjem otrokove osebnosti, z njegovim razmišljanjem, z njegovimi odnosi,

samospoštovanjem in zavestjo. Anna Freud je pisala o odnosu med pogoji okolja in stopnjo notranje strukturalizacije osebnosti v otrokovem razvoju. (A. Freud 1982). Poudarila je, da je škodljiv vpliv nenormalnih pogojev okolja na razvoj vedno prisoten.

Kar je potrebno poudariti, je dejstvo, da je direktna povezava med dejstvom, da so starši odsotni, da otroka zanemarjajo, so indiferentni, da kaznujejo, da so kruti, da ga zavajajo, da so preveč zaščitniški, da so delinkventi, psihotiki in med sliko izkrivljene otrokove osebnosti, ki je rezultat vsega naštetega.

Kruto ravnanje lahko "proizvede" ali agresivno, nasilno bitje ali plaho, zlomljeno, pasivno bitje. Zvodništvo staršev ima lahko za rezultat ali stalno popolno nezmožnost kontrole spolnih impulzov ali hudo zavoro in odpor do kakršnekoli vrste spolnosti. Skratka rezultat, do katerega postopno pride, ni določen z vplivi okolja samimi, temveč s prepletanjem prirojenih in pridobljenih virov otroka. (A. Freud 1982).

To poglavje bom ponazorila s podrobno izkušnjo nekega otroka. Upam, da bo mogoče potegniti nekaj splošnih točk o vplivu fizične agresije iz zgornjega citata.

Kontekst, v katerem otroci izkusijo fizično nasilje

Iz razprav o kaznovanju otrok je jasno, da ni splošnega pogleda na to, kaj je fizična zloraba. Otrok ni za vse odrasle osrednji vidik. Različni profesionalci in odrasli navajajo različne in kontradiktorne prioritete v odnosih do otrok in skrbi zanje.

Fizična zloraba je tako postavljena v določen socialni kontekst odnosov med družinami, družbo in državo; odnos med odraslimi in otroki ter prednostjo, s katero se strinja družba.

Očitno kontradiktorno je, da so nekatere vrste fizičnega nasilja nad otroki dovoljene s strani odraslih, medtem ko so nekatere definirane kot problematične, nelegalne in zato kaznive. Nekatere vrste fizičnega nasilja obravnavajo kot način vzgoje, nekatere kot socialni problem, nekatere kot problem mentalnega zdravja in nekatere kot politični problem. Te razlike odsevajo fundamentalno različne filozofske vidike. Vprašati se moramo, za koga je fizično nasilje nad otroki problem, in kdo v svetu odraslih okuša ta problem.

Nasprotujoči odnosi, ki so rezultat dveh različnih filozofskih tradicij, so bili tema diskusije v članku Valarie Sinason "Prihrani palico in misel" (Weekend Guardian, 13. 8. 1989). Razkriva grško tradicijo. Plutarh je napisal: Otroke je treba voditi v spoštljivo vedenje s pomočjo vzpodbujanja in pojasnjevanja in prav gotovo ne z udarci, ker tako postanejo neobčutljivi in prestrašeni, delno zaradi udarcev, delno zaradi ponižanja.

V novem prevodu hebrejskega zapisa (verzija Biblije) najdemo pregovor: Tisti, ki palico zadržuje (je ne uporablja), svojega sina sovraži, tisti pa, ki ga ljubi, ga navaja na disciplino. Vsebina tega pregovora je v nasprotju s tem, kar je menil Plutarh. Ti dve široki filozofski tradiciji o naravi otrokovega razvoja se odražata v vzgojni in filozofski teoriji, v kulturi, literaturi in religiji.

Menim, da obstaja kontinuiteta med vrsto fizične agresije, ki je na splošno dovoljena pri vzgoji otroka (in ki jo nekateri imenujejo "zloraba") in med zlorabo otrok, ki jo priznava zakon.

Kdo opredeljuje fizično nasilje nad otroki kot problem?

Zakonite (DHSS in Welsh Office 1988) in profesionalne (Oddelek za zdravje 1988) pristojnosti v zvezi z zlorabo otrok odobravajo takšna nasprotja, da kot posledico otroci v svojem odraščanju še vedno izkušajo fizično agresijo kot zlorabo. Malo znanega pa je o tem, kako so Jasmine Beckford, Tyra Henry in Kimberly Calisle (Poročilo o zlorabi otrok 1985, 1987) preživeli svoja kratka življenja. Vemo le, da za to usposobljeni strokovnjaki niso mogli sodelovati, da bi jih zaščitili. Strokovnjake zlahka zmede **namen** odraslih, ki fizično zlorablajo otroke in **posledice**, ki jih ima fizična agresija za otroka. Nasprotja znotraj in med dvema filozofskima sistemoma, med vzgojnimi filozofijami z njihovimi spreminjajočimi se mnenji o vzgoji otroka in socialnimi filozofijami o odnosu med družino in državo so v zakonodaji še vedno prisotna. Prisotna so tudi v mišljenju odraslih, ki so poklicno odgovorni za skrb za otroke. Boleče skrivnosti o življenju teh otrok tako ostajajo nepojasnjene.

Kdo je odgovoren za telesno zlorabo in agresijo?

To je še eno težko vprašanje. Je posamezni roditelj zaradi svoje socialne in psihološke preteklosti kriv za fizično zlorabo in agresijo? Je odgovornost na strani očeta prej, kot na strani matere (Gordon 1988), na obeh starših, na državi, družbi, socialnem ali ekonomskem položaju? Nigel Parton (1985) je pregledal rezultate raziskav, ki zadevajo te razne spremenljivke (variable). Štetje zlorabe otrok je bilo izvedeno na različnih krajih in ob različnih časovnih terminih.

Lahko zastavimo veliko vprašanj. Zakaj nekatere družine prenehajo sodelovati s socialno službo, nekatere pa ne? Kako se zbirajo statistični podatki? Je v družinah iz nižjega družbenega razreda več fizičnega nasilja ali ga je več v družinah iz manjšinskih kultur? Koliko je fizična agresija povezana z občutki naraščajočega socialnega stresa in nemoči?

Med delom v Severni Ameriki sem v podobnih statističnih okvirih kot v Britaniji (kjer statistike kažejo več primerov fizične zlorabe v revnih

družinah) opravila študijo, v kateri sem skušala preveriti domnevo, da so ljudje z nižjim socialno-ekonomskim statusom in ljudje iz manjšinskih kultur bolj tolerantni do nepravilnega ravnanja z otroki. Meja o tem, kaj je nepravilno ravnanje, je v Britaniji višja. Izkušnja v Severni Ameriki se je izkazala za nasprotno. Verjetno je, da so razlike v vedenju posledica socialnih razmer in ravnovesja med socialnim stresom in podporo (glej Garbarino in Gilliam, 1980).

Otrok je čustveno odvisen od odraslih, prav gotovo je odvisen od odraslih glede fizične nege, v veliki meri je odvisen od odraslih tudi glede izobraževanja in socializacije. Na področju, kjer se fizična in čustvena skrb za otroke prekrivata s socializacijo in izobraževanjem, lahko vidimo največ nasilja, agresije in strahu. Otrok, staršev in družin ne moremo izločiti iz socialnega konteksta, v katerem živijo. Starši imajo, razen dolžnosti biti starši, v svojem življenju še druge pritiske. Na primer, vzdrževanje "poroke", prijateljstva in družinske vezi, skrb za zaposlitev in dom, za redne in ustrezne prihodke. V tej družbi imajo različne družine različno svobodo in izbiro. Odnosi moči znotraj družin, med dominantno kulturo in kulturo posameznih družin, rasizem in razredna uvrščenost - vse to vpliva na odnose in mora biti upoštevano, ko razmišljamo o vzrokih in vplivih fizične agresije nad otroki. Če upoštevamo vse to, se nujno pojavi zapleten okvir, znotraj katerega lahko rigorozno pristopimo k odzivom na naša neodgovorjena vprašanja (Korbin 1981).

Kakšne so možnosti za nudenje terapevtske pomoči družinam

Obstajajo različne poti gledanja na akt fizične agresije in nasilja v družinah. Medtem, ko se "zdravstveni" model osredotoči na patologijo znotraj posameznika in družine in s tem zmanjša kompleksnost obstoječega problema, drugi terapevtski modeli raziskujejo kontekst, v katerem družine živijo: razvejanost družine, okolje, socialni položaj, moč in možnosti. Prejšnji modeli so imeli za rezultat kaznive posege, v katerih so otroke in starše ločili brez ustrezne načrtovane ali raziskane terapevtske podpore, ki bi spremenila vzorec neskladnosti znotraj družin. Bolj učinkoviti posegi upoštevajo socialni kontekst in pritegnejo pomoč iz družinskega okolja, tudi, če je potrebna začasna ločitev otroka od družine. (Parton 1985; Minuchin 1984, 1989). Zelo učinkovito terapevtsko delo izvajajo nekatere lokalne klinike, ki jih sestavljajo psihiatri, psihoterapevti, psihologi in socialni delavci. Tako lahko pride do spremembe teh otrok skozi spremembo okolja in njihovo individualno spremembo. Poseg, ki kombinira delo na čustvih s poučevanjem starševstva in razkrivanjem socialnih pritiskov na družine, zahteva znatne stroške, ki se družbi mogoče zdijo preveliki, da bi jim dajala prioriteto.

Ko je stopnja nasilja v družbi in pritiski na nekatere družine tako visoka, ni presenetljivo, da znotraj družin prihaja tudi do fizičnega nasilja. Ko so odrasli pod pritiskom, jih otroci s svojim otročjim vedenjem tako razdražijo, da uporabijo fizična sredstva, da bi to otročje vedenje zaustavili, namesto da bi našli način, da bi sami sebe "premaknili" iz te neznosne in razdražljive situacije. Pri resnejših dejanjih nenamernega nasilja in zlorabe otrok, se zdi, da v zavesti odraslih otrok preneha biti otrok in odnos med odraslim in otrokom je zabrisan, četudi le trenutno. Otrok predstavlja negativno osebo iz preteklosti odraslega, osebo, zaradi katere se je ta odrasli počutil nemočnega, ponižanega in razvrednotenega v času svojega otroštva. Ti problemi ne morejo biti opravičilo za ravnanje.

Različni avtorji so prišli do sklepa, da so starši, ki otroke zlorablajo, zelo nenatančni v presoji otrokovih znakov, ker imajo sami omejen obseg odzivanja na svojega otroka. Starši, ki zlorablajo, imajo težave z značilnostmi svojega otroka in se zato težje odzivajo na subtilne znake trpljenja. Prav tako ti starši ne ocenjujejo razvojnih sposobnosti svojega otroka pravilno (Herzberger 1983). Takšni starši utegnejo interpretirati napako svojega otroka kot nameren "napad" na starša, zaradi česar lahko reagirajo s fizičnim maščevanjem. Epstein (1987) je poudaril kompleksnost procesa identifikacije starša s svojim otrokom. Iz tega razloga je pomembno, da si starši lahko prikličejo v spomin realno podobo svojega otroštva. Epstein je pomagal skupini staršev, da so razvili vpogled v vedenje svojih otrok, da so videli otrokove potrebe in izkušnje ločeno od svojih lastnih, da so povečali obseg odzivanja na svoje otroke in razložili notranje in zunanje vire stresa.

Starši, ki so v svojem otroštvu doživeli fizično nasilje se ne bodo nujno identificirali s tem stilom starševstva. Kot smo omenili že prej, so lahko odločilnega pomena faktorji socialnega stresa, kot so sprememba, izguba, zaskrbljenost zaradi denarja. Raziskave o nasilnih družinah so pokazale, da takšne družine potrebujejo veliko mero podpore, da lahko postanejo bolj osredotočene na otroka.

Z vidika otroka

Za otroka, ki izkusi fizično nasilje v svoji družini, je nepomembno, ali odrasla oseba namerava otroka kaznovati ali ne. Enako nepomembno je, ali želi odrasla oseba odvrniti določeno vedenje ali izraziti svojo lastno stisko.

Na vsaki stopnji razvoja ima otrok svoje obveznosti, ki jih mora opraviti. Nerazrešene težave na neki stopnji se lahko prenesejo naprej na naslednjo stopnjo kot rezultat naraščajočih sil razvoja. Zmožnost mladega otroka, da razmišlja in rešuje probleme, se spreminja, ko se otrok razvija. Piaget je na osnovi številnih opazovanj otrok iznašel genialne poizkuse za prikaz načina, po katerem se razmišljanje otrok razlikuje od razmišljanja odraslih (Flavell 1963). Podobno poteka tudi čustveni razvoj v stopnjah in na vsaki stopnji

imajo otroci značilne fantazije, želje in občutke (Sandler 1975). Otrok, ki v obdobju svojega razvoja preživlja fizično nasilje, se je sposoben zateči k mnogim možnim mentalnim "strategijam", da bi samega sebe zaščitil pred razkritjem resničnosti dejanj svojih staršev in pred mešanico občutkov, ki jih imajo do njega. Če otrok lahko govori o dejanjih in kontradiktornem vedenju svojih staršev in drugih odraslih, je to odraz njegove duševne moči. Od večine otrok ne moremo pričakovati, da bodo dovolj močni, da bi "shajali" z vplivi zlorabe, ne da bi ti znatno vplivali na njihovo duševno stanje. Cena lahko vključuje razvoj patološke obrambe, kot je istovetenje z nasilnim odraslim, zanikanje, umik v svet fantazije, močno represijo in ekternalizacijo in razdvojenost. Prav tako lahko pride do omejevanja pri delovanju ega, zaprtega čustvenega razvoja in delinkventnega vedenja. Shengold (1979), Schreber (1903) in S. Freud (1910) so zagotovili koristen vpogled v ta predmet.

Težko je nuditi zelo prizadetim otrokom dovolj intenzivno terapijo v lokalnih posvetovalnicah, ker takšni otroci potrebujejo intenzivno in časovno dobro izbrano "zdravljenje". Vsako zavlačevanje po prizadetosti, po travmatičnem dogodku takšne zlorabe ima za posledico še težavnejšo pot skozi problem.

Terapevti, ki delajo z otroki v terapevtskih "bolnišnicah" ali v šolah z internati, opisujejo svoje delo z otroki, ki so ločeni od svojih družin (Boston in Szur 1983) ali v situacijah, ko njihovi starši istočasno prejemajo terapevtsko pomoč (Flynn 1988).

Med otroki, poslanimi na "Local Authority Clinic" (lokalno kliniko) je mnogo otrok, kot je fant, čigar skrivnostno življenje in "zdravljenje" bomo opisali tukaj.

Simptomi različnih otrok, poslanih na zdravljenje, so znaki, da je otrok pod stresom in nakazujejo, da doživlja fizično nasilje s strani odraslih. Samo opazovanje in ocenjevanje bo razkrilo vrsto in obseg otrokove čustvene prizadetosti.

Zgodovina primera

Ko so otroci s strani odraslih na različne načine fizično prizadeti, obstajajo določeni karakteristični znaki agresivne zlorabe. Ti znaki so prav tako povezani s pripravljenostjo, kaj otrok deli s terapevtom, kot so povezani s kvaliteto stika med otrokom in terapevtom. Avtorji razprav na to temo pogosto navajajo, da so telesno zlorabljeni otroci tako prizadeti zaradi prve zlorabe, da bodo podzavestno poizkušali ponoviti svoje vedenje, ki je do zlorabe privedlo in to zaradi neke vrste ogorčenja, da so jim njihovi starši lahko prizadeli toliko bolečine in zmedenosti. Ta vrsta povezovanja se lahko pojavi v odnosu s terapevtom. Deček, o katerem govorimo, ni bil fizično zlorabljen tako, kot v svojih kriterijih navaja "služba socialnega varstva".

Prišlo ni do nobenih vidnih poškodb, je pa prav gotovo doživel fizično nasilje, ki ga je prestrašilo in vplivalo na njegov razvoj v njegovih letih oblikovanja. Amos (ime dečka) je tipičen primer velike skupine motenih otrok, ki jih družina in šola okarakterizirata kot problematične in so poslani na "zdravljenje".

Amos je bil visok, krepak fantič s temno poltjo in očarljivim, izrazitim obrazom. Ko sem ga prvič srečala, je bil star 5 let in devet mesecev. Še tako površno opazovanje je razkrilo njegovo veliko težavo pri obvladovanju zaskrbljenosti in kontroliranju vedenja kakor tudi njegovo nezrelost glede na kronološko starost - njegov otročji način govorenja in veliko število sivih las na njegovi glavi (to drugo lahko da je, ali tudi ni povezano s stresom). Amosove izkušnje s svetom in njegove razvojne težave dobro ilustrirajo nekatere od sedanjih teoretičnih in praktičnih problemov pri razumevanju vpliva fizičnega nasilja na otroke in za zagotovitev "zdravljenja", ki bi te vplive omilili.

Amos je dobival zaušnice, največ od svoje mame, od 18. meseca dalje. To je bil včasih njen odziv na težave pri obvladovanju njegovega vedenja, včasih pa odziv na njeno nerazpoloženost. Ko je vstopil v šolo, njegov učitelj ni mogel obvladovati njegovega vedenja in ga je želel izključiti. Doma so ga natepli s pasom in poslali v njegovo sobo. Tako so kaznovali njegove starše, ko so bili otroci. Starši so bili po svojem verskem prepričanju fundamentalisti, ki so iz svoje družine, vere in kulture prinesli idejo o dobrih in zlobnih duhovih. Med "zdravljenjem" se je pokazalo, kako so ta prepričanja vplivala na njihovo starševstvo do Amosa.

Kot običajno, se zgodovina razvoja otroka pokaže v procesu "zdravljenja" in jo ni lahko zbrati na diagnostični stopnji, ko se srečamo z otrokom in njegovimi starši. Oba Amosova starša sta prišla v Anglijo v zvezi z oglasom za delo iz dveh različnih dežel. S sabo v Anglijo nista prinesla le svojih delovnih sposobnosti, temveč tudi svojo kulturo in način starševstva. V Angliji sta bila, na svoje presenečenje, soočena s sovražno, rasistično družbo, v kateri se nista počutila sprejeta. Njuna močna želja, da bi dosegla in obržala svojo lastno kulturo, religijo in vrednote, je bila neprestano "prekrižana". Počutila sta se izločena in drugačna. Amosova mama je bila vzgojena v Angliji, njegov oče pa v svoji veliki družini v tujini.

Amosa so starši opisali kot zelo aktivnega. Opisali so njegovo nemirno spanje, v katerem se je premetaval in obračal. To so opazili s pričetkom vstopa v šolo. Nekajkrat se je ponoči prebudil, šel v sobo svojih staršev, a se je zdelo, da jih ni prepoznal, gledal je vanje z grozo in govoril: Zakaj sta se spremenila? Amosovi starši so ga gledali, kako spi in čutili v sobi tujo atmosfero. Niso tako pomislili, da ima mogoče težave in da to povzroča njegove težave. Namesto tega so pomislili, da je Amosova soba zakleta in so poklicali duhovnika. Ta jim je povedal, da Amos ni zaklet a sčasoma so v hiši

izvedli nekaj ceremonijalov. Očitna zaskrbljenost, ki so jo te ideje ustvarile v Amosu, je postala osnovna tema zdravljenja. Te ideje so očitno vplivale na več vidikov razvoja njegovega notranjega sveta, še posebno na njegov pogled na samega sebe in njegove odnose in na njegovo sposobnost premika njegovega mišljenja od konkretnega k abstraktnemu, od prvotnega na drugoten proces. Soočene z občutljivim, vročerkvnim, energičnim dečkom, vsekakor ljubečim, bi bile starševske sposobnosti mnogih staršev boleče pretresene. V svojem prizadevanju, da bi Amosu pomagali obvladovati svoje vedenje, so njegovi starši uporabili ne samo starševski stil svoje družine, temveč tudi svojo veliko zaskrbljenost, da bi se njihov otrok, kot član manjšinske kulture, skladal z njo. Obupno so si prizadevali, da v šoli ne bi opazili njegovih problemov. Njihovi napor, da bi obvladali njegovo vedenje, so pripomogli k poslabšanju problema, namesto da bi ga omilili. Vse to se je razvilo v situacijo, v kateri je deloval nadaljnji faktor. Amosovi starši so imeli občutek, čeprav niso bili prepričani, da ima v šoli težave zato, ker je iz druge, manjšinske sredine. Ko je bil star 5 let, so ga premestili iz ene šole na drugo.

Amosov oče, ki je bil v bistvu prijazen, miren moški, pogosto ponižan s strani žene, je bil zbeگان, potem ko je Amosa natepel s pasom v izbruhu sramu in nemoči zaradi pritožb iz šole. Amosova mama je bila negotova, zelo inteligentna ženska, otrok ločenih staršev. Ni zaupala moškim. Obžalovala je, ker je prenehala s študijem in ga nameravala nadaljevati. Svoja otroka je imela zelo rada, toda Amos se ji je zdel težaven in pogosto ni imela potrpljenja z njegovo občasno negotovostjo in potrebo po neprestanem zagotavljanju, kakor tudi ne z dejstvom, da jo je včasih popolnoma ignoriral (glej Epstein 1987). Zdelo se ji je, da je bila med njenima dvema nosečnostima očitna razlika in da je bil Amos neznosen in neukrotljiv že v maternici. Ta dejstva so se izkazala v procesu zdravljenja. Uspelo nam je raziskati, kako je te občutke projicirala v nerojenega otroka. Na stopnji diagnosticiranja je zmedeno opisala, kako miren deček je bil Amos in da so se težave začele, ko je začel hoditi. Amosova babica je imela v obdobju pred vstopom v vrtec znaten delež pri skrbi zanj, ker se je mati vrnila v službo kmalu po rojstvu. Njen način vzgoje je bil tradicionalen in Amosu je dala zaušnico za vsak prekršek.

V času zanositve, nosečnosti, rojstva in prvem letu Amosovega življenja je bila njegova mama zelo zaposlena, ne samo z novim odnosom z Amosovim očetom, temveč tudi z Amosovim starejšim bratom, Tomom, čigar oče (ki ni bil isti kot Amosov oče) se je "bojeval" za to, da bi bil s svojim sinom in ga je nekajkrat "ukradel" iz šole in ga vzel k sebi domov za več ur. Amosova mati je bila zaskrbljena zaradi celotnega procesa, ki se je, po dolgem času, zakonito razrešil in postal znosen. Dolgo časa je trajalo, preden je Amosova mama povedala, da je to vplivalo nanjo v času Amosovih prvih mesecev življenja. Rekla je, da je bil zelo zaželen in ljubljen. Počasi se je izkazalo, da

je bil vedno težaven in da je bila več mesecev prezaposlena. Jasno je bilo, da so ga tepli po glavi, ga udarjali po nogah, kakor tudi pretepli s pasom.

Amosova mama je večkrat izrazila presenečenje, ker se Amos ni odzival nanjo, kot njen starejši sin Tom. Tom je bil pri svojih 12 letih model zrelosti, ubogljivosti, samoobvladovanja in uspešnosti v šoli. Ker Tom ni bil zajet v postopek "zdravljenja", lahko samo ugibamo, zakaj je bil tako pristojen. Družina se je spominjala Toma kot otroka, ki ni potreboval zaušnic. Vedno se je podrejal in vedno je sodeloval. Mogoče je, da je bila Tomova mati v njegovih zgodnjih letih veliko bolj mirna in prilagojena njegovim razvojnim potrebam, kot je bila v Amosovem primeru. Prav tako je mogoče, da je Tom po temperamentu manj podoben svoji materi kot Amos in da je bolj miren.

Ocena

V času "ocenitve" je bila Amosova mati v zadnjih dneh svoje tretje nosečnosti. Ob času, ko sem spoznala Amosa, je že imel posebnega učitelja na svoji drugi šoli, ki mu je nudil individualno pomoč. Šoli se je zdelo njegovo agresivno, pozornost "iskajoče" vedenje zelo težko obvladljivo v situacijah, ko morajo otroci preživeti v skupini. Brcal je svoje sošolce, pljuval kuharice in neprestano prosil svojega učitelja za podporo, pomoč in spodbudo in se pri tem ni menil za druge otroke v razredu. Razen njegovega agresivnega, egocentričnega in nezrelega vedenja v šoli, je šola bolj skrbela njegova anksioznost in njegova občasna odsotnost od realnosti. Govoril je o namišljenih prisotnostih, kot bi bile resnične in o nesrečah, ki so se zgodile članom njegove družine, pri čemer je jokal in trpel. Retrospektiva jasno pokaže, da je to predstavljalo njegove strahove in vztrajnost domišljjskega razmišljanja. Nekaj od tega so bili dogodki iz njegove daljne preteklosti. Govoril je o dveh Amosih in za svojo ravnateljico narisal oba v enem dnevu. Opisali so ga kot nekoga, ki odsotno kaže nekoga za sabo in pravi: "Nehaj mi govoriti, naj to naredim." Pogosto je krivil druge otroke za nastanek konfliktnih situacije.

Obstajala je skrb, da je psihotik, da ima resne čustvene motnje in da ga bo mogoče poučevati le v terapevtski šoli. Šolsko osebje je poročalo, da so ga njegovi starši udarili v šoli pred učitelji. Osebje je opisalo Amosa kot nezmožnega za poslušanje kakršnekoli graje - v času vstopa v to šolo. Po nekaj mesecih se je njegovo dožemanje izboljšalo. Mnenje šole je bilo, da ne bo zmožel in želeli so ga oceniti kot primernega za posebno izobraževanje. Šolski priholog je bil prepričan, da bi lahko Amosove probleme omilili v "posebni šoli".

Pri prvi uri je Amos narisal svojo družino in me znova in znova prepričal, da je dober deček. Vprašal je mnogo vprašanj, da bi se prepričal, da sem dober človek. Če sem, mu bom dala vse, kar želi! Bil je zelo navdušen in nisem

mogla oceniti vseh virov njegove navdušenosti. Omenil je, da ima doma novo sestrico, dojenčico. Razumljivo je bil med drugimi temami preokupiran z dojenčki. Ob vpisu je njegova prejšnja šola poročala o njegovi neprestani želji, da bi bil zopet dojenček. Pogovarjala sva se o dejstvu, da imam jaz "roza" kožo medtem ko je njegova rjava.

Amos ni pokazal fizične agresivnosti ali vedenja, ki ne bi bilo povezano z realnostjo. Predvidevam, da vame ni bil prepričan in morala sem biti zelo previdna v odkritem pogovoru z njim. Najbolj sem bila presunjena zaradi njegovega zelo močnega fantazijskega življenja in konkretnega razmišljanja, kar je značilno za otroke, stare dve ali tri leta manj. Njegov velik napor, da bi se pravilno vedel in bil priden, je bil očiten. Svojo mamo je ob slovesu objemal in poljubljal kot bi se bal, da bo pozabila nanj. Prav tako je objemal drugo žensko osebo na kliniki, toda ne na zapeljiv način, tamveč kot bi želel reči: "Jaz sem Amos. Prosim, imejte me radi." Ko je bil še v moji sobi ("ambulanti") je rekel, da me je obiskal zato, da bi se z mano igral in da mu jaz lahko pomagam pri njegovih skrbih, zmedah in težavah. Posebno zmeden je bil zaradi dobrih in slabih misli in dejanj in načina, kako se ljudje, ki jih pozna, spreminjajo iz dobrih v slabe in spet nazaj. Izrabil je tudi svoj velikanski strah pred kaznijo.

Očitno je bil preplavljen z mešanico prejšnjih skrbi. Potreboval je veliko mirnega prigovarjanja, da se je umiril, ko pa je bil čas za njegov odhod, se je počutil zavržen in je želel ostati. Ta vzorec se je ponavljal več mesecev. V prvih urah sem mu morala zagotoviti, da mu ne bom dala zaušnice. K meni ni prišel kot kazen. Najino edino pravilo je bilo, da mu ne bom dovolila, da bi prizadel samega sebe ali mene, in da ne bo razmetal sobe. Na koncu njegove psihoterapije sem imela občutek, da je Amos potreboval "zdravljenje" in da bi ga tudi lahko uporabili zanj. Zdelo se je, da se je njegov razvoj zataknil med dvema posebnima razvojnima črtama:

1. Črto, povezano s fantazijo in resničnostjo, primarnim in sekundarnim mišljenjem,
2. Črto proti obvladovanju anksioznosti.

Imela sem občutek, da se je razvoj Amosovega ega zagozdil, kar je vodilo v njegovo nezrelo, neorganizirano funkcioniranje in oviralo njegov zdrav nadaljnji razvoj. Razvoj njegove zavesti kot da se je zagozdil v svojih prejšnjih stopnjah in ga pustil s svojo zelo primitivno in kazensko zavestjo, s katero je pogosto prihajal v konflikt. Vedel je, da je včasih poreden! Zanj je bilo težko kontrolirati ali odgovarjati za svoje občutke ali dejanja. Bilo pa ga je, paradokсно, groza posledic svojih dejanj.

Pri 5-tih letih morajo biti otroci sposobni misliti in se skoncentrirati na delo v šoli, ki predstavlja naloge, za katere je bistven daljši sekundarni proces mišljenja. Zaposleni morajo biti z igro in z reševanjem notranjih problemov.

Prav tako morajo biti sposobni shajati z drugimi otroki in sprejeti avtoriteto odraslih na šoli. Končno morajo do neke mere razumeti pravila šole in to, kar čutijo drugi. Psihoanalitiki imenujejo to dobo razvoja latentno dobo. Amos se je zdel poponoma nezmožen za soočanje s katerim koli pritiskom šolskega življenja, razen če je imel samo zase podporo odrasle osebe ali zrelejšega otroka. V teh okoliščinah so bili njegovi dosežki pri šolskem delu precej nad povprečjem, njegova igra je bila ustvarjalna in zapletena. Brez te podpore je hitro postal zaskrbljen in je izgubil kontrolo, zdelo se je, da je postal veliko mlajši otrok in slabo razpoložen. Preplavila ga je zaskrbljenost in različni drugi vplivi, tepel je druge otroke in postajal kaotičen v razmišljanju in si običajno zamišljal, da so drugi povzročili njegova dejanja.

Ana Freud opisuje postaje ob poti razvoja od otroštva do zrelosti, na katerih se različni deli osebnosti kombinirajo na posebne in karakteristične načine. (A. Freud 1963). Običajen razvoj je neenak in otroci se ne bodo nujno enako in hkrati premikali vzdolž črte. Od otrok pričajujemo, da jih prevzamejo čustva, da jočejo in se zvijajo, kadar so v stiski. Od splošne fizične izkušnje otroškega neugodja otrok postopno razvije sposobnost, da napetost, skrb in zaskrbljenost izkusi duševno. Yorke in Wiseberg (1976) razpravljata o razvoju mentalne zaskrbljenosti: "merila obvladovanja in naraščajoča zmožnost obvladovanja mentalnega vznemirjenja se bo povečala, ko bo mentalni mehanizem postal bolj razvit." Opisujeta, kako se počasi razvija zmožnost omejevanja zaskrbljenosti do vzorčnih proporcev skupaj z jezikom, procesom sekundarnega razmišljanja in sposobnosti zatrtja. Da bi otrok razvil "signalno" zaskrbljenost, mora imeti nekaj zmožnosti za kontroliranje vplivov. Otroci imajo na stopnji razvoja govora običajno obdobja nerazpoloženosti in še niso mogli razviti zmožnosti "signalne zaskrbljenosti".

Amos je s svojim nezrelim govorom in nagnjenostjo do nerazpoloženosti kazal mnogo razvojnih značilnosti veliko mlajšega otroka. Eden od ciljev "zdravljenja" naj bi bil pomagati mu premakniti se po razvojni črti do tiste točke zmožnosti obvladovanja zaskrbljenosti, ki bi bila primerna njegovi starosti. Lahko bi pričakovali, da bo Amos pri 6-tih letih v fazi latentnosti. Sarnaff piše: Za obdobje latentnosti je značilna nestabilnost, ki se izraža s premiki med normalno latentnostjo in agresivnimi stanji. Če se kakšen od teh premikov zgodi, to ni znak resne patologije, razen če je premik karakterističen, kroničen in se odraža v vedenju, ki ovira razvoj in rast otroka. (Starnoff 1971). Na začetku terapije je bilo jasno, da je bil Amos pogosto tepen, a tudi ljubljen s strani staršev. Prav tako je bilo v tem času jasno, da je Amos rad spal v postelji svojih staršev. To je bilo za majhnega fanta zelo vznemirljivo. V glavnem je bila slika, ki se je pojavila, za Amosovega stališča zelo zmedena. Njegovi starši so bili z njim nedosledni, včasih so ga poniževali in včasih preveč razburjali. To morda lahko pojasni, zakaj mu je bilo težko obvladovati svoja čustva in fantazije in se vesti starosti primerno.

Ta način vzgoje ne samo da ni obvladal njegovih otroških čustev, temveč je tudi prekinil tok obvladovanja njegovih čustev, ko je dozoreval. Do takrat, ko sem ga spoznala, je že sprejel del načina, s katerim so se njegovi starši povezali z njim. Počutil se je zmedenega in nesposobnega. Kot sem jaz problem razumela, je Amos trpel zaradi razvojnega "nereda" in čutila sem, da mu bo psihoterapija pomagala razvozlati njegov zmeden notranji svet tako, da se bo razvojno lahko premaknil naprej.

Zdravljenje

Stopnja, do katere je bil Amos zlorabljen, se je pokazala šele v postopku zdravljenja. Potrebna je bilo nekaj časa, da so teme, ki so vodile njegovo zdravljenje, postale jasne. Na samem začetku ga je skrbelo, da bi bila z njim zadovoljna. Zdelo se je, da ima do mene zelo pozitiven odnos in enako do možnosti preživljanja posebnega časa z menoj. Pomembno je bilo vzpostaviti zvezo za zdravljenje, to je odnos, osnovan na njegovi naklonjenosti do mene in želji videti me, toda na moji izkušeni in usposobljenosti, da najdem poti dela z njim, da bi mu lahko pomagali izraziti svoja čustva in obdelati tista čustva iz preteklosti, ki so motila njegovo trenutno življenje in jih tako spremeniti.

Na začetku je narisal nekaj veselih risb svoje družine, uporabil je žive barve in mi zagotavljal, da je doma vse dobro in da je on dober deček. Stopnja njegove zaskrbljenosti je seveda pomenila, da so njegove izjave laž, prav tako njegovo vedenje. Vedno je potreboval veliko časa, da je po stopnicah prišel iz čakalnice v mojo sobo. Po nekaj urah zdravljenja, je začel v igri nakazovati nered v njegovem notranjem svetu. Preskakoval je od ene teme na drugo in od ene igre, fantazije itd. na drugo. Bilo se mu je težko osredotočiti kljub temu, da sem ga pri tem podpirala. Nihal je med mirnostjo in organiziranostjo (prikazoval vsebino svojih misli ustno ali skozi igro) ter med nemirom in neustaljenostjo, očitnim znakom zaskrbljenosti, nekim v začetku skritim vzrokom. Ko sem Amosa bolje spoznala, sem mu lahko pomagala, da je obvladoval samega sebe s preprostimi komentarji, kot so: Danes te je pa polno po vsej sobi. Le zakaj si zaskrbljen? Bodiva detektiva in skupaj poiščiva vzrok, prav tako kot Batman in Robin. Skozi dramatično igro in čustveni ton njegovega stika z mano se je izlila njegova naraščajoča zaskrbljenost.

Nekega dne, ko je Amos skozi odprta vrata druge sobe na kliniki opazil nekaj novih igrač, se je najin pozitiven odnos spremenil. Ne da bi se menil za moje nestrinjanje, je stekel v sobo in postal zelo jezen name in kljubovalen, ko sem mu rekla, da so igrače od nekoga drugega in da soba ni najina. Morala sem ga prijeti za roko in ga odvesti nazaj v mojo sobo. Takrat in še kasneje je bil kljubovalen in zaskrbljen in očitno je pričakoval, da ga bom udarila. Ko sem mu zagotovila, da ga ne bom udarila ali zatožila njegovi mami ali mu

dovolila imeti igrače iz drugih sob, se je začel kujati in mi je rekel, da me ne mara.

Očitno je bilo, ne samo, da se je bal, da bo tepen, temveč je tudi hotel biti tepen. Pravzaprav bi bilo zanj to, da bi ga udarila, olajšanje. Toda to olajšanje bi bilo samo delno, ker ne bi bilo enakovredno obsegu njegove namišljene porednosti. To je značilno za agresivno zlorabljenega otroka, kar so opisali številni avtorji (glej na primer Furman 1986).

Po nekaj mesecih je postalo nihanje med njegovim kaotičnim in organiziranim vedenjem manjše. Dolgo časa je bil njegov negativen odnos do mene osnovan samo na mojem odrekanju česa, kar bi bil rad počel ali se igral. Počasi je postal ta negativen prenos bolj zamotan in izražanje teh občutkov in skrbi ter moje razkrivanje in razlaga le-teh je prinesla Amosu olajšanje. Počasi se je njegova težava pri ocenjevanju razlike med sprejemljivim in nesprejemljivim vedenjem, razmišljanjem in občutki, zmanjšala. Od risanja srečnih družinskih risb je prešel na igranje, bil je sposoben spremeniti se v super junake kot so Superman, Neverjetni Hulk, strašna pošast, velikan. Ob istem času je, ko je risal, vedno narisal ptice in izražal željo, da bi odletel stran. Strinjal se je z mojo sugestijo, da je morda prestrašen in da se počuti varnega, če se pretvarja, da se lahko spremeni v superjunaka, prekritega z oklepom, ki ga varuje. Vprašala sem ga, kaj je tako zastrašujoče in rekel je: Mamica je včasih poredna. Imam dve mami - pridno in poredno. Odgovorila sem mu, da se njegova mama lahko spremeni iz dobre v poredno in spet nazaj. Ni razumel, zakaj se spremeni, a bo to odkril. Seveda je obstajala samo ena mama. Spomnila sem ga na njegov občutek, da obstajata dva Amosa - priden in poreden.

Ob koncu tega srečanja je bil Amos posebno olajšan, stal je čisto blizu mene, a se mi ni "vrغل v naročje". Tiho je rekel: Včasih sem zelo prestrašen. V sebi se počutim kot majhna ptica. Čeprav je bilo to njegovo prvo razodetje njegovih globljih čustev, je bilo potrebnega veliko časa in ur terapije, da je Amos prilagodil svoje občutke in jih izrazil na socialno sprejemljiv način. Prav tako je potreboval veliko časa, da je prilagodil svojo "kaznovavno" zavest. V času njegovega ocenjevanja je imel Amos nekaj nezdravih obramb, kot so zanikanje, represija, zmedenost in umik v svet fantazije. Sicer je bil Amos preveč odprt, ranljiv in neustrezno zaščiten, da bi shajal z intelektualnim in socialnim pritiskom šole in doma. Amos je potreboval dolgo obdobje terapije, da se je znebil svojih nekoristnih obramb in si pridobil uporabne načine obrambe.

Super heroji so bili ena izmed Amosovih podzavestnih obramb proti zaskrbljenosti zaradi resničnih in namišljenih pošasti v njegovem življenju. Del normalnega razvoja je, da se majhni otroci na določenih stopnjah soočajo v igri in sanjah z zaskrbljenostjo. Za Amosa so imele pošasti in super junaki v njegovi domišljiji več pomenov. Bile so njegov način doživljanja svojih

staršev, ko niso bili dovzetni za njegove potrebe in stopnjo razumevanja in ko so ga travmatsko prevzeli in ga topli. Predstavljale so tudi njegove lastne agresivne impulze proti svojim staršem, česar ni mogel sprejeti. Ko se je igral pošasti in junake, se je istovetil z agresijo svojih staršev in se učil obvladovati svojo lastno.

Glede na psihosomatsko teorijo o normalnem razvoju se majhen otrok začne zavedati, da obstajata dva spola. Zavedati se začne fizičnih razlik med njima. Počasi otrok spremeni otroško navezanost na odrasle in postane specifično in "lastniško" navezan na znane odrasle nasprotnega spola, običajno na enega od staršev. V tem obdobju postane roditelj istega spola ali bližnji odrasli istega spola v otrokovi domišljiji nevarnen tekmeč. Otrok se počasi začne identificirati s staršem ali bližjo odraslo osebo istega spola. To obdobje intenzivnih čustev in želja je zatrto, pozabljeno, potisnjeno v ozadje zavesti in otrok zapusti Ojdipovo fazo razvoja in vstopi v obdobje latentnosti. V tem obdobju je otrok manj vpleten v intenzivno ljubezen in nasprotno občutke do staršev in se je sposoben bolj koncentrirati na šolo in raziskovati in se razvijati skozi igro, fantazijo, domišljijo, zgodbe in prijateljstvo z vrstniki. Amosova naloga identificirati se s svojim očetom je bila zelo težka zaradi materine prežetosti z dvojnimi odnosom do moških.

Pri Amosovih "učnih urah" sta vzniknili dve osnovni temi. Ena je bila njegov konflikt med vsemogočnostjo in nemočjo, stanji, ki sta za majhnega dečka obe zastrašujoči. Druga je bila globoka narcisoidna bolečina, občutek njegove lastne ničvrednosti, ki se je zgradil v različnih fazah njegovega razvoja do podatka iz kombinacije svojega lastnega razumevanja in zmedenega načina vzgoje s strani staršev. Zdelo se je, da je kombinacija neresničnih pričakovanj, zmede in protislovnosti v njegovem zunanem svetu skupaj z dobrimi in slabšimi duhovi iz verovanja njegovih staršev odsevala njegovim letom ustrezne razvojne fantazije in tako preprečevala, da bi napredoval do bolj trdnih opor v procesu sekundarnega mišljenja v vseh pogledih, tudi v šoli. Na svojih učnih urah je imel Amos možnost raziskovati svoje fantazije in jaz, kot terapevt, sem lahko izpeljala, kar se imenuje terapija za krepitev lastnega jaza (Sherrich 1978). Z nadaljevanjem terapije je Amos izboljšal svoj proces sekundarnega mišljenja in boljše obvladoval svoje skrbi.

Ena od mojih terapevtskih nalog je bila, da za Amosa z besedami izrazim razliko med njegovimi željami, njegovimi fantazijskimi raziskovanji dilem v njegovem življenju in njegovimi igrami pretvarjanja. V pomoč mu je bilo, ko sem rekla, da je zunaj sobe za terapijo on majhen fant in ne Peter Pan, deček, ki ni nikoli odrasel, da ni riba ali ptica ali junak s super močjo ali robot ali hitra raketa ali strašna pošast. Znotraj sobe za terapijo sva se lahko pretvarjala in pogovarjala o vsemogočih občutkih. Posledica tega je bila, da je Amos dobil trdnější občutek svoje lastne vrednosti, ki je bil na začetku

terapije zelo šibak. Značilno se je pretvarjal, da je robot, izjemno močan, ki lahko leti in skače in se ničesar ne boji. Po nekaj minutah je izgledal žalosten, zavedajoč se ne samo tega, da nima izjemne moči, ampak da ne more narediti tega, kar od njega pričakujejo doma ali v šoli. Rekel je, da je z robotom vse narobe, da ima napačne baterije in da je prepričan, da je mama pri robotu vse zamešala in namestila napačne žice na napačnih mestih. Morala sem ga seznaniti z možnostjo, da bi lahko spremenil svoje občutke o sebi.

Amosov strah, da ni nič vreden ali da je vsemogočna pošast, se je znova in znova potrjeval zaradi nedoslednosti staršev in njihovega zlorabnega kaznovanja, ki ju Amos ni razumel. Medtem ko se je njegov strah pogosto uresničil, na primer izkusil je fizično agresijo, je bil zmeden in prizadet, ker se v resničnosti njegove želje po vsemogočnosti niso potrdile. V šoli ni zmozel tistega, kar je želel. Pogosto se je počutil nerazumljenega. Ne samo, da ni bil super junak, bil ni niti tako velik kot njegov oče in nikoli ne bo mogel imeti svoje matere samo zase. Ko se je pretvarjal, da je robot in me prosil, naj ga programiram na različne načine, je pokazal, kako negotov je bil o tem, kaj storiti v različnih situacijah z odraslimi in otroki: Sarnoff (1971) govori, da je ena od zahtev v obdobju mirovanja (latentnosti) opustiti magično razmišljanje. Na začetku terapije Amos tega ni mogel narediti, ker ni imel samozavesti. Potrebna je bilo nekaj časa za okrepitev različnih vidikov njegovega jaza in za pomoč, da je lahko užival kvalitete ugodnega predvidevanja prihodnosti in odraščanja. Med terapijo je na različnih stopnjah raziskal svojo željo, da bi bil dojenček, da bi bil Peter Pan, fant, ki ni nikoli odrasel, da bi bil kakšna žival ali stroj.

Ko sva raziskovala idejo o spreminjanju in transformaciji, se je Amos spopadal s čudežnim pogledom na to, kakor je to predstavljeno v risankah. Globoko v sebi se je počutil krhkega, nemočnega, nekoristnega in zmedenega. Ko mi je začel zaupati, so se začeli pojavljati negativni občutki, ki so bili prenosni iz različnih razvojnih stopenj. Počutil se je nekoristnega in oropanega. Jaz sem bila nekoristna oseba in ga nisem mogla razumeti, ker nisem mogla izpolniti njegovih želja, da bi se dobro počutil, da bi imel karkoli si požel - igrače, nadnaravno moč, zmožnost letenja (zleteti stran, ko je bilo življenje preveč boleče) in zlasti telo svojega očeta. Njegove slike iz tega obdobja so bili mogočni, čarobni simboli penisa, rakete na poti na planete, krotilci kač, ki izvablajo kače iz košar. Celo njegovi avtomobili so imeli obliko trikotnika s streho, dvigajočo se proti nebu. Želel in bal se je moči čarodejne transformacije in spremembe. Vse te teme je izražal na različne načine. Nekega dne mi je povedal zgodbo o dečku iz vesolja in njegovi raketi. Iskal je denar, ki ga je ropar ukradel njegovi mami. Uspel je zaščititi svojo mamo in dobiti nazaj vse, kar je bilo ukradenega, ker je imel puško in teleskop (oboje sta simbola penisa). V prehodu sta bili tudi ločitev in izguba zelo močni temi. Pogosto me je spraševal vprašanja, ki so nakazovala njegov dvom, da sem čustveno z njim: Si tam? Si žalostna? Si

huda name? Kje si? - Ko nisem bila niti žalostna, ne huda, ne preobremenjena. Odgovorila sem lahko, da je mogoče, ko je bil majhen, bila oseba, ki ga je pazila, prezaposlena, huda in žalostna in da se je vedla zmedeno. Na tovrsten stres je reagiral tako, da je želel ostati junak svojega fantazijskega sveta, majhen deček, prav tako kot Peter Pan. Jasno je bilo tudi, da so odrasli včasih precenjevali in včasih podcenjevali njegove zmožnosti.

Tako je v igri in skozi premik Amos izrazil mešanico svojih skrbi z vseh stopenj svojega razvoja, vključno s svojo nelagodnostjo, s težavo delitve, občutkom, da ni ljubljen in da je kritiziran. Material iz preteklosti in sedanjosti je bil med seboj prepleten. Med premikom sem se spreminjala iz dobre v slabo figuro starša, nenadoma pa sem postala tekmeč, ojdipovski oče. Nekega dne je poizkušal narisati dinozavra in me je prosil, naj narišem samo sebe. Postajal je vse bolj in bolj užaloščen, ker slika ni nastajala takšna, kot je želel in nazadnje je planil v jok: "To ni pravično, to ni pravično - vse znaš narediti bolje od mene." Odgovorila sem mu z razgovorom o razumevanju, kako težko je čakati in zrasti toliko, da lahko počneš stvari, ki jih počnejo odrasli. V tem času je Amos ob koncu svojih ur veliko govoril o tem, da bi se rad poročil s svojo materjo. Poskušala sem ga prepričati, da bo odrasel in postal moški kot njegov oče. Strinjal se je, da sem ga tokrat spomnila na njegovega očeta, ki izgleda, da je dober v vsem in mora ostati v mamini postelji. Pomiril se je in kot da tekmuje, dokončal dinozavra. Nekaj minut po koncu ure se je vrnil v svojo sobo, se me ovil z rokami in rekel: "Nekega dne bom imel svojo lastno ženo, kajne?" Nato je pred svojo mamo odskakljal po ulici navzdol. Amosova želja, da bi se poročil s svojo materjo, se je odražala na različnih stopnjah njegovega razvoja. Lahko je izrazil, da si želi z njo stalen odnos. Želel si je, da bi ustregla vsem njegovim željam in želel je skrbeti zanjo. Želel si je, da je ne bi nikoli izgubil in da bi imel z njo tak odnos, kot da je še dojenček, drugi del pa že velik fant. Želel se je z njo poročiti tako, kot njegov oče, očeta pa se je želel iznebiti. Obenem gre za strah pred zapuščenostjo in strah pred uničenjem. Pozneje postane karakterističen strah pred ločitvijo in ta strah iz zelo zgodnje dobe nadomesti kasneje strah pred izgubo ljubljenega starša, strah pred kaznijo in kasneje, z napredovanjem razvoja, občutek krivde in sramu. Ojdipovski fant si želi poseben odrasel odnos s svojo materjo in ta del Amosa je bil tisti (ki je bil v resnici boleče pretepen s strani svojega očeta), ki ga je bilo groza, da bo njegov oče jezen zaradi njegovih želja in da se bo spet maščeval tako, da bo majhnega fanta kaznoval in uničil. Slišal je tudi, da je njegova mama očeta kritizirala.

Amos je telo svojega očeta primerjal s svojim, istega očeta, ki ga je tepel s pasom.

Po nekaj zastrašujočih intra-fizičnih tekmovanjih s svojim očetom, majhen deček reši svoj Ojdipov kompleks tako, da opusti svojo željo, da bi bil

partner svoje matere in se namesto tega identificira s svojim očetom. Zrasel bo, da bo našel svojega partnerja. V Amosu so bili prisotni vsi takšni problemi in bili so nerešeni. Njegova primitivna kaznovalna zavest je povzročala, da se je zaradi nekaterih svojih bojzani in želja počutil slabo in se bal posledic svojih misli. Kot rezultat teh problemov v svoji ločitveni realnosti in fantaziji, v notranjem in zunanjem svetu, si je Amos zamišljal, da je zagrešil strašne zločine in da bo katastrofalno kaznovan v obliki nadaljnje agresivne zlorabe in morda uničenja. Postopek pisanja o notranjem svetu tega zmedenega majhnega dečka je mnogo hitrejši kot proces, s katerim je postopno postal sposoben izraziti svoje bojzani in vprašanja.

Po nekaj urah, v katerih je z mano delil svoje sovraštvo do tega, da je majhen in neustrezen, je Amos razvil vzorec v svoji igri. Prišel je v mojo sobo in mi pokazal, kako spreten je. Skočil je na kavč, gor in dol in potem skušal doseči določene točke v sobi. Odlično je obvladal break - dancing (ples ameriških črncev, ki zahteva izjemno sposobnost). Govorila sva o dejstvu, da je v resničnem svetu imel občutek, da odrasli v njegovem življenju cenijo samo njegovo delo v šoli in ne njegovih fizičnih sposobnosti, ki jih je imel in so mu dajale veliko zadovoljstva. Po približno desetih minutah je dejal, da zdaj želi biti dojenček in jaz naj bom njegova mama. Spravim naj ga v posteljo. On ne more hoditi in govoriti, vedeti moram, kako ga je treba nahraniti, kdaj obleči. Moram ga pestovati. V procesu zdravljenja je bila ta igra vtkana zato, da bi prikazala, kako neljubljenega, ranljivega in zmedenega se je počutil. Počutil se je neboljjenega in da ni nikoli dobil dovolj hrane, dovolj daril in dovolj pozornosti.

Najina "predstava" Amosovih vprašanj o različnih starševskih figurah v njegovem notranjem svetu, ki so se spreminjale iz ene v drugo, je bila vedno prisotna. Moja naloga je bila, da jih prilagodim zanj, da mu pomagam sprejeti resničnost njegove mame, ki ga je včasih zanemarjala in ga včasih udarila. Prav tako ga je včasih imela rada in je zanj dobro skrbela, prav tako tudi njegov oče. Včasih je bila zelo zaposlena in zdelo se je, da ga ne ceni takšnega kot je in ga sili, naj naredi obveznosti za šolo. Ta naloga je bila zanj dolga in težka. Rekel je: "Slaba mama je umrla, imela je nesrečo. Sedaj imam dobro mamo." Strinjal se je, da je bilo zmedeno biti v mamini postelji, ko očeta ni bilo in se počutiti brezdomca, ko se je vrnil oče. Za Amosa je bilo posebno težko sprejeti svoje lastne konfliktne želje, ki jih je v tem času imel.

Med delom z Amosom sem se zavedala svojega občutka o destruktivnem učinku, ki ga je nanj imelo fizično nasilje in agresija in razvila sem tri faktorje v načinu vzgoje njegovih staršev, ki so na Amosa vplivali:

1. uporaba fizične kazni in kontrole,
2. predstave, ki so jih imeli o njem njegovi starši,
3. njihova nedosledna, včasih preveč vzpodbujajoča razpoložljivost.

Denis Flynn je v svojem članku o zlorabljenih otrocih pisal, da otroci, ki izkušajo fizično nasilje, pogosto poskusijo prenehati razmišljati o čemerkoli (Flynn 1988). Kadar pa že razmišljajo in čutijo o svojih izkušnjah iz vzgoje, je to pogosto izumetničeno in prepleteno z domišljijo, kar odraža otrokov globlji boj, da bi "uredil", kar se je zgodilo. Otroci se bodo spraševali različna vprašanja, na katera si bodo ob različnem času različno odgovarjali. Zakaj so bili tepeni? Je bila to zloraba, je bil to vrage? Je narobe, če starši tepejo otroke? Kaj so narobe naredili? Zakaj se jim je to zgodilo? To izraža bolj zdravo situacijo kot pa pri otroku, ki si ne more dovoliti, da bi razmišljal ali čutil o zlorabi. Med dinamičnim procesom terapije in razvoja bodo povzetki, ki jih bo podal otrok o zlorabi, odražali bolj notranjo kot zunanjo realnost otroka in potrebo po kontinuiranem delu, da bi razčistili izkušnjo zlorabe in to s pomočjo razvijanja različnih teorij, hipotez in razlag. Med terapijo vzniknejo tako zavestne kot tudi podzavestne preokupacije o zlorabi in fantazijo in realnost je mogoče razvozlati tako, da obdelamo boleče in zastrašujoče vidike zlorabe. Ta postopek je podoben tistemu v Kuhnoven opisu znanstvenikov, ki razvijejo hipoteze ali paradigme in nato oblikujejo poskuse, da jih poskusijo (Kuhn 1970). Za nadaljna dejstva, ki se pojavijo in jih ni mogoče vključiti v hipoteze in paradigme, je potrebno razviti nove poskuse, ki vključijo vsa nova dejstva in iščejo resnico. Otrok je kot majhen znanstvenik in terapevt se mora zavedati, da so nekatere paradigme zavestne in druge podzavestne. Po enem letu terapije se je Amos začel pogosto igrati igro skrivanja in iskanja. Ta igra je natančno zajela kompleksnost Amosove osebnosti, kar mi je omogočilo, da sem lahko o njej začela govoriti in mu pomagati, da se prilagodi. V tej njegovi igri sem bila vedno jaz tisti, ki išče. Včasih sem "našla" (v omejenem številu prostorov za skrivanje) zastrašujočo pošast, včasih nad-heroja, včasih ranljivo ptico, dojenčka, ki ne govori, včasih malčka. To vse so bili vidiki njegovega lasnega izkušanja samega sebe, samopredstavitev v notranjem svetu.

Včasih so bile razlage umestne, drugič je bilo pomembno s pojasnjevanjem, zagotavljanjem in postavljanjem meja pomagati Amosu pri razvijanju ega. Precej zgodaj v njegovem zdravljenju so mi bili jasni njegovi strahovi pred lastnimi negativnimi občutki, kar pa je bilo njemu zelo težko izraziti. V tej situaciji je bil nesposoben za igro in risanje. Počutil se je brezupno in brez pomoči. Dolgo časa sem dajala pripombe, kot je: "Razmišljanje o tem, da bi nekaj storil ni isto, kot če to narediš. Občutek, da bi nekoga udaril, ni isto, kot če ga udariš." Prepričana sem bila, da je na določeni stopnji razumel, kaj sem rekla in da je čutil, da so njegova lastna zastrašujoča izkušnja spolnih želja, resničnost telesne kazni, verske ideje in izganjanje hudiča zanj prezahtevne in preboleče, da bi se z njimi soočil. Moja naloga je bila upoštevati vse te različne izkušnje in jih namesto njega izraziti z besedami (v tistih urah terapije, ko sem mu rekla, da ni pošast), da to, če imaš občutke kot da si pošast ni isto, kot če si zares pošast. V normalnem razvoju domišljijsko

razmišljanje ne diferencira med željami, fantazijami, mislimi in realnostjo. Amos tega načina razmišljanja ni prerasel, ker je bilo prisiljeno doma. Med urami terapije, ko je bil nesprejemljiv za razlage in pojasnjevanja, je uporabljal svoje super junake in pošasti, da je izrazil svoje občutke. Včasih "super junak" ni bil na razpolago za razgovor in razpravo. Tekal je naokrog po sobi, prestrašen, zaskrbljen, obupan in lahko sem se samo glasno prilagajala nujnosti njegovega vedenja in dejstva, da mi lahko uide "z vajeti" in da je moja naloga, da skrbim za to, da bo on varen. Dolgo časa ni mogel dojeti, kako je užival v prerazburjenem stanju in potreboval je še več časa, da je sprejel dejstvo, da je to stanje izkoriščal za to, da se je izognil občutku žalosti, bolečine, osamljenosti, nemoči in prestrašenosti.

Delala sem na principu, da lahko Amos le z izražanjem teh občutkov postane zares močan, a je zelo težko za fanta njegovih let, ki je bil vzgojen v tej družbi, kjer se od fantov še vedno pričakuje, da so fizično in čustveno močni in brez napak, ta dejstva sprejeti. Bilo je veliko priložnosti govoriti z njim o njegovih negativnih izkušnjah s svojimi starši - o njihovih zastrašujočih vidikih in njihovi neobčutljivosti za njegove potrebe.

Ko je bil uporniško razpoložen, je Amos izločil moje povezave z njegovo trenutno igro in njegovimi bolečimi izkušnjami z besedami: "Zdaj me ne tepejo." Postopno je postal sposoben nositi idejo, da je imel o sebi različne občutke in različne vidike in da so bili na enak način tudi njegovi starši komplicirani. Mami in očetu je bilo včasih težko biti starša in naredila sta nekaj bolečih, zastrašujočih, begajočih stvari, toda nista bila zlobna, nista bila pošasti ali nadčloveka.

Delo s starši

Tukaj ni prostora, da bi šli v podrobnosti o iznajdljivosti in tematskih spremembah Amosovih staršev. Skozi celotno njegovo zdravljenje je naš team delal z obema staršema na problemu razlike med odraslimi in otroki, na vzpostavitvi realnih pričakovanj, vzgoji, njunem medsebojnem odnosu kot staršev. V to je bilo vključeno nekaj individualnega raziskovanja in upoštevanja izkušenj iz otroštva obeh staršev. Imeli smo več srečanj cele družine, na katerih smo se ukvarjali - psihoanalitično in vedenjsko - z dogodki, ki so pripeljali do fizičnega nasilja. Prav tako smo namenili nekaj časa upoštevanju splošnega razizma in njihovim tovrstnim izkušnjam in o njunem mnenju o šolah, na katere je hodil Amos. Ti razgovori so včasih zajemali tudi šolsko osebje.

Počasi je družina postajala sposobna prepoznavati Amosove težave in tudi svoje lastne in gledati nanje ločeno. Starši so lahko tako bolje razumeli Amosa. Postali so tudi bolj pogumni pri iskanju pomoči za postopanje z oblastmi, ko se jim je zdelo, da z Amosom ne ravnajo pošteno. Pomemben del tega dela je bilo spodbujanje staršev, naj se s svojimi otroki pogovarjajo o

svoji kulturi in izkušnjah iz otroštva, še posebno o posebno vrednotenih vidikih svoje kulture in jih primerjati s kulturo šole itd.

Amosovi starši so zagotovo čutili, da potrebujejo podatke o Amosovem notranjem svetu in razgovor o tem, kaj zmore in česa ne. Strinjali so se, da res potrebujejo pomoč pri oceni, koliko pritiska je realno uporabiti in to je bil velik del našega skupnega dela. Kombinacija psihoterapije za Amosa in dela z njegovimi starši je bila pomembna za spremembe v Amosovem razvoju - razvoju proti dosežkom, ki so bili bolj skladni z njegovo starostjo v čustvenem, intelektualnem in socialnem pogledu. Šele po sedmih mesecih terapije je Amos začel izražati svoja resnična čustva. Po enem letu je še vedno potreboval individualno podporo in pomoč za učenje v okviru šole, čeprav je šola menila, da je zelo napredoval in osebje samo se je med letom precej zamenjalo. Menili so, da bo Amos delal bolje v majhnem razredu, toda njegovi starši so bili mnenja, naj ga ne oddvojimo od njegovih vrstnikov in damo v "posebno" šolo. Ironično, v majhni lokalni šoli se je dobro učil in igral in dobival bleščeča poročila. Sčasoma smo našli zanj šolo z razredi z majhnim številom otrok.

Zaključek

Upam, da je lahko iz tega delčka o terapevtskem delu z majhnim dečkom razvidno, kakšen poseben vpliv ima fizična agresija na razvijajočega se otroka. Posledice fizične agresije se tako prepletajo z aspektom prikrajševanja, nedoslednosti in čustvene zlorabe v načinu vzgoje, da je skoraj nemogoče izločiti tiste učinke, ki so specifični za fizično agresijo. Zgodbo o Amosu prav tako ilustrira način, s katerim lahko s pomočjo psihoterapije razkrijemo otrokovo zmedo in nerazumevanje notranjih in zunanjih izkušenj. To se lahko odraža v spremembi ne samo otrokovega vedenja, temveč tudi njegovih občutkov o samem sebi in drugih in v spremembi otrokove zmožnosti jasnega razmišljanja in videnja sveta v povezavi z resničnostjo. Kljub določeni ranljivosti do svoje "kaznovalne" zavesti (vključno s težavo prevzemanja odgovornosti za svoja dejanja) in kljub spremembam v ocenjevanju samega sebe, kar je bil rezultat notranjih in zunanjih sprememb, je Amos postal bolj sposoben razumeti svet in uskladiti svoje življenjske izkušnje z njihovimi normalnimi skrbmi, svoji starosti primerno.

Na začetku zdravljenja je Amos predstavljal precej manj zrelega otroka kot je bila njegova kronološka starost in ta nezrelost je prodrla v vsak vidik njegovega razvoja. Amos ni mogel jasno razmišljati. Bal se je vsemogočne sile svojih občutkov in to uporabljal kot obrambo v svojih neskončnih igrah o super junaku. Bal se je izraziti svoj otroški nemočni JAZ. Odrasle je doživel kot zastrašujoče in pošastne, ali kot nedosledne, umaknjene in slabe. Ta izvleček iz dela z Amosom poudarja, kako zelo se je njegov potencial

premagovanja normalnih notranjih konfliktov s pomočjo fantazije prilagodil z izkušnjami iz vzgoje s strani staršev. Fizično nasilje je imelo na njegov razvoj moteč vpliv in je povzročilo, da se je njegov stik z realnostjo zmanjšal in da je bil do odraslih in vrstnikov manj zaupljiv. Nekje na poti zdravljenja je postalo jasno, da so problemi in skrbi iz preteklosti in sedanjosti obstajali drug ob drugem, zmešani v Amosovih mislih. Način komuniciranja, ki je bil ob njegovi napotitvi opisan kot psihotičen, se mi je zdel mnogo bolj komuniciranje njegovega zelo kaotičnega notranjega sveta in vztrajnosti načina magičnega razmišljanja.

Razlaga Amosovih konfliktov je bila samo del moje naloge. Morala sem predelati njegove "skrbi", da bi bil čvrst, jasen, prepričljiv in počasi je začel osvajati ta terapevtski način podpiranja lastnega jaza. Ralični vidiki in kvalitete Amosovih preteklih in trenutnih odnosov s podobami staršev v njegovem življenju so se pokazali v urah terapije. Počasi nama je uspelo najti besede za pozitivne in negativne vidike sprememb v odnosu do mene. Na stopnji zgodnjega razvoja so okoliščine preprečevale Amosu, da bi doživljal lastne občutke in si jih znal razložiti. Po materinih besedah je pozno razvil sposobnost govora in opazila sem, da se je nagibal k izkazovanju svojih čustev v igri in ne z govorom. To je imelo zanj boleče in zastrašujoče posledice in je oviralo njegov besedni jezik, ki bi mu pomagal izraziti in predelati te občutke. Prav tako je to povečalo njegovo izolacijo od drugih otrok. Ker je povečana uporaba fizične agresije s strani staršev sovpadala z njegovo Ojdipovo fazo, se je to izrazilo tako, da je deček ostal blokiran v svetu fantazije vse do tistega časa, ko se je lahko počutil manj nemočnega v odnosu do svojih staršev. Ni dobil pomoči pri obvladovanju in predelavi svojih agresivnih in spolnih občutkov in fantazij in se je zato počutil majhnega, drugačnega in slabega. V takem okolju ni mogel razviti sposobnosti samoobvladovanja in razglabljanja.

Razen socialnih stresov rasizma, ekonomskih težav in kulturnih razlik je moral Amos shajati z dejstvom, da je v obdobju njegovih prvih dveh let starosti mama doživljala veliko določenih težav, o čemer sem že govorila. To je privedlo do tega, da je bila izmenoma zapeljiva, zadržana in kaznovalna do svojega drugega sina. Mešanica vzgojnega načina, ki ni vseboval njegovih razvojnih potreb, temveč je deloval tako, da jih je zaostril in ustalil, kar mu je onemogočalo, da bi jih "predelal". Iz Amosove zgodbe, ki se je prikazala med njegovo terapijo, je potreboval Amos veliko časa, da je "izplul" iz svojega obrambnega pretvarjanja, da je vse dobro in da je vsemogočen, kot Superman. Prva obramba ilustrira, kako težko je bilo zanj gledati v bolečo realnost. Druga obramba je bila določena z njegovo identifikacijo s tem, kar je on videl kot agresivne, vsemogočne odrasle v njegovem življenju, ki so zatrli nevarnost s silo in "magično" močjo (duhovnik, ki je izganjal hudiča, na primer) in z njegovim lastnim občutkom, da so njegova dejanja zlobna (satanska), ker si z njimi zasluži nasilno kaznovanje.

Oblikujemo lahko veliko vprašanj o tem, kako se je lahko majhen zaskrbljen (anksiozen) deček, ki je doživljal naraščajočo travmo, naučil izražati in voditi svoja agresivna občutja besedno in nestvarno. Kako se deček, ki očitno uporablja fantazijo za izogibanje neprijetnih realnosti (raje, kot da bi se z realnostjo spopadel) nauči ustvarjalno uporabljati fantazijo, da lahko shaja z resničnostjo? Kako se nauči izražati svoje zaskrbljenosti s pomočjo komuniciranja, namesto skozi igro? Kako se ta isti deček nauči obvladovati svoje skrbi, jih izražati in prikazati in povezati svoje pretresljive izkušnje z njihovimi vzroki?

Kot psihoterapevt se pogosto sprašujem, kako otrok razvije duševni mir, ki je potreben za učenje. Obstajati mora neko zavestno zatiranje in vzpodbujanje drugih produktivnih obramb za preprečitev občutka večne zaskrbljenosti, krivde in sramu. Amosu ni uspelo razviti zadovoljivega duševnega miru, da bi bil uspešen v šoli. Njegove fantazije so zmotile njegovo mišljenje. Njegovi napori, da bi to zatrl, niso bili uspešni, ker ni poskušal zatreti samo skrbi, ki so bile letom ustrezne, temveč tudi stalno travmatsko realnost, vključno z agresijo svojih čustev in fantazijami, ki so izhajale iz tega. Doživljal je, v presledkih, obvladovanje in ne-obvladovanje iz sveta odraslih.

Amos je bil prezaposlen z nasilneži in pošastmi. Vprašanje je, če je verjel ali ne, da je bilo to resničnost ali plod domišljije. (A. Freud 1982). To verovanje ali neverovanje ima pomen za oceno resnosti njegove motenosti na eni strani in na drugi strani za potencialni uspeh terapije. Freud govori o načinu, v katerem nevrotični ljudje oboje: verjamejo in ne verjamejo v njihova stvorenja (S. Freud 1907). V Amosovem primeru je bilo med pošastmi iz njegove notranje fantazije in njegovimi travmatskimi izkušnjami iz resničnosti veliko povezav. Medtem ko Ana Freud piše o pozitivnih vplivih zaskrbljenosti v obdobju razvoja, je zanimivo, da povezuje paniko otrok s fobijo do panike pri travmatskem otroku. Fobičen otrok se izogne paniki, medtem ko otrok, ki je pod vplivom travme, nima mehanizma, da bi se paniki izognil.

Ana Freud opozarja na način, kako so otrokove razpršene skrbi in strahovi pogosto stlačeni v zaokrožen simbol, ki predstavlja nevarnost, ki je ostala iz vseh razvojnih stopenj. To je fobija. Z njo se spopadamo tako, da se ji izognemo. Amos tega ni zmogel. Če ima otrok travmo, ki je nastala zaradi resnične izkušnje, zlorabe ali fizične agresije, je naloga terapije, da razkrije otrokove strahove in izloči strahove, ki so resnični od tistih, ki so notranji, podobni fobijam in so ostanki preteklih travm. Težavnost te naloge je v tem, da služi za poudarek zmede v notranjem svetu fizično zlorabljenega otroka, ki se lahko vede, da meji na psihotika. To je bil primer pri Amosu.

V primerih kot je Amosov, kjer je prisoten zaostanek v razvojni strukturi, ni na razpolago naprednih duševnih mehanizmov in namesto njih nastopajo fizična dejanja (kot pri zelo zgodnjih razdražljivostih), ki se izražajo v

napadih nasilja, samopoškodovanja, atipičnih ali mejnih manifestacijah (A. Freud 1942). Skozi stalna, redna srečanja, ki so bila dolgotrajna, in skozi druge vidike psihoterapevtske tehnike je Amos postal sposoben izpovedati svoje posebne težave, se z njimi soočiti in jih razčistiti.

Za otroke je razumevanje fizične bolečine, vzgojnih in socialnih omejitev in verovanj zelo zahtevno. Še posebno težko je, ko je še vedno na stopnji konkretnih operacij in še ni sposoben abstraknega razmišljanja (Piaget). Upam, da sem odprla nekaj vprašanj o vplivu fizične agresije na notranji svet otrok. Fizična agresija ima očitno različne specifične vplive na starejše otroke in različne vplive na različne posameznike, odvisno od vsebine zlorabe. Upam, da sem jasno povedala, da je fizična agresija staršev nad otroki v vsakem primeru škodljiva. Pretepanje otrok ni produktivno ali zaželeno, če želimo družbo, ki jo sestavljajo čustveno zdravi odrasli, ki so sposobni biti zdravi starši.

Valerie Sinason (1989) poudarja, da lažje, ko starši prenašajo močna čustva, prej se bo otrok seznanil s svojo lastno razdiralnostjo. Kjer starše čustva prevzamejo, lahko otrok doživlja sebe kot nedolžno žrtev z vsemi sovražnimi čustvi, ki so v starših ali obratno, z resnimi posledicami. Takšen je bil primer z otrokom, ki sem ga opisala. Otroke prevzamejo močna, razdiralna čustva, ki jih lahko izrazijo, posebno še, če so bili občasno zanemarjeni ali nerazumljeni, kot je bilo pri Amosu. Občutki majhnih otrok so zelo močni in magični, zmožni povzročiti življenje in smrt kot to počno superjunaki, pošasti v risankah.

Poskušala sem prikazati, da vpliv močnih čustev in dejanj odraslih na otroka ne povzroči zdrave zavesti za razvoj, niti trdne morale. Starši se pogosto počutijo nemočne pri soočanju s težavami svojih otrok, nasilnim vedenjem (Minuchin in Fishman 1981). Starši utegnejo zase potrebovati pomoč in podporo, da bi lahko omogočili svojim otrokom, da razvijejo sposobnost, ki je potrebna za obvladovanje njihovih najmočnejših čustev. Potrebne je bilo precej časa za razvozlanje korenin Amosovih težav. Samo upam lahko, da bo Amosova zgodba prispevala k naraščajočemu številu literature in mnenj, ki nasprotujejo uporabi fizičnega nasilja.

*Prevod:
Dragica Gerželj Marinšek
VZ Planina*

SKRIVNOSTNO ŽIVLJENJE NEVROTIČNEGA OTROKA

Robin Higgins

Otroško sem plesal v sanjah;
blagoslovljen naj bo tisti dan;
vse se je začelo, bleščalo;
sedaj pa gledam stran!

Thomas Hardy¹

Skivnosti nevroz

V prvem poglavju smo si ogledali nekatere skrivnosti v zvezi z žalostjo, depresijo in podobnimi čustvi, občutek različnosti, neenakosti ali zavračanja, občutek nedosegljivosti tistega, kar imamo radi, oziroma česar si želimo, občutek oviranih želja in nepovrnjenih ljubezni. Naredili smo razliko med skrivnostmi, ki so bile prikriti s strani drugih in skrivnostmi, ki si jih prikrivamo sami (nezavedne skrivnosti), med jasnim izražanjem žalosti in bolj prikritimi, skritimi, maskiranimi izrazi psihičnih simptomov ter hiper razdražljivostjo, manijo in šolo.

V tem poglavju je skrivnost vsebovana v naslovu. Kadar se obnašamo nevrotično, že po definiciji puščamo polno moč in motive naših dejanj skrite pred drugimi in nami samimi. Ne vemo, zakaj gojimo nasilen odpor do dozdnevno neškodljive osebe, zakaj smo panično prizadeti, kadar zagledamo pajka, ali zakaj moramo vedno znova preverjati, če smo izključili peč. V terminih, ki govore o teh vzorcih, ki obravnavajo to "nevednost", so otroci v osnovi od nas ne razlikujejo nič bolj, kot se razlikujejo v izkušnjah žalosti.²

1 Glej Thomas Hardey, "The Self-Unseeing", v The Complete Toems, Ed. James Gibson (1981) New Wessex Edition, Macmillan.

2 Predstavljala so se vprašanja, koliko je imel Freud prav, ko je vzporejal oblike nevroz odraslih. - kjer je struktura mišljena bolj ustaljena in rigidna. - s tistimi v otroštvu, kjer se mišljenje še razvija in je bolj fluidno in plastično. Iz večih vidikov nam je jasno, da ti vzorci delujejo, še preden se rodimo in nas spremljajo do smrti.

Seveda ta razlika med vednostjo in nevednostjo ni zanesljiva. Ostaja neskončno število stopenj uvidov, ki jih lahko uživamo v svojih nevrozah, preden jih opustimo in še več v vzorcih, ki jih izzovejo. Čeprav je še vedno razlika med skrivnostmi, ki jih skrivamo pred drugimi in tistimi, ki jih skrivamo pred seboj, kot v prvem poglavju, med tem kaj je znana skrivnost in kaj je skrita skrivnost, kaj je zavedno in kaj nezavedno, se to pogosto kombinira.

Vzorci v tem poglavju, imajo veliko povezav s tistimi, s katerimi smo se srečali že v prejšnjem poglavju. Tu bo vodilna sila emocija in maskiranje vzorcev prej anksioznost, kot bolečina (čeprav sta ti dve čustvi pogosto neločljivi). Izvorno čustvo za skrivnosti bo zopet ljubezen (in sovraštvo) in ker je anksioznost univerzalna, tako kot bolečina bomo med njima lahko opazili ekvivalentno razmerje; na eni strani normalno stanje anksioznosti kot strahu ali alarma in njeno kompleksnejšo pojavo v fobijah in obsesijah ter po drugi strani med normalnim stanjem bolečine in žalosti, ter bolj kompleksnim stanjem (klinična depresija). Ko si bomo bolj podrobno ogledali osnovne vzorce, ki leže pod cepitvijo, premestitvijo, projekcijo in ponavljanjem v skritem življenju nevrotičnega otroka, bomo odkrili, da smo mnoge njihove momente že srečali, ko smo obravnavali skrivnostno življenje depresivnega otroka. Otrok, ki skriva svojo depresijo pod vedro sliko zunanosti, uporablja pri koreninah bolj nevrotičnega vedenja (verjetno, ne da bi se tega zavedal) vzorec cepitve in zanikanja. Poteza zanikanja, téma, ki je opisana v prejšnjem poglavju, se pogosto združuje z različnimi potezami, ki so opisane v tem poglavju.

Te opombe naj nas opozarjajo na enega od vidikov termina "nevroza". V večletnih analizah nevrotičnega vedenja so bila prizadevanja usmerjena na malodaptivne kvalitete navedenih vzorcev, na prepogosto in napačno rabo. Pogosto smo spregledali njihove potencialno namenske in koristne lastnosti. To je, kot da bi nam kakšno vnetje ušlo iz rok in grozilo, da nas bo zadušilo (tako kot je to pri davici). Pozabimo globino njegove zdravilne moči v drugih okoliščinah. Ko spoznamo te vzorce skozi skrivnostno življenje otrok, ne moremo prezreti vloge, ki jo igrajo v ustvarjalnosti in pri obrambah, ki so potrebne, da do kreativnosti pride. Skozi skrite pomene igre in risb nam otroci dajejo sporočila, tako, da lahko uvidimo nove poudarke in spremenimo naša neravnotežja.

Skrivnost in cepitev

Naše navade "cepitve", deljenja našega izkustva na manjše in bolj zaokrožene enote, razločevanje tega, kar hočemo, od tega, kar nočemo, je osnova za tisto, kar odkrijemo in kar pustimo skrito tako kot je, je osnova za vso pot našega napredovanja.³

Za posledico cepitve je ločevanje enot od enote. Če se ne cepimo, se tudi ne integriramo. Ko se enkrat cepimo, živimo v dveh svetovih, v enem, ki nam je na voljo in v drugem, ki je skrit.

Ključni moment je, ali je svet, ki nam je na voljo, občuten kot tisti, ki smo ga izbrali, ali tisti, ki nas vara. Razlika med tem, kar izkusimo, kot našo izbiro in tem, kar izkusimo kot vsiljeno od zunaj, ima korenine v razlikovanju med resničnim in lažnim jazom, je v tem, kako daleč smo si to definirali ali kako daleč to izpostavimo drugim; je med osnovnimi momenti skrivnost.

Jonah je bil edinec. Njegovo rojstvo je sledilo sestrični smrti. Starša sta ga oblačila kot deklico, dokler ni šel v šolo. Nadaljevala sta z razmišljanjem o njem kot deklici, dokler ni prišel v puberteto. Občasno se je pritoževal zaradi občutij praznine, ne-osebnosti, večinoma je hodil naokoli kot nekdo, ki se mu sanja. Pogosto je bil v težavah, ker je bil, kot so rekli učitelji, tako lahko vodljiv.

Marijino mater Heleno je zapeljal njen lastni oče, Marijin dedek, ko je bila Helena še otrok. To je ostala družinska skrivnost in Helena je odrasla v žensko z zmedenimi idejami o moških in svoji seksualnosti. Ko se je poročila z Bobom, so vsa stara čustva prišla na površje. Spočela je Marijo, toda postala je frigidna kmalu po otrokovem rojstvu. Ko je bil Bob, topel in čuteč moški, izključen iz ženine postelje, je najprej videl "izhod" v drugih ženskah. Toda to je privedlo do takih izbruhov Heleninega ljubosumja, da se je odločil, "da bo ljubosumje obdržal znotraj družine". To pa je pomenilo odnos z Marijo. In na Bobovo začudenje ga je Helena skrito vsprodbujala. Nekaj časa je Marija živela s to skrivnostjo. Na zunaj je izgledala kot tiho, lepo govoreče dekle, vedno pripravljeno pomagati svojim staršem in ostalim. Navznoter (stara je bila 12 let in vstopila je v obdobje pubertete) je bila v stiski. Čutila se je izdano od obeh staršev, za katera se ji je zdelo, da sta združena v zaroti proti njej. Na koncu je zbežala k babici (Helenini materi), ki se je v začetku pretvarjala, da ji ne verjame, a se je nato omehčala in jo vzela pod svojo streho ter ji pomagala naslednja tri leta, da je izluščila nekaj resnice iz napačnih koščkov. Babica ji je enkrat rekla: "To dolgujem tvoji materi."

Helena je šele čez leta razumela, kaj je s to opazko mislila.⁴

3 Omenimo nekaj aspektov cepitve: Pri percepciji in spominu je selekcija določenih dogodkov v polju in izključitev ostalih; pri ustvarjalnem izražanju je izbira in vkomponiranje enot (motivov, takta v glasbi); pri matematiki narava in organizacija setov.

4 Podrobneje o teh skrivnostnih napadih na identiteto otroka glej 7. poglavje, o skrivnostnem življenju seksualno zlorabljenega otroka. Glej tudi Wellدون (1988).

Druga ključna cepitev, ki očitno vsebuje skrivnost, je med dobrim in slabim, zlasti biti dobra ali slaba oseba, kjer je dobra oseba, kot po pravilu tista, ki se kaže svetu in slaba oseba tista, ki ostane skrita. Variacija na cepitev dober/slab je tudi "zdrav" in "bolan".

Camille in Mary sta bili nerazdružljivi partnerici, ki so ju nenehno privlačila načela nasprotja. Maryjina zunanja podoba je bila sladkost in svetloba. Ko je bila stara deset let, je bila s svojo mešanico jagod s smetano ljubljenska vsakega moškega učitelja in je to ostala, dokler ni ugotovila, kako lahko to moč obrne v veliko prednost. Doma je lahko ovila očeta okoli malega prsta tako, kot je ovijala učitelje. Mary ni mogla storiti nič napačnega. Imela je malo prijateljev.

Camille je ubrala drugo smer. Takoj, ko je videla, da večina ljudi skuša biti dobrih, ali da vsaj tako, kot Mary, kažejo navzven svojo lepo zunanost in dopustijo da se vanje drugi zatelebajo, se je odločila za nasprotje. Pokazala je svetu svojo slabo stran, dobro pa obdržala zase. Svoje geslo je privzela od svoje najljubše glasbene zvezde Michaela Jacksona in ga oznanjala vsakomur, ki se je pojavil v bližini: I'M BAD, I'M BAD (slab sem, slab sem) in v podkrepitev takoj pričela s predstavo razuzdanosti. Nasprotno od Mary je imela veliko prijateljev in z leti je počasi lahko dovolila svoji dobri plati, da se je nehala skrivati.

Enajstletna Estell je rada sodelovala v igrah. Odigrala jih je razkošno in z malo spoštovanja do soigralcev. Sebe je v celoti vrgla v predstavo, tako se je, ker se je videla tako DOBRO, bistro, barvito in večjo od življenja, razbohotila čez sceno kot megla. Vse bolj jezen učitelj jo je vedno znova skušal ubrzdati, da bi lahko še kdo drug prišel do besede. Estellin svet sta bila bodisi svetloba, bodisi tema. Tisti, ki so bili IN (v) so dobili heroično brezhibna obeležja. Tisti, ki so bili OUT (zunaj) so bili pošasti, za katere nobena oznaka ni bila dovolj slaba. Ker so se te povezave in nasprotja lahko kaleidoskopsko spreminjala, se je Estell znašla v zamotanih razmišljanjih, kdo so njeni prijatelji, komu se lahko zaupa in kakšno zunanost (fasado) mora kazati tej ali oni osebi. Lahkota, s katero se je lahko približala nekemu po izbruhu, se spoprijateljila z maloprejšnjim sovražnikom, je celo njo samo presenečala. "To so bile misli, ki jim nisem pripadala, ko sem govorila", jim je razlagala, "kot da niso del mene." Nemalekrat je trdila, da jo je obiskal duh.⁵ "Saj to, kar je bilo tako zverinsko, nisem mogla biti jaz," je govorila. "Jaz sem vendar prijetno, tolerantno dekle, ki jo imajo vsi radi."

5 Kot hoče Agamemnon v Iliadi razložiti svoje vedenje do Ahila (Iliada 19. 86 ff). Vpliv kulture sramu, oziroma krivde o tem, kaj ohranimo skrito, in kaj lahko svobodno izpovemo, zastavlja fascinantna vprašanja, ki pa jim na tem mestu ne moremo slediti. Glej Dodds (1951).

Osemletni Marcus je bil najmlajši od sedmih otrok. Že od malega je čutil, da je njegova mama izčrpana in edini način, da je lahko prišel do nje, je bil, da je storil kaj čudovitega. Pomešana, s skrito željo, narediti ji kaj lepega, so bila tudi vsa čustva besa, s katerimi do nje ni mogel prodreti. Tako je bilo nekaj čudovitega, kar je hotel zanj storiti, tudi nekaj uničujočega.

Narisal je sliko ladje jedrskimi konicami, z nalepko - SMRTNO NEVARNO, ki se je premikala skozi pristaniški vhod in zavzemala položaj globoko znotraj pristanišča. Medtem, ko je čakal, da bo ladja eksplodirala, je narisal sebe kot Jezusa, ki hodi po vodi. Njegova velika skrivnost je v tem, je rekel, da je on novi Jezus, ki prihaja, da bo rešil svet, ko bo bomba eksplodirala.

Skrivnostni svet verjetnosti, fantazije in poskusov igra osrednjo vlogo pri raziskovanju sveta vsakega otroka. Velikost te vloge variira od otroka do otroka. Igralka Estell se je močno zanašala na slutnjo, vtis in neposredno čustvo, lahko je zdrsnila iz vloge v vlogo, iz igre v igro, ne glede na to, kaj mislijo ostali. Z razpoloženji, ki so se intervizirala in bledela s hitrostjo aprilske nevihte, je malo časa porabila za razglabljanje o tem, kaj naj pokaže in kaj naj skrrije. V tem oziru se sebe ni zavedala. Če je v ponavljajoči igri svojega življenja naletela na neljube dogodke (kot se je to zgodilo v primeru, ko jo je 14-letni igralec na pol skušal zapeljati), je bila presenečena in pretresena, vendar je takoj pozabila na incident. Po drugi strani je bilo Camille že od malega mnogo bolj strah meje vzpostavljanja - verjetja. Vedela je, da je skriti klub občudovalcev, ki ga deli z Michaelom Jacksonom, utvara, pretvarjanje, ki se mu bo kmalu lahko smejala. Vendar se je morala tega naučiti na težji način. Nekoč, ko je bila BAD (slaba), je razbila skledo iz materine zakladnice. V občutku zapuščenosti jo je z vso silo vrgla ob steno. Najprej ni verjela, kaj je storila. "Saj jo lahko spet sestaviš", je dejala, še vedno zaklenjena v svoje vzpostavljanje verjetja. Nato pa je, upajoč, da se celotna sekvenca lahko nekako zabriše, dodala: "Nikoli je nisem hotela razbiti." Končno je, presunjena z materino žalostjo, rekla: "Zares sem ponosna nate": V to zadnjo opazko je natrpala gnečo odgovorov: Željo, da bi se oddolžila materi z dobrimi občutki, ki jih je ta ohrabrujoča izjava vzbujala pri njej; olajšanje, ker se je njen vsemogočni svet raztreščil kot skleda; mati je preživela in ji dovolila preživeti; preokret na linijo, ki je na hrbtni strani (ki ga je nedvomno čutila), ker brez ponosa ne gre; ironično dimenzijo. Od tega trenutka dalje, ni bilo v Camille nikoli več tistega istega dvoma o povezanosti vzpostavljanja - verjetja in glede realnosti. Ni mogla več verjeti, da je ne bo mogel nihče videti, če zapre oči. Skrivnost in odprtost nikoli več niso bile tako enostavne, kot takrat, pred tem.

Skrivnost in premestitev

Po svoje ideja premestitve vsebuje element tajnega in prikritega. Namesto objekta (nečesa zunanjega, trdnega, kar lahko primemo z rokami), imamo

simbol, besedo, nekaj kar zastopa ta objekt (reprezentira). Namesto besede (imena) imamo drugo nadomesto besedo - metaforo. Celotno območje izkustva se odpira vzdolž teh linij, en dogodek zamenjuje drugega, del celoto, celota del, gibljive metafore kot pri Magritini sliki posilstva, kjer so poteze ženskega obraza nadomeščene s potezami ženskega telesa, oči s prsmi, nos s popkom in usta z zunanjim delom genitalij (znana premestitev od spodaj navzgor, kot pri vsaki dvojni vpetosti).

Sedemletni Toni Y. je pred kratkim pričel z malo šolo. Ugotovil je, da gre težko, posebno pri domačih nalogah, za katere je porabil večino večerov. Njegova razredničarka je bila dolgo časa črna gospa, ki mu je vedno prigovarjala, kako ga hoče razumeti. Sedela je poleg njega v razredu in ga spraševala osebna vprašanja, zaradi katerih je zardeval. Nato se je spustila v dolgo pojasnjevanje, zakaj, da mu je nerodno. Ime ji je bilo Kleine. Toni je imel družinico hrčkov. No, bila bi družina, če mati ne bi vedno požrla otroka takoj, ko jih je povrgla. Takoj, kot rezultat te premestitve, je vzpostavil večje priljubljenosti s hrčkom (bil se je sposoben z njim dolgo pogovarjati), prav tako se je bil naslednji dan tudi bolj sposoben braniti pred pravo gospo Klein. Samo če je odprla usta, že je pomislil na svoje hrčke in se počutil kot doma.

Eloisina starša sta vedno rada govorila, da imata dve poglavitni skrbi v življenju: prekrasno vzdrževan vrt in Eloiso. Drug z drugim sta tekmovala za kontrolo nad tema dvema zadolžitvama. Eloisa je imela ponavljajočo se nočno moro, iz katere se je ponoči kriče budila in prebudila občutljivo mater iz njenega dobro uravnane spanja v sosednji sobi. Mora se je sicer spreminjala, vendar bistvo se je vedno vrtelo okoli kipa na sredi vrta. Kip se je v sanjah prikazoval kot kombinacija Venere in device Marije, toda pričel se je spreminjati in v miren obraz tega pogansko krščanskega amalgama (sprimka) se je priplazil najprej strupen nasmešek, ustna odprtina pa se je pričela povečevati v požiralnik. Eloisa se je vedno prebujala, ko je iz odprtine pričela bruhati voda in blato vse naokrog po urejeni trati in živi meji.

Fobija lahko naznanja otrokovo potrebo po regresu zaradi prekomernih pritiskov od ekscesa presije, k zgodnejši dobi, ki je minila. Izbruh nasilja ali ohromitev (paraliza) je lahko edini način, s katerim opozori ostale o grožnjah, ki so v okolici, bodisi zunanji ali pa notranji. V naštetih primerih lahko vidimo, pomene, katerih globina in bogastvo jih, tako otroke same, kot ostale, pogosto preseneti. Z razlago simptoma se ne spremeni le otrokov svet. Tudi družina je namreč lahko prispevala k obliki posameznega simptoma pri posameznem otroku. Ko je simptom pri izbranem posamezniku razgaljen,

lahko družina lepo najde sebe vpleteno v podobno razgaljenost njenih starih skrivnostih, njenih starih socialnih simptomov.

Skrivnostni jezik telesa

Pomembno področje skritega jezika premestitve vključuje telo, oziroma njegove dele. Premestitev se lahko dogodi na najmanj dva načina. Prvič, telo je lahko uporabljeno, kot metafora. Lahko govorimo o "ohromitvi", "paraliziranosti", "stiskanju pri srcu" in pogosto dobesedno odigramo take in podobne metafore. Kadar pravimo, da se počutimo ohromljene, lahko dejansko izgubimo moč v nogah; kadar nas stiska pri srcu, smo panični zaradi pretnje zaustavitve vitalnega organa.

Otroške slike so polne takšnih telesnih metafor.

Osemletnega Timothy-ja je oče vedno zatiral. Karkoli je storil, ni bilo dovolj dobro. Bil je prepočasen, preneroden, da bi se česa naučil. Kadar je risal svojo desno roko, je vedno izpustil dva prsta. "Je to nov način, kako se riše roko", mu je rekel učitelj, "take še nisem videl." Timothy se je takoj opravičil: "Oh, oprostite. Vem, da nisem dober v risanju."

"Ne, resno mislim," je odvrnil učitelj. Ko je Timothy tisti večer o tem razmišljal, je pričel verjeti. To je bil nov način. Njegova roka se je tako počutila, okrnjeno in deformirano in pričel je preizkušati vse mogoče vrste prstov in krempljev. Istočasno pa se je preizkušal v svojem lastnem rokopisu.

Premeščanje izkušenj v naše telo se prične zgodaj in njegova kompleksnost z leti narašča. Glavobol, bolečine v trebuhu, vratu, so lahko le nekateri izmed načinov, s katerim otrok sprašuje skozi telesni simptom o izkušnjah, za katere je slišal, da jih označujejo s temi izrazi.

Toda v otroštvu, ko so odgovori še razmeroma nediferencirani, se premestitev pogosto odvije v nasprotno smer, s telesa na misli in občutke. Struktura otrokovega mišljenja lahko sledi telesno shemo, oralno, analno ali falično fazo.

Štirinajstletni Hugh je imel obdobja, ko so mu ideje padale iz glave neizdelane in medsebojno nepovezane.

"Moja miselna diareja (driska)," jim je rekel. Kadar je bil na koga jezen, ga je bombardiral s svojimi opazkami (kot majhen otrok je stalno risal bombe in bombardiranja), vendar so ti napadi zgrešili cilj in ga puščali nezadovoljnega in z občutkom, da nikamor ne pride. Šele, ko je začel stalno hoditi z Yvonne, je njegovo oblikovanje misli postalo bolj "prodorno".

To izstopajoče mesto telesa v otroških odgovorih pogosto spremlja zlitje zaznavnih poti (perceptivnih kanalov), zvoki npr. imajo obliko, barvo, vonj. Mediji so pomešani, imamo navado reči. Toda poanta je v tem, da za otroka nepomešani sploh še niso bili. Naše zgodnje izkušnje so sinestetične, vtisi so živi in jasni (eidetski).

Skrivnost in paranoidni stil

Projekcija je vrsta premestitve, ko svoje misli, občutke, izkušnje premestimo v nekoga drugega, ker si jih sami iz nekega razloga ne moremo priznati. Nasprotna projekcija je intrajekcija, kjer gostimo misli, občutke in izkušnje, ki smo jih povzeli od drugih. Krog projekcij in introjekcij je naš način vzpostavitve odnosa s svetom, širjenje naših izkušenj in s tem učenja v najširšem smislu. V praksi delujemo v tem krogu, ne da bi se tega v celoti zavedali. Tako skozi te kroge, te cikle in še posebej skozi potezo, ki ji pravimo projektivna identifikacija,⁶ smo bolj vtankani v svet (smo bolj prepleteni s svetom), kot se tega zavedamo.

Celo uro sta starša sedemletnega Ariela name raztovarjala svoj strah - anksioznost, ki ga gojita zaradi svojega edinca. "Zdaj je vaš" sta si na koncu oddahnila in si dovolila, da se jima je pojavil nasmeh olajšanja.

Na najini prvi seansi sem Ariela vprašal, zakaj je prišel k meni, v čem meni, da je njegov problem?

"To morate vi povedati," je skomignil z rameni, "saj to je vaše delo."

Starša sta mi položila v roke tako svoje strahove, kot otroka. To je od njiju posnel in mi v roke položil definicijo svojega problema. Oba starša sta v meni vzbujala različne občutke. Tako mahanje s čarobno paličico, ko se tisto, kar je nekoga problem, čudežno spremeni v moj problem, se dogaja pogosteje, kot bi si mislili. Čeprav je bila v primeru Ariela in njegovih staršev ta čarodejna poteza kar nedvoumna, so bili potrebni meseci, da se je njuna vpletenost razdelila. Pogosto se coprnije čarajo bolj prikrito in neopazno, večja kot je moč vzajemne zavezanosti, večje so. Kar nekaj primerov nakazuje skriti konflikt med fanti in dekleti, ki so si vseč (še posebej v adolescenci), konflikt med hotenjem biti tako navezan, vtankan v svet, intimen, ljubljen in razumljen in na drugi strani biti puščen pri miru in nerazumljen.⁷

⁶ Glej za zapleten koncept. Glej Hinshelwood (1988) po Sandler (1988).

⁷ Glej Glasser (1979).

Nevrotski stil, ki posebej odraža in izkrivlja ta projekcijsko/introjekcijski krog, je paranoiden. Tu smo v svetu, kjer si že po definiciji zamolčanost in sum stojita z roko v roki. Kajti paranoidni svet temelji na nezaupanju in je poln domnevno nezaželenih aspektov, razcepljen, poln strahov, ki se upirajo temu, da bi bili zakopani.⁸

V tem svetu sta skrivnost in disimulacija način preživetja. Vsakogar se doživlja kot nekoga, ki ti gleda čez ramo, ki te bo osleparil.

Skrivnostni svet otroka ima v taki uprizoritvi za posledico močno cepitev lojalnosti. Koliko so te odločitve realistične, je odvisno od hierarhije, ki vedno podpira ponaroidna stanja. Na določenem nivoju naletimo na sistem deluzij, ki jih posameznik ponudi.

Trinajstletni Thaddens je vedel, da se čuti označenega in da ni opravičljivih razlogov za skrivnostnost in zaskrbljenost. V kosteh je čutil, vedel, da ljudje pravzaprav ne gledajo vanj, da svet ni sovražen kraj, v katerem je nekoč živel. Sedaj ni bilo več logike v njegovih občutkih pričakovanja katastrofe. Če bo prišla, je tako ali tako ne more preprečiti. Toraj, zakaj bi bil zaskrbljen? Povrh vsega, zakaj bi domneval, da se bo usmerila ravno nadenj? Vedno znova se je spraševal, zakaj je tako aroganten (domišljav), da si domišlja, da se ljudje zbirajo, zapravljajo svoj čas zato, da bi gledali njega. Samega sebe je svaril, če bom tako nadaljeval, reagiral na vsak nenaden hrup, se bom jezil, če mi bodo ljudje napoti, se bodo seveda norčevali iz mene. Želel si je biti bolj prijazen, resnično prijateljski in ne ves čas uporabljati svoje telo kot instrument detekcije. Želel se je spremeniti, a ni mogel. Bolj kot je ostajal tak, kot je bil, več razlogov je lahko akumuliral za svoje sume. Ljudje so ga nedvomno gledali, kadar je bil čudaški in je frfotal kot netopir. V svojih jasnejših trenutkih jim tega tudi ni zameril.

Thaddens je z očetom zapustil taborišče, ko mu je bila umrla mati in prišel v Anglijo, ko je bil star tri leta. Oče Poljak je hitro našel delo in se vklopil v novo kulturo. Thadens je potreboval mnogo več časa. Njegovo natančno pregledovanje terena in iskanje pozornosti, njegova močna empatija z okolico, je delovala brez potrebne distance. Zgradil si je zelo naklonjen

8 Primeri paranoidnega sveta se v angleški literaturi pogosto pojavljajo. Glej naprimer Shakespearjevega Richarda III, Othello, Macbeth. Kasnejši primeri so Kafkina dela, Orvelovo 1984 in opisi življenja v zaprtih družbah in totalitarnih državah, kjer prekanjen sistem podkupnin in kazni zaostruje konflikt med otroci in odraslimi, preko razmerja lojalnosti med družino in državo. Glej Faludy (1987).

skrivni svet, v katerem so bila izbrana dejstva s posebej premeteno pomembnostjo. Istočasno se je premikal notri in ven iz paranoidega stanja.

Thadens je imel neprecenljiv zaklad svojega neparanoidega očeta. Zaradi njega se je Thadensovo deluzijo tudi dalo odpraviti. Drugače je bilo pri Achillu, ki je preživel otroštvo v paranoideem ozračju.

Kolikor nazaj se Achille lahko spomni (sedaj jih ima 16), se je njegov oče boril z avtoritetami, dozdevno sinu v dobro. Ravno takrat je stari tožil šolo, ker se je fant poškodoval v telovadnici. To je bila že tretja tožba in vse, kar se je zgodilo, je bilo to, da je Achille postal vse bolj nepopularen med fanti (in se je o njem več govorilo). Če vzamemo v obzir očeta, bi lahko pričakovali, da bo Achille postal paranoide, toda obrnil se je prav v očetovo nasprotje. Achille je bil nežne, letargične narave. Vedel je, da bi se spodobilo podpirati očeta v njegovih bitkah zanj in čutil se je srednje krivega, ker ga očetove borbe niso bolj z "duhom združile".

Achille je bil neparanoide otrok v paranoideem okolju. Bolj običajen vzorec pa ilustrirata Gary in Trev.

Enojajčna dvojčka sta živela v hiši, ki je bila kot grad. Od trenutka, ko sta shodila, je bila njuna naloga zabavati psa, mešanca med dobermanom in alzacem, in zagotavljati, da bo prestrašil vsakogar, ki bi se približal na manj kot pol milje. Takoj, ko sta začela hoditi v šolo, sta se znašla v težavah, kar je bila že družinska tradicija. Družinski člani (pred njima jih je bilo osem), so se zapovrstjo ubadali s tem zakonom. Ko je prišel do Garya in Treva, ni bil več tako zanimiv. Družina je bila dobro znana in ji je bilo bolj ali manj dovoljeno, da gre svojo pot, združena v svoji posebnosti. Dvojčka sta imela razmeroma lahko nalogo.

Tretji nivo pri paranoide hirarhiji je, kadar se paranoide atmosfera razteza preko družine v sososko. Otrokov skriti svet pa je oblikovan s socialnim svetom geta.

Skrite sile v ponavljanju

Ponavlanje je oblika ritmične puntuacije naših življenj, ki se je pretežno ne zavedamo. Nekateri ritmi - bitje srca, dihanje, hranjenje/izločanje, spanje/budnost - so očitni, oz. so neopažene, vgrajene biološke ure, katerih tiktakanje imamo za dognano. Je to tudi res?

Ko je Shouni umrl dedek, se je pričela ukvarjati s svojim dihanjem. Kako naj bi vedela, da bo prišel naslednji vdih, od kod le pride? Kako zna njeno telo dihati? Kdo ga je naučil? Kaj pa, če pozabi? Oziroma, kaj če mu kdo reče, da naj pozabi?

Shouna je bila stara pet let in ko je pričela spraševati mamo, jo je le ta na hitro odpravila. Tako je, je mati odgovorila. Za take stvari ti ni treba skrbeti. Na tak način najlažje znoriš. Tako je Shouna nehala drugim ljudem postavljati taka vprašanja, ni pa se mogla otresti zaskrbljenosti. Kako naj bi vedela, da je varno zaupati svojemu telesu? Dedek mu je zaupal in glej, kaj se je z njim zgodilo.

Nekateri ritmi niso tako razvidni. Lahko se pojavijo v sanjah ali se le posredno odražajo.

Valerie je vedno sanjala, vendar sem šele čez čas v njenih sanjah sprevidel ponavljajoči se vzorec, ki se je časovno natančno ujema z njeno menstruacijo. Vzorec jo je navadno vodil skozi tri faze: iskanje in apel (prošnje), sprejetost in zavrnitev. Valerija je bila stara deset let, ko je prišla k meni. Pri dveh letih so jo leto dni vzgajale tri garniture rejniških družin, preden je bila vrnjena k svojim staršem. Včasih je vključila koščke svojih sanj v svoje budno življenje, posebno tiste, kjer stiska ljudi proti robu, da bi videla, če jo bodo zavrnili.

Ti ciklični, ponavljajoči in navadno obskurni vzorci pogosto pomenijo poiskuse razreševanj nevrotskih kompleksov in so pomiki na nove, bolj osnovane pozicije. V velikem planu se ti vzorci lahko vidijo v družini, posebno še, če vzamemo časovni razpon, ki vključuje 3-4 generacije. Ponavljanja prikritega zlorabljanja otrok skozi generacije pojasnjuje to ponavljajoče, samonanašajoče beleženje preteklih napak in vztrajno težnjo po spremembi (ki se včasih zdi tako zakoreninjena, da se ji ne da ubežati).⁹

Veliko ponavljanj je dejavnih in naklonjenih. Naše učenje večji del poteka skozi ponavljanje. Naši dejanski spomini in organizacija naših kognitivnih podatkov temeljijo na ponavljanju dražljajev in preverjanj. Prikrita senčna stran tega napredka leži v prisilah, kjer je ponavljanje ušlo iz rok, oziroma je šlo z njim nekaj narobe.¹⁰

Wilhelm Reich je opisal prisilni karakter z "živim strojem".¹¹

⁹ Glej Weldon (1988).

¹⁰ Glej Barton (1989) v "Repetitive Strain Disorder". Tudi v različnih člankih in korespondencah o takih neredih. Glej pisanje Dicksona (1989).

Werner je imel izjemen spomin za dejstva. Lahko je, kot bi potegnil iz rokava, obnovil cele strani zgodovine. Bil je preokupiran z detajli. Pri devetih letih je vedel ime vsake rastline v svojem vrtu, kje je bila zasajena in kdaj, ravno tako, kdaj je cvetela in odmrla. Prišel je na "linijo", kot je temu rekel in ji sledil kot strela. Vendar je v tem procesu ta linija pogosto uhajala iz konteksta. Centralna zveza ali pa določen odtonek je bil zgrešen. V šolski igrici je nastopal v vlogi hudobne sestre. Svoj del je odlično odrecitiral, vendar nikoli ni doumel, da igra pravljico o Pepelki.

Njegovi učitelji so bili ali navdušeni nad njim, ali pa so ga imeli za dogmatičnega in domišljavega, odvisno od tega, kako je sprejel vsebino, ki so mu jo ponujali. Wernerjevi premiki so težili k nefleksibilnosti in rigidnosti. Izražal se je napeto in precizno. "Bodi bolj spontan," je vpil nanj ravnatelj in Werner je poskušal. Vsako noč je pred ogledalom poskušal, vendar ni šlo zlahka. Zbiral je vice in jih pripovedoval, ne da bi pri tem upošteval, ali so primerni, oziroma, ali jih kdo hoče slišati. Šale so bile reproducirane s preudarnostjo igralnega avtomata.

Werner se je skušal spremeniti. Našel je članek o ljubezni v eni od materinih revij in potrošil ure razmišljanja o njem. Vendar se o tem z materjo ali kom drugim ni nikoli pogovarjal. Nasprotno, če je kdo načel to temo, je namrščil čelo in odšel proč. Nekega dne mi je dejal: "Mislim, da poznam skrivnost ljubezni." Toda ob tem je dodal, da mora razrešiti problem spremembe.

Tu sem uvidel oviro. Wernerjevi napor, da bi se spremenil, so odzvanjali, toda napor in zven so nastali in se končali v njem. Napori so se končali s prisilnim dejanjem pripovedovanja. Problem je bil (nezavedno) nakazan, da bi se izognil soočenju s situacijo, iz katere so izhajali problemi. Enako je bilo z njegovimi sanjami, ki jih je pazljivo beležil, mi jih bral in nič več.

Ena od sprememb, ki si jo je Werner želel obravnavati, je bila, kot je temu (ponavljajoč očeta), včasih rekel, osvoboditev "delovnih obremenitev" oziroma "njegovih notranjih gonil". To slednje je dostikrat dobilo obliko glasu, ki je postavljaval nemogoče zahteve in nemogoče urnike, v katerih jih je bilo treba opraviti. Tako glas, kot Werner sam, sta si od tega veliko obetala, toda delno zaradi brezmejnih zahtev ter delno zato, ker se je zdelo, da prihajajo od zunaj, ga je ta glas bolj paraliziral, kot pa ohrabil. Pod prisilo tega

11 Glej Reich (1949).

glasu se je istočasno počutil neudobno, pa tudi varno in pomirjeno ob njegovi ukazovalni prisotnosti. Tako se ga je hotel po eni strani znebiti, po drugi pa ne. Hotel je, da bi bil to njegov glas in ravno tako je hotel, da bi bil ta glas tuj. Pravzaprav ga je bilo strah sprememb. Enkrat v času počitnic, ko je bilo zunanjih presij manj, je to uvidel. Imel je več prostora zase. Toda ravno tega, da bi prišel v stik s tem svojim lastnim prostorom - seboj, je bilo natanko tisto česar se je bal. Ovirale so ga njegove prisile, njegova praznoverja (če je šel iz hiše in videl srako na telefonskem drogu, je bil prepričan, da se bo dan slabo končal, ne glede na to kako dobro se je začel). Wernerjevo "notranje gonilo" so bile vse skrivne poti, s katerimi se je oblaznil pred spremembo. Sprememba je namreč pomenila soočanje z neznanimi skrivnostmi njegovega lastnega prostora.

Tako kot Shuana je na koncu Warner prišel do točke zaupanja. Smem zaupati samemu sebi, drugemu, tistemu drugemu, ki predstavlja moja neznana občutja, oziroma tistemu zunaj mene, ki ga moram privzeti, če se hočem spremeniti in odrasti? Pomembnost prisile ponavljanja je v tem, da otroka nenehno postavlja pred to osnovno skrito zaupanje. Čeprav oblike, ki jih prevzema, izgledajo kot da prikrivajo to jedrno zaupanje, jih moramo sprejeti kot namenska zapeljevanja na poti k temu jedru. "Sedaj vem, da lahko imam skrito vabo," je rekel Warner, "lahko govorim z ljudmi, ne da bi moral pri tem ves čas ugotavljati, kaj bom rekel.

"Zdi se mi, da poznam skrivnost ljubezni"

Med koreninami pomena besede "skrivnost" je misel, da skrivnost vsebuje ključ do dogodkov. Izgleda, da se "obračanje stran", ki je skozi Hardyjeve verze postavljeno na začetek tega poglavja, lahko včasih bogato poplača, če nam uspe priklicati izvire, se obrniti nazaj in opaziti tisto, od česar smo se obračali.

Tako pri depresiji in nevrozi, kot na splošno v življenju, se funkcija skrivnosti odraža v dvoumnosti obračanja stran. Ali moram ohraniti skrivnosti - prostor stran od TEBE, ali ohraniti prostor, ter ga deliti s TEBOJ in le s TEBOJ? Ali je skrivnost znamenje ohranjanja narazen in daleč ali ohranjanje intimnega?

Če je razmerje "primarno", močan boj, ki vključuje "umor" ene ali druge strani, potem se ozračje napolni s skrivnostmi v obliki šepetanj, spletk, govoric, zmede in vse to se sklada s paranoidnim statusom. Po drugi strani pa, če gre za primarno, diadno relacijo, je deljenje skrivnosti, vedenje kaj hoče drugi reči, še preden to ubesedi, bistven del radosti. V sumničavem, paranoidnem ozračju močne politike moramo, da bi preživel, igrati skrite

igre.¹² V diadi take igre niso potrebne. Skrivnosti lahko uživamo takšne, kot so. Naša usoda je, živeti z obema vrstama razmerij.

¹² Glej Berne (1966).

INTERVIZIJA

H.J.W. Hanekamp

Intervizija je metoda učenja, kjer v majhni skupini sodelavcev s približno primerljivim nivojem profesionalnega treninga in delovnih izkušenj, podajajo supervizijo drug drugemu in prispevajo vprašanja, ki izhajajo iz delovnih izkušenj. Zaradi tega je intervizija način supervizije v tem smislu, da nihče od udeležencev ne prevzame stalno vlogo supervizorja. V interakciji (in superviziji) se poskušaš naučiti nekaj, in to znanje lahko uporabiš pri učenju česa drugega, manj značilnega za supervizijo in intervizijo.

- Učiš se v teamu z malo člani. Prednost tega je, da lahko ustvariš ozračje medsebojnega zaupanja in odprtosti v tvoji intervizijski skupini. To je možno doseči s postavljanjem vprašanj in odpiranjem problemov v zvezi z delom, kjer nimaš lastnih izkušenj. Razen tega ti daje možnost uporabe vzajemne interakcije, vedenje posameznikov skozi srečanja je lahko tudi učni pripomoček za ponazoritev dogajanja.
- Učiš se skupaj z drugimi člani. Lahko začneš pri delovnih izkušnjah, s katerimi že operirate v skupini. Lahko uporabiš žargon, brez razlaganja. Lahko pričakuješ hitro prepoznavanje težkih problemov dnevne prakse. Lahko uporabiš izkušnje drugih.
- Intervizija spada k poklicu oziroma delu, kjer je uporaba interakcijskih oblik ena od strokovnih delovnih metod. To pomeni, da se v interakcijski skupini lahko učiš skupaj z ljudmi, ki vedo iz izkušenj, da je pot komunikacije toliko pomembna, kot vsebina te komunikacije. Lahko delaš na tem, kaj kdo pove in govoriš odprto o tem, kar je bilo rečeno, ter o reakcijah drugih na to. Lahko se intenzivno učiš skozi razgovor in izboljšaš interakcijo kot aktivni udeleženec razgovora.
- Interakcija je način dela, pri katerem potekajo izkušnje vzporedno med delom in učenjem, tème in interakcijo, dnevno prakso in refleksijo, ob tem, da si obenem učitelj in učenec; v to vnašaš sebe, kot človeka in kot strokovnjaka, ter svoje osebne izkušnje in strokovno znanje.

Povzetek

Intervizija je osebna pot učenja v majhni skupini strokovnih delavcev, v kateri je interakcija med učenjem, delom in življenjem prenesena v razgovor o problemih pri delu. To je bolj učinkovito, kot druge metode učenja, ko se

želiš kaj naučiti o strokovnem vedênju, posebnih strokovnih znanjih in tvojem osebnem načinu skrbi, izven osebne strokovnosti.

Pogoji in pravila igre za ustvarjanje učinkovite intervizije

Intervizija je metoda učenja, ki je doslej intenzivno uporabljena in o kateri je zbranih zelo veliko izkušenj, tako, da lahko zdaj postavimo pogoje in pravila, ki bodo intervizijo potrdila ter promovirala kot strokovno znanje in permanentno učenje.

- Intervizija se uporablja med osebami, ki aktivno delajo s strankami. Nekdo, ki je član intervizijske skupine, mora to znanje prenašati na strokovno delo. Intervizijo težko uporabimo z nezaposlenimi, bolnimi ali v času dopustov. Lahko se pridružiš in sediš tiho, a ti bo kmalu jasno, da to ni dovolj plodno. Preden boš to ugotovil, bo skupina na nivoju neproduktivnega blebetanja, in te izkušnje nikomur ne bodo nič koristile. Mogoče bo prijetno, toda to ne bo imelo vrednosti resnične intervizije. Ni potrebno, da izločite nekoga iz skupine, ker je ostal brez službe za krajši čas, pomembno je vedeti, da prehodna nezaposlenost ni ovira; pri daljšem času nezaposlenosti pa je sodelovanje pri interviziji nemogoče.
- Intervizija je del procesa učenja. To pogojuje redno določen kraj, datum, prisotnost, trajanje, prispevke, okvir in didaktične metode. Srečanja naj bi bila v časovnem razmaku med dvema tednoma in šestimi tedni. Trajala naj bi eno uro in pol do največ tri ure, odvisno od števila udeležencev. Intervizijska skupina naj bo sestavljena od najmanj treh, do največ šestih članov. Prisotnost je obvezna, občasna prisotnost, le tedaj, ko imaš kak problem, je nekoristna.
- Pri interviziji je osnova lastna odgovornost do svojega dela. Vsak udeleženec posebej je odgovoren za svoj delež. V intervizijski skupini je zelo velika ovira, če so sodelujoči v hierarhičnem odnosu. Vodja in njegov podrejeni ne sodita v isto intervizijsko skupino.

Pri interviziji je pomembno, kot pri vsakem procesu učenja, da vnesemo veliko osebnega odnosa, kar pomeni da pridobimo največ, ko se srečamo drug z drugim na skupini. Intervizija je neučinkovita v odnosih s prijatelji, v primeru, da so vsi člani istega teama, kadar je odnos hierarhičen, če so sodelujoči sorodniki, če so neposredno strokovno povezani. Govoriti iskreno o lastnih delovnih izkušnjah ter poslušati kolege, poskrbeti za vzajemno učenje o poklicu in svojem delu, je uspešnejše, če se v glavnem srečujete samo na srečanjih intervizijske skupine. Toda, to pravilo je težko uresničljivo, ker nas organizacija dela ter možnosti za intervizijo večkrat postavijo v dvojni odnos (sodelavec in član intervizijske skupine). Če obstajajo take dvojne vezi, se je pomembno o tem pogovoriti ter narediti nek dogovor o odgovornosti, posledicah in odnosih ter obvladati napetosti, ki nastanejo kot posledica le tega.

- Predmet intervizije je osebno učenje. Osnovno delo je podpora drug drugemu pri učenju ob predstavitvi svojega dela. Ko intervizija poteka nekaj časa v isti instituciji ali na istem strokovnem področju, se pogosto zaklad znanja o svojem delu in organiziranosti dviguje. Zato je dobro, da se to znanje vrne nazaj v institucijo. Če pa intervizijska skupina začne mešati svoje znanje in izkušnje s politiko inštitucije, je to odklon od osnovnega namena intervizije. Pravila igre so postavljena v optimalnem smislu. V praksi pa se pravila postavijo, kot to okoliščine omogočajo.

Graditev intervizijske skupine

Najprimernejša pot za pripravo na intervizijo je supervizija. Pri superviziji dobimo priložnost, da spoznamo elemente, ki so več ali manj značilni za intervizijo:

Poročanje o delovnih izkušnjah in povezovanje le-teh z vprašanji, ki natančno pokažejo mesto, od koder ne moremo napredovati samo z razmišljanjem. To je ustvarjanje supervizijskih vprašanj. Lahko se naučimo dopoljevati informacijo tako, da nek član poda samo končno rešitev, ostali člani pa postavljajo vprašanja, ki si jih je že član postavljaval v svojem procesu učenja. Tak način dela nam vzame veliko časa pri zgodbi, ki je že vsem znana, a je dokaj učinkovita.

Naučimo se odražati, reflektirati dogajanja. Po dnevni službi se sproščeno vsedemo. Pogledamo, kaj se je v resnici zgodilo. Kaj se je zgodilo v klientu, s katerim smo bili v stiku. Kaj je natančno rekel. Kako je to rekel. Kaj se je takrat dogajalo v nas, kaj smo čutili. Katere izkušnje iz življenja ali dela so vibrirale v nas. Kaj natančno smo rekli. Kakšna je bila reakcija. Kaj smo zadrževali. Kaj smo bili pripravljeni narediti. Kaj nas je pripravilo, da smo storili to, kar smo. Kaj ima to opraviti z našo preteklostjo, z našo strokovno izobrazbo in z našo zaposlitvijo. Katere stare pasti so se spet pokazale in, kaj bi se lahko iz tega naučili. Refleksija je postavljanje vprašanj samemu sebi, brez strahu, brez izgubljanja v samoočitanju. Naučimo se gledati sebe odkrito in prizanesljivo, opazovati lastno obnašanje in čudaštvo z občutkom za humor in s popuščanjem, vse skupaj pa gledati z odprtimi očmi in premišljenim interesom za tako delo.

Naučimo se dajati in dobivati feedback. Pripravljeni smo poslušati pripovedovanje drugega o svojem delu, ne da bi pri tem uporabljali svoje videnje, ali vsiljevali svoje mnenje o tem. Naučitmo se začutiti, kaj je težko in kaj lahko za pripovedovalca. Ugotovimo, kaj mu je jasno in kaj ne. Naučimo se izreči svoja vprašanja in opombe na tak način, da jih drugi člani lahko zberejo v novo razumevanje oziroma preureditev miselnih vsebin. Lahko pride tudi do spremembe neustreznih stališč itd.

Razjasni se nam pogled na lastni stil učenja. Kako se učimo. Kaj se lažje učimo. Kaj je za nas naporno. Kje se nam zatakne. Kako je to povezano z učenjem, ki ga prenašamo na druge.

Naučimo se razmišljati neobremenjeno o dogodkih pri delu z ljudmi. Naučimo se izraziti svoj odnos do posameznega problema. Spoznamo povezavo med lastnim vedenjem in učinki v procesu komuniciranja.

Doživimo učenje tudi kot igro in ne le kot breme.

Navadimo se uporabljati prejšnje delovne izkušnje za učenje in nove rešitve.

Način dela

Intervizija je zelo oseben način dela. Je skupek najmočnejših želja vseh udeležencev. Metoda intervizije se izoblikuje skozi proces. V skupini se bo posamezna metoda razvila, ko bo vsak od udeležencev dal svoj prispevek. Nekaterne metode so si podobne in to spodbuja proces skupnega učenja.

Incident method. Razlagalec se osredotoči na tisti del svoje zgodbe iz prakse, ki ga je presenetil. Ostali udeleženci se osredotočijo na ta določen trenutek in povedo način, kako bi problem rešili.

Metoda identifikacije. Po pripovedovanju zgodbe o klientu ali kolegu eden od udeležencev prevzame vlogo dvojnika pripovedovalca. Nato se analizira dogajanje iz obeh zornih kotov.

Interakcija, pri kateri je tema v središču. Udeleženci poslušajo zgodbo ter nato povedo besede in misli, ki jih najbolj utesnujejo oziroma zapirajo. Nato poskušajo odgovoriti, katera možnost bi lahko bila izhod za njih.

Sosvetovanje. Udeleženci reflektirajo zgodbo in poskušajo obdelati osebe v pripovedovalčevi zgodbi.

Analiza zgodbe. Po začetni predstavitvi zgodbe grede udeleženci hitro skozi samo zgodbo po korakih. Natančno analizirajo, kaj se je dogajalo in si poskušajo predstavljati pri vsakem koraku, kaj bi se lahko zgodilo drugače.

Poudarek

- Udeleženci naj dajo drug drugemu dovolj prostora, da bo lahko vsakdo povedal, kar želi;
- Vsak udeleženec naj ima možnost povedati svojo zgodbo;
- Udeleženci naj analizirajo zgodbo sproti in naj v to vključijo tudi svojo zgodbo;
- Vsak pripovedovalec zgodbe (problema) naj dobi možnost za opredelitev svoje lastne odločitve;
- Prostora in časa za refleksijo mora biti dovolj;
- Vsakdo mora imeti možnost za učenje.

*Prevedel
Nenad Kojič*

UVAJANJE SPREMEMB V KOMPLEKSNE ORGANIZACIJE

Dr. Frank Coffield

(prevod predavanja, ki ga je imel avtor 18.3.1994 na Pedagoški fakulteti v Ljubljani)

Kot uvod v predavanje in razlago teorije uvajanja sprememb, je dr. Frank Coffield podal opažanja, da se v angleški, zelo tradicionalni družbi, nekaj spreminja. Faktorji, ki to povzročajo, so v glavnem ekonomski.

1. **Globalizacija marketa:** kapital se širi. Predvsem v Malezijo, Tajsko, Hongkong. Temu sledi večja nezaposlenost v Angliji. V vseh teh deželah ima neka multinacionalna tovarna, tudi izdelek je cenejši. Rezultat: proizvodnja se širi v te dežele in v Angliji je manj delovnih mest.
2. **Multinacionalne družbe:** v vseh teh družbah sta dve vrsti delavcev:
 - centralni delavci: so privilegirani
 - sodelavci: njihov socialni položaj je vedno bližje položaju nezaposlenih.
3. **Avtomatizacija proizvodnje:** rezultat je upad potreb po delavcih ter kot posledica tega, brezposelnost.
4. **EU:** prisotnost v Evropski skupnosti.

Odgovor na vse te faktorje sprememb ni v tem, da se nanje navadiš, ampak, da se jim prilagodiš. Pomemben proces, ki tako prilagajanje spremlja, pa je odpor. V potrditev temu so tudi neštete zahteve po spremembah v izobraževanju (Obvezni nacionalni izobraževalni načrt). V štirinajstih letih se je v Angliji že nekajkrat spremenil. In stalna kritika nečesa se lahko razume tudi kot odpor.

Teoretično podlago spremembam in zakonitostim spreminjanja je dr. Frank Coffield našel v knjigi, katere avtor je Michael G. Fullan:

The new meaning of educational change

Bistveno pri uvajanju sprememb je osebno stališče. Če je sprememba vsiljena, se ji upremo. Tako tudi lažje razumemo konzervativizem, saj je njegova značilnost ta, da nudi meje, ovire in nevarnost. Če pa že hočemo povzročiti

spremembo, je poleg teorije spreminjanja potrebno poznati tudi način. Ne le **kaj** je potrebno spremembe, ampak tudi **kako** jo izvesti! Odgovor na vprašanje, zakaj so spremembe tako težke, je v njihovi **multidimenzionalnosti**. Spremeniti je potrebno več stvari.

1. vodstvo: izbrati nekoga, ki je dovolj pogumen, da reče: "Potrebne so spremembe.";
2. usposabljanje in razvoj osebja: to se mora razvijati, da vidi potrebo po spremembah;
3. kvaliteta inovacij: nekvalitetne inovacije ne dajejo zelenih sprememb;
4. evalvacija: ločimo procesno (sprotno) in sumarno (končno) vrednotenje; veliko poizkusov sprememb propade zato, ker se zadovoljimo z dobrim načrtom in s tem, da gre samo od sebe;
6. komunikacija: pomembna je kvaliteta komunikacije med tistimi, ki so si spremembo zamislili in med tistimi, ki je bodo deležni;
6. model sprememb: sama ideja ni dovolj;
7. določiti prioriteto: ločiti med kratkoročnimi cilji in dolgoročnimi;
8. razlike med posamezniki in skupinami: nekateri so pristaši sprememb, drugi ne;
9. politični kontekst in klima: sprememba ne uspe, če je politika ne podpre.

Poleg vseh teh faktorjev, ki so enako pomembni, pa je potrebno upoštevati tudi naslednja dva izvora napetosti:

hierarhičnost/zasebnost nasproti kolegialnosti/sodelovanju

Ljudje si želimo manj hierarhičnosti in več kolegialnosti. V dobro spremembam je tako potrebno razbiti morebiten zid zasebnega sveta in vzpodbujati sodelovanje.

Tri ključne dimenzije sprememb

1. novi učni materiali, učni načrt,
2. nove metode dela,
3. vera in sprejemanje.

Dober primer za zadnjo postavko je primer vključevanja otrok posebnih šol in zavodov v "normalne" šole. Če v to ne verjamemo, ideja ne more uspeti.

Vsaka sprememba je tudi ogrožujoča, saj zahteva **tveganje, ni udobna** in vzbudi **dvom o usposobljenosti**. Zakaj torej sploh kaj spremeniti?

1. Tako se pred vsako novostjo vprašamo (ne glede na starost), če je situacija dovolj varna, da si upamo sprejeti tveganje. Če ni, nastopijo obrambni mehanizmi.
2. Tudi vodja se mora vprašati, ali nudi ljudem dovolj varnosti in podpore. Upoštevati mora dejstvo, da se pri učenju novih veččin dela napake in si razjasniti, ali dovoli učenje na napakah.

3. Tveganje se sprejme, če se posameznik počuti varnega. V veliki meri mu varnost nudi tudi skupina.
4. Upoštevati pa je potrebno dejstvo, da pri reorganizacijah "teče kri".

Individualne reakcije na spremembe

1. Odpor, ki se kaže v kritizerstvu in opoziciji.
2. Dinamični konzervativizem: boriti se proti spremembam (aktivno).
3. Strateška privolitev: navzven delovati, kot da se je sprememba uvedla, notranje pa je še tako, kot je bilo (ljudje osvojijo izrazoslovje, delajo pa po starem). To je zelo priljubljen odziv!
4. Počasno kuhanje: potreben je čas, zadevo je potrebno prespati.
6. Ponotranjenje: dovoliti, da spet "izumljajo kolo". To je stresno. Vendar, ko pride do uspeha in se sprememba uresniči, nas preveva prijeten občutek, ker:
 - smo dosegli cilj
 - obvladujemo stvari
 - postane jasno
 - pomeni poklicno, strokovno napredovanje
 - dobimo zaupanje vase in v kolektiv.

Tako so se ob razlagi te teorije uvajanja sprememb v institucije, porodile naslednje misli:

1. Zakaj je toliko avtoritativnih šefov v demokratični družbi?
2. Trk med kolegialnostjo in šefovstvom!
3. Dobre in slabe strani hierarhije so v takem odnosu, da ko vidiš dobre, sprejmeš slabe, in če si v sredini ni potrebno misliti.
4. Prednosti skupinskega dela so v tem, da je skupinsko boljše, težava je le v tem, da so nekateri "potniki".

Nauk!

1. Če želiš vedeti, kako deluje tvoja organizacija, vprašaj najšibkejšega, najmanj pomembnega člana kolektiva!
2. Če zamenjaš službo, ne primerjaj nove institucije s staro.
3. Kot vodja moraš biti hvaležen za konstruktivno kritiko. Tako pravi Orwell: "Svoboda je, da lahko poveš ljudem to, kar nočejo slišati.!"
4. Biti moramo zdravo skeptični in ne nezdravo cinični.

*zapisal:
Srečo Burkelc*

OD ZAMISLI, PREKO KONCEPTUALNIH IZHODIŠČ DO ŽIVLJENJA V STANOVANJSKI SKUPINI ČRNUŠKA GMAJNA

Prenova zavodov, v katerih se ukvarjamo z mladostniki z motnjami vedenja in osebnosti, se je pričela pred mnogimi leti in traja še danes. V letu 1992 je ta prenova ošvrknila tudi Prehodni mladinski dom v Ljubljani ter mu pustila v trajen spomin stanovanjsko skupino Črnuška gmajna. Priprave na otvoritev te skupine segajo že leta nazaj. PMD naj bi se v bodoče preformiral v več stanovanjskih skupin, raztresenih po Ljubljani, ter v manjši in prijetnejši zavod, ki bo zgrajen ob starem, kateri naj bi se prodal.

Nova podoba prehodnega mladinskega doma

PMD bo odslej sestavljen iz naslednjih enot:

a) dvojček za šoloobvezne otroke in mladostnike

V dveh stanovanjskih enotah (dvojčku), ki bosta zgrajeni v neposredni bližini že obstoječega PMD, bomo sprejemali šoloobvezne otroke in mladostnike obeh spolov, ki kažejo motnje vedenja in osebnosti ter potrebujejo intenzivno in dolgoročno socialnopedagoško pomoč. Osnova za namestitev je socialna anamneza in odločba socialne službe oziroma sklep sodišča (vzgojni ukrep). Ob tem dvojčku bo tudi šola, telovadnica, kuhinja in upravni prostori.

b) skupina za nudenje krajše socialnopedagoške pomoči

Skupina sprejema otroke in mladostnike z emocionalnimi mišljenjskimi in odnosnimi težavami ter predstavlja komunikacijsko v okolje odprt sistem (permanentna interakcija), z možnostjo prehajanja mladostnikov in otrok v druge stanovanjske skupine, internate, dom ali zavode. Skupina je namenjena otrokom in mladostnikom obeh spolov, med 7. in 18. letom starosti, iz Ljubljane in okolice, ki se znajdejo v akutni krizi in brezizhodni socialni ali osebni stiski zaradi določenih razlogov (smrt v družini, boleznj v družini, patologija družine, adolescentna kriza, generacijski konflikti, problemi odraščanja, krizna šolska situacija, ...).

c) skupina, ki je delno integrirana v okolje

Stanovanjska skupina te usmeritve je namenjena fantom in dekletom ljubljanskega področja, v starosti od 14 do 18 let. Razlogi vključitve v skupino so lahko različni: dolgotrajnejše osebno moteno vedenje, situacijsko pogojene motnje, delinkventno vedenje, izostajanje od doma in šole, stalno kršenje pravil doma ali v šoli in ostale oblike odstopajočega vedenja ter znaki slabe integriranosti v okolje. Vzroki so tudi: patološke družinske razmere, slabše sposobnosti otroka oziroma mladostnika za vključevanje in razreševanje odnosov v družini ali širšem okolju, neobičajne in prekomerne obremenitve ter ostali dejavniki, ki indicirajo oblike vedenja, ki jih zgoraj omenjamo. Postopek za sprejem se začne, ko strokovne službe CSD in stanovanjske skupine ugotovijo primernost oddaje mladostnika v stanovanjsko skupino. Mladostnik se mora z oddajo v stanovanjsko skupino strinjati. Sprejema se mladostnike s praviloma izpolnjeno šolsko obveznostjo in do dopolnjenega 18. leta starosti. Doba bivanja je od 6 mesecev do časa, ko team skupine, CSD in mladostnik skupno ugotovijo, da je dosegel zadostno stopnjo obvladovanja težav v okolju. Mladostnik se skupaj z ostalimi mladostniki in delavci v skupini dogovarja o pogojih skupnega bivanja in se mora s temi pogoji strinjati in jih upoštevati.

d) stanovanjska skupina, ki je popolnoma integrirana v okolje

Namenjena je dekletom in fantom iz ljubljanske regije in je začasna izločitev iz dane sredine strokovno utemeljena oziroma nujna.

V stanovanjsko skupino so vključeni zaradi: čustvene, socialne in vzgojne ogroženosti in potrebujejo za postopno normalizacijo in vključitev v socialno življenje strokovno pomoč. Problemi mladostnika se kažejo v pasivnosti, psihosomatskih težavah, zmanjšani učni učinkovitosti in, v manjši meri, v disocialnih ravnanjih, ki pa bi se z odraščanjem v socialno nevzpodbudnem okolju lahko stopnjevala. Predvsem gre za sprejem v času ogroženosti v razvoju, ko motnje še niso utrjene, so pa že tako intenzivne, da ambulantne oblike niso več učinkovite, oddaja v zavod pa še ni strokovno utemeljena. Skupina sprejema tudi mladostnike iz vzgojnih zavodov, za katere je nadaljnje zavodsko vodenje ovira za razvoj življenjsko pomembnih dejavnikov in potencialov mlade osebnosti. Stopnja motenosti je taka, da so mladostniki še sposobni za redne oblike usposabljanja in zaposlovanja. Postopek za sprejem se začne, ko strokovna služba CSD in team stanovanjske skupine ugotovi, da je oddaja strokovno utemeljena in se mladostnik z oddajo strinja. Kriteriji za sprejem: način dela in dana strukturiranost stanovanjske skupine predvidoma omogoča vse pogoje za osebno rast in razvoj mladostnika; da se mladostnik za bivanje v skupini sam odloči (sklenitev pakta); da ni mlajši od 15 let in ne starejši od 19 let.

Cilji dela v stanovanjski skupini

Delo v stanovanjski skupini je usmerjeno v upoštevanje individualnih potreb, želja in možnosti mladostnika ter zadostitev vsemu temu. Cilji vzgojnoizobraževalne dejavnosti v stanovanjski skupini so:

- pospešen proces zorenja in osamosvojitve;
- izobraževanje ali delo v izbrani poklicni smeri;
- kulturno in socialno udejstvovanje;
- razvijanje in utrjevanje intelektualnih, telesnih in drugih potencialov;
- zadovoljevanje eksistenčnih in eksistencialnih potreb;
- humanizacija odnosov.

Naloge

Naloge, ki jih narekujejo cilji:

- zagotavljanje osnovnih pogojev za življenje (prehrana, higienski in zdravstveni pogoji);
- nudenje opore in pomoči pri prilagoditvenih težavah, pri razreševanju konfliktov, stisk in težav;
- pomoč pri zaposlovanju, učenju;
- svetovanje, usmerjanje, vodenje;
- zaščita socialne in osebnostne integritete;
- animacija dejavnosti v prostem času;
- koordinacija notranjih in zunanjih dejavnikov skupine.

Oblike dela

1. Individualna in skupinska oblika dela

Individualno delo, kot oblika nudenja pomoči in opore pri uvidevanju svojih težav, iskanje možnosti za razreševanje težavnejših življenjskih situacij in osebnih problemov. Skupinsko delo z vsemi značilnostmi skupinske dinamike za ustvarjanje ugodne klime, kot oblike opore in pomoči pri reševanju težav članov skupine in izvajanju vsakodnevnih opravil in obveznosti skupine.

2. Delo z ožjim družbenim okoljem

Mišljeno je okolje, s katerim imajo posamezni člani skupine intenzivnejše stike, kot so: družina, prijatelji, sorodniki, sošolci, sodelavci, prostovoljni sodelavci, ipd.

3. Delo s širšim družbenim okoljem

Povezovanje z vsemi družbenimi strukturami, ki so kakorkoli povezane z delom in življenjem mladostnikov, kot so: KS, društva, klubi, ipd. Vpetost stanovanjske skupine v zunanje življenje, utrip soseske.

Organizacija dela, kadri in pogoji za delo

1. Organizacija dela

Organizacija dela mora omogočiti naslednje:

- vsebine in načini dela morajo nuditi možnosti za razvoj samostojnosti in sposobnosti za samorealizacijo;
- socialna in čustvena povezava med vzgojitelji in mladostniki (delovanje na osnovi osebne angažiranosti);
- prevzemanje delovnih obveznosti, skrbi ter odgovornosti, ki izhajajo iz skupnega življenja;
- vključitev v šolo in delovne organizacije in pristočasne dejavnosti izven stanovanjske skupine;
- heterogena sestava skupine po spolu, ki omogoča razvoj naravnih odnosov s sovrstniki.

Poudarek je na popolnem upoštevanju in zadovoljevanju individualnih potreb mladostnika, kar vključuje zahtevo po stalni prisotnosti strokovnega delavca v skupini, da je na razpolago mladostniku takrat, ko ga ta potrebuje. Svetovalno delo za dva do tri mladostnike izvaja en strokovni delavec od sprejema do odpusta. Kapaciteta skupine je do osem mladostnikov. Za izvajanje načrtovane dejavnosti stanovanjska skupina potrebuje štiri strokovne delavce in prostovoljnega sodelavca za izvajanje nočnega dela. Za usklajeno in učinkovito delo potrebuje tedensko konzultiranje teama s supervizorjem in vseh delavcev skupine z mladostniki.

2. Kadri

Za realizacijo ciljev skupina potrebuje štiri strokovne delavce z izobrazbo humanistične smeri, (od teh vsaj en vzgojitelj MVO, en psiholog, en socialni delavec), kar omogoča interdisciplinaren pristop. Zaželeno je tudi uporaba katerega od terapevtskih pristopov: psihoanaliza, Gestalt terapija, TA (transakcijska analiza), realitetna terapija, itd. Za izvajanje interesnih dejavnosti, ki izhajajo iz interesa mladostnikov, se bo skupina povezala z zunanjimi mentorji, društvi, ipd.

3. Prostorski pogoji

Individualna hiša v središču mesta ali na obrobju Ljubljane. Prostori in oprema naj omogočijo mladostnikom zadovoljitev potreb po zasebnosti in izvajanje dejavnosti, ki jih narekuje vsakodnevno življenje (kuhanje, pranje,

interesne in sprostivne dejavnosti) in odprtost skupine v okolje (možnost obiskov prijateljev, svojcev, delavcev CSD). Dana mora biti tudi možnost, da mladostniki prostor z lastnimi posegi spreminjajo glede na lastne potrebe. Zagotovljene naj bi bile predvsem enoposteljne sobe in tudi soba za prostovoljca, ki bo bival v stanovanjski skupini.

4. Materialni pogoji

Omogočati morajo zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb mladostnikov, ob tem pa omogočiti prevzemanje vsakodnevnih, za samostojno življenje pomembnih obveznosti.

Življenje in delo v stanovanjski skupini Črnuška Gmajna od marca 1992 do marca 1993

a) Uvod

Stanovanjska skupina Črnuška gmajna se je formalno odprla 31.3.1992. Nahaja se v Črnučah, v novi soteski imenovani Črnuška gmajna. Hiša je tipska, sestavljena iz dveh enot, od zunaj je ostala nespremenjena, od znotraj pa je bilo narejenih veliko sprememb. Celotne uporabne površine je 300 m² in 60 m² atrija in zelenic. Hiša se drži sosednjih, dovoz in dohod do nje je skupni. Poleg pritličja je še eno nadstropje. V pritličju je velika dnevna soba, odprta v jedilnico in kuhinjo. V garaži smo si uredili večnamenski prostor (namizni tenis, delavnica, foto delavnica, shramba za kolesa). V pritličju je še soba, v kateri je telefon in računalnik ter vsi dokumenti skupine. Poleg teh večjih prostorov je še nekaj manjših: prostor za shranjevanje obutve, ena manjša in ena večja shramba, dve stranišči in ena kopalnica, shramba za čistila, prostor za smeti. V pritličju sta dva vhoda, večinoma se uporablja le eden. Na oba atrija je neposreden izhod iz notranjih prostorov. V zgornjem nadstropju so tri spalnice, v katerih sta dve postelji in tri spalnice s po eno posteljo. V še eni spalnici živi nočni prostovoljec. Spalnice so popolnoma opremljene, mladostniki si jih lahko uredijo z dodatki po svojih željah. Tu sta še dve kopalnici, dekliška in fantovska ter dve stranišči. Utility se uporablja za pranje perila, sušenje, likanje in shranjevanje. Centralno gretje je na plin, instalacije za priključitev so v hiši, tako da lahko sami uravnavamo temperaturo vode in ogrevanja. V kuhinji je štedilnik na plin.

b) Izbira gojencev in vzgojiteljev

Pred vselitvijo nas je čakala neprijetna izbira med mladostniki, ki naj bi odšli z nami. Tisti, ki so že prej živeli v **jarški** stanovanjski skupini, niso bili vprašljivi, naša želja pa je bila, da bi šlo z nami še nekaj gojencev. Te smo izbrali iz ene od fantovskih skupin. Tako so šli v novo skupino štirje iz **jarške** stanovanjske skupine in trije iz zavodske fantovske skupine.

Vzgojitelji smo se odločili za delo v Črnučah na podlagi predhodnih priprav, medsebojnega strinjanja, pripravljenosti na sodelovanje, sprejemanja drug drugega, osebnostnih lastnosti. Poleg teh kriterijev so bili še povsem objektivni, kot so strinjanje direktorja, ustrezna izobrazba, delovne izkušnje, spol, število. Tako smo bili izbrani trije, en moški in dve ženski, po izobrazbi pa dva socialna pedagoga in socialni delavec.

c) Priprave na selitev

Priprave na selitev so potekale dalj časa, intenzivno pa nekaj mesecev prej. Poleg omenjene izbire kadra in mladostnikov, je bilo potrebno pripraviti natančen koncept dela, okvirni predlog pravil skupine ter teoretično pripraviti individualne načrte za vsakega mladostnika. Poleg teoretičnega dela smo opravili tudi precej praktičnega. Obiskali smo nekaj stanovanjskih skupin po Sloveniji, se pogovorili z uslužbenci in mladostniki ter poskušali najti kaj uporabnega zase. Veliko energije in časa nam je vzelo iskanje in kupovanje opreme za ureditev hiše. Osnovna oprema (mize, stoli, postelje, omare) je bila že vgrajena, ostalo pa smo kupili sami (posoda, TV, čistila, orodje za delavnico, posteljina, brisače, zavese). Selitev smo večkrat preložili zaradi objektivnih težav.

d) Začetek

In končno je prišlo, kar smo vsi z veseljem pričakovali! Po svečani otvoritvi se je začelo življenje in delo v skupini. Na prvem sestanku smo se dogovorili za pravila skupine. Kot osnovo smo postavili dogovarjanje o vsem, šele nato pridejo pravila. Vsak mladostnik ima ključ od vhodnih vrat, prihajanje in odhajanje iz skupine sporoči vzgojitelju, ki je trenutno v službi, za daljše izhode (ves dan, noč ali vikend) se skupno dogovorimo na sestanku v četrtek zvečer, ki je obvezen za vse. Na tem sestanku se dogovorimo poleg o odhodih za vikend, tudi o povsem vsakdanjih, a pomembnih stvareh, del sestanka pa je namenjen pogovoru o težavah mladostnikov. Pred sestankom je skupna večerja, ki jo pripravljamo sami. Pri tem sodelujemo izmenično vsi, tudi odrasli. Poleg sestankov ob četrtkih imamo sestanke tudi ob ponedeljkih; te smo uvedli po določenem času, kot možnost, da mladostniki v bolj sproščenem vzdušju povedo in slišijo o vsem, kar jih zanima.

S čiščenjem prostorov je bilo v začetku precej težav. Mladostniki so bili vajeni načina čiščenja iz zavoda, tako da je na željo "počisti za sabo", ostala le želja in smo morali kmalu narediti seznam prostorov in mladostnikov, ki so dolžni skrbeti za njih. Del prostorov čistimo tudi odrasli. Čistila hranimo v posebnem prostoru, kupujemo pa jih v bližnjem diskontu.

Okoli hrane je bilo nekaj pričakovanih težav. V začetku smo denar, ki je bil namenjen za prehrano razdelili na dva dela. Del je šel za bone, vnovčljive v bližnji trgovini Mercator, drugi del pa za toplo malico v centru Ljubljane. Glede na oddaljenost naše skupine od središča mesta, so se mladostniki

pritoževali, saj jim je kosilo vzelo veliko časa. Nato smo posamezniku deloma prepustili odločitev, kakšne bone in kje si jih bo kupil. Kmalu pa so z dobljenim denarjem samostojno razpolagali in se učili razporediti vsoto enakomerno preko celega meseca. Tak način imamo še vedno, s tem da imajo nekateri novinci začetne težave, ki jih skupno rešujemo (dajemo jim denar tedensko ali na 10 dni). Starejši mladostniki nimajo težav. Upoštevati pa je treba seveda nujno tudi to, da imajo vsi štipendije. Hrano si pripravljajo v skupini, individualno ali pa dva oziroma trije skupaj, jedo, ko pridejo iz šole, ali pa pred odhodom. Občasno si skupaj skuhamo kosilo ali večerjo. Hrano imajo spravljeno v skupnem hladilniku in shrambi, ki ni zaklenjena; kraje jestvin se pojavijo občasno, v manjših količinah. Hrano za skupinske večerje ob četrtrkih ali skupna kosila ter za obiskovalce hranimo v posebni shrambi.

Pitje alkohola ali jemanje drog je v skupini prepovedano. Vstop je dovoljen v vse prostore, vsi so odklenjeni. V spalnice se vstopa le z dovoljenjem tistega, ki v njej spi. V sobo vzgojiteljev je vstop dovoljen, dovoljena je tudi uporaba telefona in računalnika. Denar za potrebe skupine je v tej sobi, nezaklenjen in doslej smo imeli le en primer kraje. Denar za hrano mladostnikov in potrebe skupine dvignemo v matičnem Zavodu, svojega tekočega računa nimamo. Obiski v skupini so možni v dnevnem času do 21. ure zvečer in niso omejeni. Obiski mladostnikov pri starših so priporočeni, obiski staršev v skupini prav tako. S starši delamo redno in po individualnem načrtu. Vabimo jih na razgovore glede na potrebe, nekatere tedensko, druge mesečno. Nekateri od staršev le stežka sodelujejo z nami. Ob začetku in zaključku šolskega leta pripravimo za vsakega mladostnika teamsko konferenco, na katero povabimo socialne delavce iz matičnih CSD, pregledamo storjeno in naredimo načrt za naprej. Pregledne konference organiziramo tudi med letom, če je potrebno.

Vsak vzgojitelj je "matični" za tri mladostnike, kar v praksi pomeni, da vabi in vodi razgovore s starši in socialnimi delavci, vodi evidenco zanj, ima več stika, vpliva in odgovornosti. To je v vsakdanjem življenju videti malo drugače, saj se v tistem času, ko smo v službi vsem enako posvetimo.

Mladostniki imajo partnerje v skupini (vedno je vsaj en par) ali pa izven nje. Možnost imajo, da po določenem času skupaj preživijo vikend v skupini.

V skupini sodeluje tudi nočni vzgojitelj, ki ima svojo sobo in je dolžan preživeti noč z njimi. Sodelujemo pa tudi s skupino prostovoljcev, s katerimi nekaj naših mladostnikov preživlja svoj prosti čas.

Delovni čas vzgojiteljev: en vzgojitelj dela od 9. do 16. ure, drugi pa od 15. do 22. ure. Eno uro se pokrivata, si predata službo. Tretji vzgojitelj v dnevnu, ko nima neposredne obveznosti, opravi obiske v šoli ali službi, na CSD, sodiščih ali v matični instituciji. Vsak tretji vikend dežura eden od nas, praznike in počitnice si razdelimo glede na število dni dopusta. V skupini je zaposlena tudi pripravnica. Vsako leto preživimo teden dni vsi skupaj na

morju, za zaključek šolskega leta. Zaposleni v skupini imamo svojega supervizorja. Supervizija poteka na štirinajst dni že od odprtja skupine, potekala pa bo tudi v študijskem letu 1993/94. Na superviziji smo vsi trije vzgojitelji, pripravnica in nočni prostovoljec, študent socialne pedagogike. Na superviziji skušamo reševati osebne in strokovne dileme posameznika, razreševati spore med osebjem, si pomagati pri težjih ovirah pri delu, si dajati suport, uvidevati lastne napake, analizirati svoje delo, itd. Vsi soglašamo, da supervizijo potrebujemo, da nam koristi pri našem delu, razmišljali pa smo tudi že, da bi imel vsak od nas še svojega individualnega supervizorja. Vzgojitelji poleg osebne predaje službe, vse dogodke redno beležimo v Dnevnik dela. Redno se srečujemo ob četrtnih popoldne, ter se takrat pogovorimo o vsem, kar je aktualnega. Ta srečanja naj bi sčasoma prerasla v intervizijska. Redno prihaja na obiske direktorica PMD, preko nje imamo uradni stik z matično institucijo. Strokovno smo povsem samostojni.

e) Naše delo v šolskem letu 1992/93

V šolskem letu 92/93 smo obravnavali 18 mladostnikov. Dnevno je povprečno bivalo v naši skupini 8 mladostnikov. Oduščenih je bilo 9, vzroki za odpust pa so bili naslednji:

- zaključeno usposabljanje 5,
- izsiljeni odpusti 2,
- premestitev v zavod 2.

Izsiljeni odpusti pomenijo, da so starši po prvi kaznovalni fazi, ob pojavu občutkov krivde prekinili proces usposabljanja. V zavod so premeščeni mladostniki, za katere je koncept stanovanjske skupine prenaporen in prezahteven, saj zahteva določeno mero odgovornosti in osebne zrelosti in je oblika bivanja z drugačnim načinom vodenja in ožjim okvirom ustrežnejša, ker lahko ponudi več opore. 11 mladostnikov je bilo vključenih v programe rednega šolanja (OŠ, gimnazija, tehnična, trgovska, turistična, administrativna), ostali so obiskovali večerno osemletko in tečaje za pridobitev polkvalifikacije. Vsi mladostniki, razen dveh, so vztrajali v šoli do konca šolskega leta, ali uspešno zaključili tečaje. Mladostniki, ki so bili vključeni v srednješolske programe, so vsi razen dveh, ki nista opravila popravnih izpitov, uspešno zaključili letnik.

Zaposleni v skupini smo se v tem letu udeležili več seminarjev, eden študira ob delu na Pedagoški fakulteti drugo stopnjo socialne pedagogike, drugi pa obiskuje TA. V prihodnje se nameravamo vsi usposobiti na enem od področij in se tako dopolnjevati pri našem delu. Bolj se nameravamo odpreti v ožje in širše okolje, navezati stike z organizacijami in posamezniki, ter se obiskovati in si izmenjavati izkušnje.

Perspektive stanovanjskih skupin

Stanovanjske skupine imajo več prednosti zaradi svoje majhnosti. Vse vodenje in organizacija strokovnega in tehničnega dela je v rokah neposredno zaposlenih, tako da ne prihaja do odtujitve in nepotrebne delitve tega. Majhna skupina ljudi ima boljši pregled nad delovanjem celotne skupine. Veliko lažje se dogovorimo med seboj in učinkovitost dogovorjenega je precej večja. Skupina se lažje prilagaja zahtevam okolja po spremembi populacije. Ni tako moteča, saj se majhno število mladostnikov v soseski porazgubi. Odnosi med zaposlenimi, ter med zaposlenimi in mladostniki, so bolj sproščeni in neformalni, zato je vzdušje v skupini bolj prijetno, med vsemi je več zaupanja, zato je tudi delo prijetnejše. Odgovornost vseh v skupini do soljudi in do inventarja je na precej višjem nivoju, kar je posledica povezanosti in soodvisnosti. Delo supervizorja je glede na majhno število supervizantov lažje in uspešnejše, supervizanti so lahko bolj aktivni. V taki skupini informacije zelo hitro krožijo, reakcije so takojšnje in učinkovite. Nihče se ne more skriti za delo drugega, nihče ne "izpade" iz skupine, vse se dogaja pred očmi vseh. Možnosti za manipulacije so občutno manjše. Zaradi vsega naštetega so perspektive našega dela z mladostniki v takih stanovanjskih skupinah velike.

Kojič Nenad

V Ljubljani, 28.9.1993

IDEJNA ZAMISEL PRENOVE VZGOJNEGA ZAVODA PREDDVOR

Vzgojni zavod Preddvor obstaja na sedanji lokaciji, v stari graščini, že več desetletij. Ves ta čas je nudil drugi dom otrokom iz cele Slovenije. Zob časa pa je naredil svoje.

Tako delavci VZ Preddvor že dalj časa opažamo, da stara graščina ne ustreza več osnovnim prostorskim in sanitarnim življenjskim pogojem. Vaško okolje, v katerem se nahajamo, je postalo vse preveč utesnjujoče in tudi osnovna šola ne zmore integrirati toliko zavodskih otrok z vaškimi.

Zato smo začeli razmišljati o selitvi v ustrežnejše okolje. Odločili smo se za središče Gorenjske, to je Kranj. Odobrena nam je bila novogradnja na področju Zlatega polja. Nove lokacije smo se razveselili, saj nam ponuja večjo možnost normalizacije. Kulturni ambient v Kranju je mnogo bogatejši, gojencem bi bilo omogočeno aktivnejše vključevanje v družbo nestigmatiziranih, lahko bi jih razpršili po različnih šolah, spekter interesnih in prostočasnih aktivnosti pa bi bil mnogo širši.

Skupaj s prostorsko posodobitvijo smo razmišljali tudi o vsebinskih posodobitvah, ki bi najbolj ustrezale potrebam gorenjskih občin.

Ob idejnem načrtu novega vzgojnega zavoda za 48 otrok in ene ločene stanovanjske skupine so se nam namreč pričeli porajati razni pomisleki. Novogradnja vzgojnega zavoda v neposredni bližini že obstoječega dijaškega in študentskega doma s souporabo rekreacijskih površin, kuhinje, ogrevanja, bi bila z ekonomskega vidika res cenejša, pa vendar, ali bi bilo to **dom** za otroke, ki naj v čim večji meri zadovolji individualne potrebe otrok?

Tako je postala jasna potreba po manjših stanovanjskih enotah. Da bi rešili še vprašanje šol, smo predlagali razpršenost teh enot tudi izven Kranja.

Pozitivno pri takem konceptu je sledeče:

- manjše število otrok (8-10) v enoti
- boljša integracija z okoljem
- razbremenjenost osnovne šole v Kranju
- pokrivanje večjega dela gorenjske regije
- lažja zagotovitev, da otrok ostane blizu domačega okolja

Zaradi potrebe po koordinaciji posameznih stanovanjskih skupin (StS) s centrom, upravo, naj le-te ne bi bile oddaljene od uprave za več kot 10 km. Lahka dostopnost je potrebna tudi zaradi sodelovanja StS s strokovnimi delavci v zunanjih inštitucij (centrom za mentalno zdravje v Kranju: pedopsihiater, defektolog, psihiater; s CSD-ji; supervizorji, ...). Zato je potrebna čimbolj urejena povezava z avtobusnim prometom.

Tako smo predlagali naslednje možne lokacije:

1. Stanovanjska skupina z upravo v Kranju, namenjena:

- bolj motenim, oziroma manj samostojnim otrokom
- kratkim oziroma prehodnim tretmajem, ki bi vključevali v obravnavo družino otroka (mladostnika), hkrati pa bi potekalo vzgojnosvetovalno delo za krepitev ali ponovno graditev dobrih odnosov z zunanjimi ustanovami (šola, delovna organizacija, interesne skupine, ...)
- disciplinski center

2. Tako imenovana, predodpustna stanovanjska skupina:

- namenjena nabiranju izkušenj pri samostojnem vključevanju v vse strukture življenja
- dejavnost bi bila v pretežni meri svetovalne, istočasno pa še vedno vzgojne narave
- njena lokacija je že določena na Kidričevi v Kranju, v prenovljenem dijaškem domu

3. Stanovanjska skupina v Škofji Loki, namenjena:

- kombinirani populaciji (šolska, pošolska - oba spola)
- zagotovljena: osnovna šola
gimnazija
srednja lesarska šola
srednja kovinarska in cestnoprometna šola
- v obe srednji šoli že imamo vključene naše gojence
- redna avtobusna povezava s Kranjem in Ljubljano

4. Stanovanjska skupina v Trziču

- kombinirana populacija
- zagotovljenih 5 osnovnih šol
- redne avtobusne povezave s Kranjem
- iz te občine imamo že sedaj večje število otrok

5. Stanovanjska skupina v Preddvoru ali okolici za osnovnošolsko populacijo

- redne avtobusne zveze s Kranjem in Ljubljano
- tu že imamo vzpostavljene stike z okoljem in s šolo

Te lokacije smo izbrali na podlagi mnenj CSD-jev, pregleda dokumentacij otrok ter problematike, ki se v določenih okoljih pojavlja.

Tako je za *Jesenice* značilno:

- večje število nepopolnih družin
- večje število družin, kjer eden od staršev prekomerno popiva
- družine, kjer je alkoholizem prisoten pri obeh starših
- izostajanje od pouka
- porast kaznivih dejanj mladostnikov

Škofja Loka

- veliko otrok konča OŠ v šestem razredu in se pojavlja potreba po tem, da bi živeli v stanovanjskih skupinah ter obiskovali Delavsko univerzo
- sodišče izraža potrebo po tem, da bi imelo možnost izreči ukrep, s katerim bi bil mladostnik preko sobote in nedelje pod nadzorom (konci tedna so bolj problematični; tem otrokom pa se še ne bi izrekel ukrep oddaje v zavod)
- starost otrok, primernih za oddajo v zavod ali stanovanjsko skupino se znižuje: 12, 13 let

Trzič

- problematika v porastu
- teža kaznivih dejanj narašča
- prekrški se pojavljajo ob sobotah in nedeljah, ko so lokali odprti pozno v noč
- razen na CSD ni druge organizirane pomoči staršem
- materialni položaj se slabša, nezaposlenost je vse večja

Radovljica

- velika potreba po stanovanjski skupini za odpustnike (internat premalo, zavod preveč radikalen ukrep)
- tudi tu je porast kaznivih dejanj, katerih povzročitelji so mladostniki
- potreba po krajših tretmajih: samo v letu 1993 je bilo za to obliko primernih 6 - 7 otrok; razlog je neurejena družina

Po mnenju vseh strokovnjakov, ki se ukvarjajo z mladostniki, je porast problematičnosti v nekaterih regijah Gorenjske tudi do 100 %. Vse večkrat so otroci prepuščeni sami sebi.

Tako smo si zamislili.

Idejo in koncept je stroka ocenila kot najnaprednejši v Sloveniji. Potrditev teh načrtovanj in prizadevanj pa je bila otvoritev naše prve stanovanjske skupine v Kranju, ki je bila 30.5.1994. Tega dne smo dobili tudi zagotovilo, da je denar za celoten projekt odobren. V zadnjo stanovanjsko enoto se bomo lahko vselili čez dve leti.

Burkelc Srečo
Sitar Staša
Matko Martin

ZADNJI POGLED V STANOVANJSKO SKUPINO OLMO

*Konja lahko pelješ k vodnjaku,
ne moreš pa ga prisiliti piti.*

Ameriški pregovor

Uvod

Poročilo pišem za obdobje prvih dveh let delovanja, to je od novembra 1991. leta, ko so bili nastanjeni prvi otroci, v situaciji, ki ni preveč rožnata, saj se že resno razmišlja o prenehanju delovanja skupine.

Kot glavni vir informacij, sem uporabil dnevnik vzgojnega dela, zapisnike teamskih sestankov, ter ves ostali pisani material, ki je pri delu nastajal.

Poskušal bom prikazati delo skupine, problematiko otrok, težave, s katerimi smo se srečevali, sodelovanje z drugimi institucijami ter starši, a tudi svoj pogled na celotno situacijo. Zaradi obilice gradiva in ustreznega metodološkega pristopa verjetno ne bom uspel zajeti vseh bistvenih dogajanj, za kar se opravičujem.

Začetki

Z delom smo začeli brez kakšnih posebnih priprav. Trije predvideni vzgojitelji - četrti je takoj odpovedal - smo šli na enotedenski obisk stanovanjskih skupin Mladinski dom Tone Kozelj v Mariboru, kjer smo se seznanili z njihovim načinom dela.

Počasi smo se privajali na našo hišo. Motila nas je nefunkcionalnost opreme.

Naše bodoče sodelavke pred tem niso imele nobenih izkušenj pri praktičnem delu z mladino s težavami v razvoju.

Istočasno smo iskali četrtega vzgojitelja.

Ob prihodu otrok v skupino (26.11.1991) smo imeli naslednjo kadrovsko zasedbo:

- socialna delavka
- specialni pedagog MVO
- študentka politologije

- psiholog, ki je še ves naslednji mesec delal na osnovni šoli Lucija, kjer je bil zaposlen.

Organizacija življenja v hiši

Ob sprejemu so bili prisotni otroci, starši ter delavci vseh treh obalnih centrov za socialno delo. Predstavljen jim je bil namen ter cilj delovanja skupine, kako bo potekalo življenje ter oblike delovanja. Posebej je bila poudarjena potreba po sodelovanju in skupnem trudu pri premagovanju aktualnih težav. Opazno je bilo nezaupanje in odpori posameznih staršev.

Nastanjenih je bilo 10 fantov v starosti 10 - 18 let, ki so izhajali iz težavnih družinskih situacij z dokaj pestro in kompleksno problematiko. Nekoliko kasneje sta prišla še dva fanta iz VZ Smednik.

Takoj so se pokazale adaptacijske težave v novem okolju in situaciji: navezanost na dom, vživljanje v ambient in skupino, večerni in nočni nemir, sprejemanje hišnega reda ter spoštovanje medsebojnih dogovorov.

Oblikovali smo hišni red in medsebojne dogovore kot nujen pogoj za skupno življenje, saj smo morali sami skrbeti za gospodinjstvo hiše in vse življenje v njej. Za opravljanje vsakodnevnega dela v hiši: delo v kuhinji, skrb za red in higieno, pranje perila, ... smo uvedli tedenska dežurstva, ki jih je sestavljal vzgojitelj skupaj s stanovalci.

Medsebojni dogovori so bili temelj, na katerem smo gradili naše skupno življenje in delo. Ti so potekali na individualnem planu v stiku z vzgojiteljem, krajših skupnih posvetih ter sestankih skupine, v prisotnosti vseh vzgojiteljev - hišna skupnost, ki se je sestajala vsakih 14 dni.

Pomembno je bilo oblikovanje grupe, zastavljanje skupnih ciljev, predvsem pa razvijanje individualne in grupne odgovornosti. Največji poudarek, prisoten v vsakodnevem dogajanju, je bil na spoštovanju dogovorov, odnosa do imovine, ter okolja.

Motivacija za skupno reševanje problemov, postavljanje ciljev, medsebojno pomoč in toleranco ter uspešno obvaldovanje vsakodnevnih nalog, naj bi gradili na zaupanju v posameznika in poudarjanju pozitivnih lastnosti.

Teamsko delo

Izdelan je bil urnik v 3-izmenskem delovnem času, tako da sta bila v večernem času (od 20. do 22. ure) v skupini prisotna dva vzgojitelja, saj je bila koncentracija stanovalcev takrat največja, s tem pa tudi povečana potreba po prisotnosti vzgojiteljev.

Ekipa vzgojiteljev se je oblikovala v team, ki se je redno sestajal enkrat tedensko, in obravnaval predvsem:

- vprašanja organizacije življenja v hiši,
- spremljal vzgojno situacijo otrok, načrtoval vzgojne prijeme in ukrepe,
- koordinacijo dela vzgojiteljev,
- načrtoval dejavnost skupine navzven, sodelovanje z drugimi institucijami, s starši.

Delo naj bi potekalo interdisciplinarno z upoštevanjem nujnih zakonitosti takšnega pristopa.

Pri teamskem delu je občasno sodelovala ena delavka CSD Koper in direktor.

Dogovorjena (predlagana) je bila tudi sestava zunanjenja oziroma razširjenega teama, ki bi ga sestavljali razen delavcev stanovanjske skupine tudi delavci vseh treh obalnih centrov za socialno delo. Sestajal naj bi se redno - vsake tri mesece, ter obravnaval aktualna vprašanja, s svojimi predlogi vplival na delo skupine ter opravljal neke vrste strokovni nadzor.

Ta team se je sestel praktično samo dvakrat, sklicevala pa naj bi ga direktorica CSD Koper.

Z delavci ostalih CSD-jev smo bili v stalnih kontaktih (telefonsko, individualno, občasni obiski).

tednu je odpovedala delo v skupini članica teama (socialna delavka), tako da smo bili prisiljeni iskati zamenjavo. Po novem letu se je v naš team vključila profesorica italijanskega jezika, do takrat pa smo delali samo trije, moški del ekipe je opravljal stalno nočno službo.

Zaradi boljše organizacije dela smo si razdelili otroke in določili matične vzgojitelje za posameznike (po krajevnih kriterijih) ter določili njegove naloge:

- povezava s šolo, strokovnimi službami,
- organizacija pomoči,
- sodelovanje s starši.

Narejen je bil opis del in nalog vzgojitelja.

V okviru teama smo se dogovarjali o razdelitvi nalog: organizacijsko pedagoško, ekonomija, realizacija ur, ..., kar pa ni funkcioniralo najbolje zaradi nejasne vloge vodje in odgovornosti za izpeljavo sklepov - tako, da je prihajalo do prelaganja odgovornosti in dela na posameznika.

Vzgojna problematika

V skupini se je zvrstilo 19 stanovalcev (od tega 2 dekleti, ena je nakj časa prihajala samo ob koncu tedna), 5 stanovalcev je pred tem bilo obravnavanih v vzgojnih zavodih, 11 fantov je imelo sodno izrečen ukrep oddaje v vzgojni zavod, 6 jih je bilo pred tem obravnavanih pri psihiatru (sindrom MCD,

paranoidnost in drugo). Trije fantje so bili kasneje napoteni v druge vzgojne zavode, eden v zapor.

Pri vedenjski problematiki so izstopale predvsem tatvine, tudi vlomi, agresivnost, izrazit odpor do avtoritet, težka vodljivost, postopanje, destruktivnost, laži, zloraba alkohola, mamil, kajenje.

Na čustvenem področju so bili vidni naslednji simptomi: negativna samopodoba, pomanjkanje samozavesti, stalen nemir, pretirana občutljivost, občutja zapuščenosti, krivde, sovražnosti do staršev in okolja.

Pri večini se je opazilo večje pomanjkanje znanja, slaba koncentracija, slabe učne navade, odpor do šole in strah, ter izogibanje pouku.

Očitno je bilo tudi pomanjkanje delovnih, higienskih in prehrabmenih navad.

Na razširjenem teamskem sestanku smo sprejeli kriterije za sprejem v skupino, pravila in kršitve (pakt) ter predvidene vzgojne ukrepe.

Eden od sprejemnih kriterijev je tudi prostovoljnost vstopa v skupino. Ta se je večkrat pokazal kot sporen, z ozirom na dejstvo, da je večini stanovalcev bil izrečen vzgojni ukrep oddaje v VZ. Ti so v glavnem bivanje v skupini odklanjali ter iskali kakršnekoli razloge za odhod.

Nezainteresiranost nekaterih za bivanje v skupini je bila očitna, veliko raje so bili prepuščeni sami sebi, ne da bi se bilo treba podrežati kakšnim dogovorom, hoditi v šole ipd., pri tem pa na vso moč izkoriščali nemoč svojih staršev ali skrbnikov.

Nekaterim stanovalcem je s svojimi "strokovnimi" izkušnjami uspelo ustrahovati ali bojkotirati vzgojiteljevo delo, večkrat so se primerili tudi fizični napadi.

Skupino so večkrat zapustili in se ponovno vrnili. Prepričala jih je le grožnja, da bodo odšli v zavod. Za kršitve pravil in dogovorov ter hišnega reda večkrat nismo izrekli predvidenih vzgojnih ukrepov (predvsem odpusta), ker smo imeli premajhno število stanovalcev, bila so tudi različna stališča in nerazumevanje delavcev CSD-jev, ki so nam otroke pošiljali.

Tolerantna vzgojna politika in "dvotirnost" odločanja sta ustvarili ugodne možnosti za manipulacijo, tako stanovalcev kot staršev, kar je v veliki meri oteževalo vzgojno delo in vplivalo na vzdušje v skupini ter pri vzgojiteljih utrjevalo občutek nemoči, pri stanovalcih pa prepričanje - kaj nam morejo.

Vzgojno delo in dinamika skupine

Dogajanje skupine naj bi temeljilo predvsem na ustvarjanju ugodne klime in dobrega počutja, prijetnih in stimulativnih pogojev bivanja in dela, skupnega oblikovanja življenjskega prostora.

Življenje v skupini je bilo zelo pestro in dinamično, počasi se je prilagajalo različnim potrebam in zahtevam ter ritmu stanovalcev. Aktivnosti so potekale v naslednjih smereh:

- Gospodinjstvo
- Oblikovanje grupe in postavljanje skupnih ciljev
- Hišni red, opravljanje dežurstev, skrb za hišo
- Šolske in delovne obveznosti (šola, učne ure), delo z inštruktorji
- Individualne zaposlitve, družabne igre, prosti čas
- Uvajanje interesnih aktivnosti (delo z glino, risanje ob glasbi)

Razen adaptacijskih težav stanovalcev se je kaj hitro začela kazati strokovna nepripravljenost vzgojiteljev. Izpostavil bom nekaj aktualnih vprašanj, ki so bila stalno prisotna pri vsakodnevnem delu in skupnih sestankih, ter nanizal nekaj misli o dejavnikih, ki so vplivali na dinamiko skupine ter oteževali delo:

- pojavljanje občutkov strahu, nemoči, potreba po dveh vzgojiteljih v turnusu,
- kako zaposliti stanovalce (prosti čas),
- pritožbe nad neupoštevanjem vzgojitelja,
- zahteve po kaznih,
- vprašljive ali neustrezne metode dela,
- kako zagotoviti upoštevanje hišnega reda,
- izpeljava učne ure,
- reševanje konfliktnih situacij.

Uspešnost pri reševanju aktualnih vprašanj je močno vplivala na klimo v skupini in uspeh pri reševanju zastavljenih nalog. Predvsem je delovala na zaupanju, občutku varnosti in sprejetosti ter razvijanju sposobnosti za premagovanje problemov. Nerešeni konflikti, neizpolnjene naloge, ki so prenašale naprej, so povzročale napetosti in nezadovoljstvo, s tem pa močno ovirale potek dela.

Nepoznavanje specifik obnašanja populacije nujno privede do neadekvatnih odzivov in uporabe neustreznih metod ter do površne identifikacije in interpretacije bistva problemov.

Pojavi lastnih strahov, obupa, nemoči pri vzgojitelju so pripeljali do večje potrebe po uporabi obrambnih mehanizmov - projekcije svojih problemov na druge.

Nesposoben vzgojitelj vedno išče krivdo za neuspeh ali slabo počutje pri drugih stanovalcih, sodelavcih ali pa nadrejenih. Nezavedanje, napoznavanje svojih šibkih točk nudi premalo možnosti za support, identifikacijo. Tako se problemi, ki jih ima posamezen vzgojitelj počasi prenesejo na druge.

Večje razlike v pristopih ustvarijo nezaupanje, nezadovoljstvo in zmedo, obenem pa omogočajo manipulacijo in izigravanje vseh dogovorov.

Zgoraj navedeno je nujno moralo pripeljati do resnejših sporov med osebjem, kar je ustvarilo veliko napetost in pobralo dosti energije, ter se slabo odrazilo na stanovalcih in vzgojiteljih.

Relacije z drugimi institucijami ter predstavitve dejavnosti

Tako smo začeli tudi vzpostavljati relacijo s šolami, ki so jih obiskovali naši stanovalci, predvsem z razredniki in svetovalnimi delavci. Dogovorjeno je bilo, kako bomo sodelovali ter se medsebojno obveščali (na govornih urah, skupnih sestankih in dr.).

Zelo hitro se je pokazal problem prešolanja otrok na šole, ki so bližje kraju delovanja skupine. V ta namen je bilo naše delovanje predstavljeno obalnemu aktivu svetovalnih delavcev, nekoliko kasneje pa tudi aktivu ravnateljev. Pri teh predstavitvah je bilo opaziti določeno skepso glede na težavnost dela in glede strokovne usposobljenosti zaposlenih.

Dogovarjali in pripravljali smo se tudi na TV predstavitev oziroma snemanje video kasete, kar pa ni bilo realizirano zaradi nasprotovanja sodelavke in nekaterih staršev.

Zaradi večjih zdravstvenih težav posameznikov smo imeli stalne zveze z zdravstvenim domom, dogovorjeni so bili tudi skupni sestanki ter obisk skupine. Potrebovali smo pomoč pedopsihiatra; več fantov je že pred vstopom v skupino imelo hujše probleme s svojim počutjem, vendar do sodelovanja ni prišlo zaradi daljše odsotnosti (zdravstvenih problemov) dr. Kopilovičeve. Kasneje smo stike vzpostavili, dva fanta sta jo redno obiskovala.

S policijo - obisk na UNZ - smo se dogovorili o načinu sodelovanja: obiski v civilu, prisotnost vzgojitelja ali starša pri razgovorih ter medsebojno obveščanje o aktualnostih.

Imeli smo stalno zvezo s sodiščem, kamor smo pošiljali poročila, spremljali fante na zaslišanju ter obveščali sodnika o obnašanju posameznikov.

Dvakrat sta nas obiskali večji skupini gimnazijcev - poslušali so predavanja o našem delovanju.

V času volitev za predsednika republike nas je obiskala predsedniška kandidatka Darja Lavtižar - Bebler s svojim spremstvom. Predstavili smo delovanje skupine ter se pogovarjali o odnosu stroke in politike.

Supervizija, kadrovske težave

Sestajati smo se začeli po štirih mesecih delovanja, ko smo že krepko zagazili v svoje delo. Sprva smo se srečevali vsake tri tedne, saj je bila potreba po seansah več kot očitna. Kasneje smo se dobivali mesečno.

Po tretjem srečanju je napovedala svoj odhod iz skupine naša sodelavka, študentka politologije, predvsem zaradi preobremenjenosti pri delu ter zaradi nekoliko svojih pogledov na vzgojo. Njena naslednica, ki jo je nadomeščala po začasni pogodbi o delu, se teh srečanj ni udeleževala.

V okviru supervizije smo se ostali trije delavci udeležili pet dnevnega delovnega tabora v Zabičah z delavci StS Črnuška gmajna, prostovoljci, študenti. Pripravljali smo tudi prispevek o našem delu za seminar z angleškim strokovnjakom D. Brandonom.

Od septembra 92 do konca leta smo delovali v okrnjeni zasedbi, postajali smo vedno bolj utrujeni, preobremenjeni, supervizorji pa so nam postajali neke vrste spovedniki, tudi tolažniki, saj smo se na seansah veliko vrteli okoli istih vprašanj (kadrovska zasedba, problem vodje, "mačehovski odnos" matičnega CSD-ja, ter stalni pedagoški problemi). Posneta je tudi videoka- seta z enega od teh srečanj.

Nova sodelavka, ki je prišla po novem letu 93, se je udeležila samo dveh srečanj, ko smo prekinili z nadaljnjim sodelovanjem s supervizorji. Povod je bil konflikt oziroma nestrpnost med dvema vzgojiteljema oziroma pomanjkanja občutka varnosti na eni strani ter neurejenih formalnih in osnovnih pogojev dela na drugi strani s strani supervizorjev.

Novih supervizorjev nismo iskali. V nas je nastajala vse večja potreba po pogovoru in pomoči, saj smo zabredli v težko situacijo, ki ji sami nikakor nismo bili kos zaradi stalnih kadrovskih problemov, strokovne nepripravljenosti, zahtevnosti dela, delovnega ritma, stresnih obremenitev, smo vsi prihajali v resne osebne in profesionalne krize. V nas pa je ostajala vse večja praznina in kopica vedno novih problemov.

Zunanji sodelavci, prostovoljci, praktikanti

Potreba po zunanjih sodelavcih se je izkazala že takoj na začetku, pri večini vzgojiteljev predvsem po inštruktorjih - za dodatno učno pomoč. V prvem letu smo imeli tri do štiri inštruktorje, kasneje le enega do dva. Ti so nam priskočili v pomoč tudi pri nujnih zamenjavah (npr. v času supervizije ali seminarjev).

Posebej smo imeli v prvem letu tudi sodelavca za uvajanje interesnih dejavnosti, predvsem za delo z glino.

Sodelavce smo izbirali po svojih osebnih zvezah in znanstvih oziroma po njihovi afiniteti do dela z mladimi.

V prvem letu delovanja smo imeli tri praktikantke - študentke PF po tri tedne, v drugem letu pa eno. Dekleta so se uvajala v delo z mladimi ter se zanimala za vse vidike delovanja.

Na enotedensko obvezno prakso so prihajala tudi dekleta iz gimnazij.

Prosotovoljca smo vključili v naše delo v drugem letu delovanja po daljšem obdobju kadrovskega pomanjkanja (predvsem kot nočno razbremenitev). Fant je opravljal delo nočnega dežurnega v času od 23. do 7. ure zjutraj (v zameno za sobo in občasno kakšen obrok hrane), vse do prihoda nove direktorice in pedagoškega vodje.

V skupino je občasno prihajal še eden prostovoljec, ki je pomagal pri delu okoli hiše in sodeloval pri raznih aktivnostih.

Delo s starši

S starši smo posebej v začetnem obdobju veliko sodelovali. Imeli smo redne roditeljske sestanke, vsakih nekaj mesecev, kjer smo obravnavali žgoče probleme, si izmenjavali izkušnje, utrjevali zaupanje ter medsebojno pomagali. Več staršev je pogosto prihajalo v skupino, se vključevalo v naše delo ali pa iskalo pomoč zaradi svojih stisk.

V glavnem smo bili redno povezani, neredko pa smo imeli tudi obiske na domu.

Letovanja, zimovanja

Poletni tabor Ribno

Prvo poletje smo naredili popolnoma improvizirani poletni tabor ob Savi, v Ribnem pri Bledu. Bili smo brez kakršnekoli opreme, večina pa tudi brez podobnih izkušenj. Pri Rdečem križu smo si sposodili spalne vreče, v MKC-ju šotore, Brane je pripeljal čoln, zbrali smo še nekaj potrebnega materiala in veliko dobre volje.

Preživeli smo čudovitih osem dni, kljub velikemu deževju in obilici dela v našem taboru.

Program bivanja, ki smo ga sestavljali skupaj z otroki, je bil pester in dinamičen. Naučili smo se veliko novega, utrdili medsebojno prijateljstvo, nabrali veliko novih izkušenj in moči ter spoznali več lepih kotičkov naše dežele.

S strani otrok in staršev smo dobili pozitivni feedback.

Zimovanje Mežakla

Znašli smo se v čudoviti hiši sredi gozda, snega sicer ni bilo veliko, z malo truda pa smo hitro našli lepo strmino z vlečnico. S smučarsko opremo, ki smo jo nabrali po Obali, in z bornimi smučarskimi veččinami smo se veselo spuščali po klancu. V ostalem času smo hodili na izlete v okolico ali pa uživali v toplih in prostornih izbah našega zavetišča.

Žal se je tukaj začel konflikt z mojo sodelavko, po moje zelo iracionalen, ki mu še danes ni konca.

Letovanje Log pod Mangartom

Novost na letovanju je bila, da smo vzgojitelji letovali v dveh izmenah. Bivali smo v prekrasnem okolju v prijetni hiši. Hodili smo na krajše izlete v okolico, se kopali v skritih tolmunih ali pa preizkušali svojo korajžo in spretnost z blazino na mrzlih in deročih valovih Soče.

Lepo.

Zimovanje Pokljuka

Tokrat smo gostovali v penzionu Jelka z drugimi udeleženci Društva prijateljev mladine.

Ni nam bilo potrebno skrbeti za prehrano, saj smo imeli pripravljene obroke.

Snega je bilo veliko, nekoliko nas je oviral dež, vendar nam ni mogel pokvariti dobrega vzdušja in zimskega veselja.

Vrnili smo se bogatejši in polni moči.

Strokovno izpopolnjevanje in udejstvovanje

Kot strokovno izpopolnjevanje, sem že omenil enotedenski obisk Maribora s prvotno vzgojno zasedbo. Druga kolegica je enkrat kasneje obiskala StS Črnuška gmajna (tudi en teden).

Imeli smo dva seminarja z angleškim strokovnjakom Davidom Brandonom.

Moji kolegi so se udeležili vaj iz interakcijskih iger, ki jih je vodil Miha Rotar.

Poslušali smo nekaj predavanj tujih strokovnjakov na Pedagoški fakulteti.

V smeri predvidenih dodatnih ali pa nujno potrebnih znanj ni bilo storjenega nič konkretnega.

Organiziran je bil strokovni posvet in predstavitev skupine študijski skupini sekcije MVO Slovenije.

Aktivno smo sodelovali pri nastanku aktiva stanovanjskih skupin, pripravljali pisne materiale za seminar in drugo.

Objavljen je bil članek v reviji Ptički brez gnezda o stanovanjskih skupinah v Sloveniji.

Svoje delo smo predstavili na Radiu Koper, objavljen je bil tudi krajši pogovor.

Sam sem sodeloval pri delu študijske komisije na CSD-ju, v študijski skupini sekcije MVO, ter v IO aktiva stanovanjskih skupin.

Vodstvo, relacija s CSD

V našem teamu formalnega vodje nismo imeli, čeprav je bil v konceptu predviden. Kot edini z izkušnjami pri tem delu, sem do pojava resnejših konfliktov v teamu opravljal tudi vlogo neformalnega vodje. Ta se je začela kazati predvsem v sledečih nalogah: "edukacija" sodelavcev, sestava urnika, organizacija teama in nalog, organizacija hišnega reda, vodenje hišne skupnosti, vodenje roditeljskih sestankov, predstavljanje skupine, nabava didaktičnega in drugega materiala, planiranje dejavnosti.

Težavnost takega delovanja se je pokazala kaj kmalu - pri prvih večjih razhajanjih v pogledih na določene probleme.

Temu je pripomoglo tudi stališče direktorice, ki je pogosto prihajala na teamske sestanke z mnenjem, da bo vsak našel svoje mesto v teamu, ter začutil, kaj in kako bo delal.

Obremenitve so bile neenakomerne, sklepi se niso izvajali, tudi analiza pedagoškega procesa se večkrat ni dala izpeljati, odgovornost se je prelagala.

Na tako stanje smo večkrat opozarjali, zelo je bilo opazno tudi na superviziji. Spremenilo se ni nič. Po naraščajočih konfliktih v teamu sem se umaknil v ozadje. Za strokovnega vodjo se je proglasila direktorica.

Ob prihodu nove direktorice je prišel tudi pedagoški vodja, ki je občasno prihajal v skupino (na sestanke) in vzel stvari v svoje roke. O tem ne bom pisal.

Na CSD-ju smo imeli razen z računovodstvom in s tajnico stike še s tremi delavkami.

Pri delu delavskega sveta in s strokovnim kolegijem nismo sodelovali.

Finančno poslovanje

Imamo odprto naročilnico za nabavo hrane v trgovini Jestvina, za nabavo drugih artiklov imamo naročilnico, s katero poslujemo v dogovoru z direktorico.

O finančnem stanju in materialnih stroških smo prejeli malo informacij.

Dokumentacija

O svojem delu smo vodili sledečo dokumentacijo:

- dnevnik dela,
- zapisniki teamskih sestankov,
- zapisniki hišne skupnosti, drugih sestankov, knjiga učnih ur,
- pisanje polletnih in letnih poročil o stanovalcih,
- pisanje individualnih programov.

To je bilo v skladu z opisom del in nalog. S prihodom pedagoškega vodje se je dokumentacija močno povečala.

Zaključek

Navedel bom samo nekaj faktorjev, ki so močno vplivali na delo skupine.

1. Nestrokovnost kadra;
2. Kronično pomanjkanje kadra;
3. Nestrokovno vodstvo, ki je zameglilo cilje delovanja in oteževalo nujno potrebno delovno usklajenost;
4. Nejasnost in "mlahavost" kriterijev;
5. Osamljenost in izpostavljenost;
6. Konflikti;
7. Dvotirnost delovanja.

Rade Milošević

POHORJE - MAJ - 93

Edita Švarc

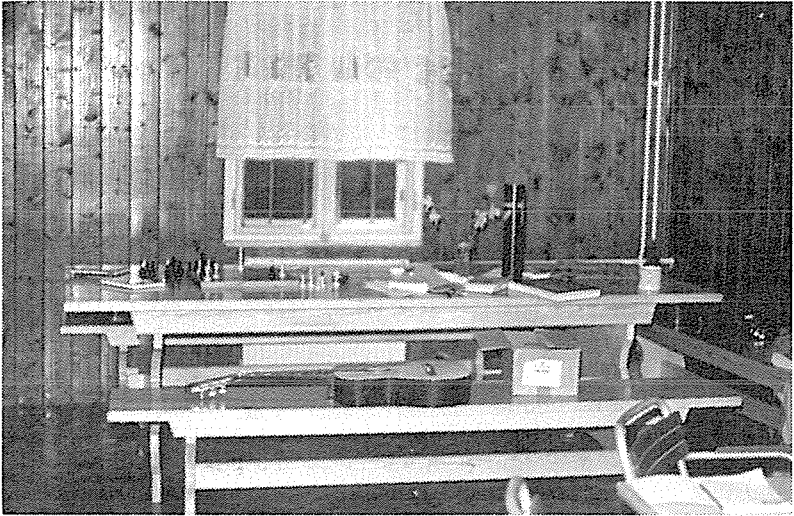
Kako je imela Zdenka idejo, Edite pa ni bilo težko navdušiti

Aprila je bila že prava pomlad. Bližale so se majske počitnice. Z Zdenko sva bili skupaj dežurni čez vikend. Trudili sva se čim boljše **prebiti**. Pogovarjali sva se, kaj bo med majskimi počitnicami, ko bo prost cel teden, v zavodu bodo ostali najbolj naši gojenci, mi bomo dežurali, si izmišljali "vsebine", fantje bodo sodelovali kratak čas. Po tem se bodo dolgočasili, bodo lačni, kuhali bodo kavo, kadili, poslušali MTV, razmišljali, kam bodo šli zvečer.

"Gremo nekam ven, iz zavoda!", to se nama je zdela **rešitev**. Jasno nama je bilo, da bova morali počitnice organizirati in izvesti sami. Pomembno je, da za zamisel pridobiva pedagoški zbor. Vsi, ki vsaj malo poznate Slivnico,

Na vrhu Pohorja

Jedilnica in dnevna soba

veste, kaj pomeni ponedeljkov pedagoški sestanek. Nanj sva se temeljito pripravili. Napisali sva cilje, smotre, program, finančno kalkulacijo.

Kako je bilo s kolegi

Na pedagoškem sestanku naju ni moglo nič presenetiti; poznamo se tako dobro, da bi lahko vnaprej napisali scenarij in kolegi bi ga (so ga) nezmotljivo odigrali. Ni bilo bistvenih razlogov PROTI, ravnatelj je bil ZA, tudi večina kolegov. Žiko in Franja sva prosili, da majske počitnice skupaj izpeljemo, bila sta ZA. Ostali vzgojitelji in osebje so bili prosti. Nekateri kolegi so posmehljivo govorili o "projektu", vztrajali sva pri "majskih počitnicah". Nisva si pustili vzeti veselja.

Kaj sva napisali pred odhodom

Čas: 28.4. do 2.5.1993. Kraj: planinska koča DTV Partizan, Mariborsko Pohorje, višina 1095 m. Idejne, strokovne, programske, organizacijske priprave in izvedba: Zdenka Rojc, specialna pedagoginja in Edita Švarc, socialna delavka. Udeleženci: gojenci zavoda, ki ostanejo v času majskih počitnic v zavodu, so brez možnosti ali želje, da gredo kam drugam. Počitnic se udeležijo: Primož, Benjamin, Jure, Srečko, Dejan, Dominik, Jasmin, Dražen, Orlando, Peter. Izvedbo naloge odobril in financiral: VZ Slivnica.

Cilji bivanja so doživetja:

časa in prostora tukaj in sedaj

"Drvarji"

samostojnega bivanja
male skupine
prijateljstva
umirjenosti
lepote narave
bivanje izven zavoda

Program:

delna samooskrba
pohodi v okolico
igre v mali skupini
večer meditacije ob ognju
večer pravljic
kresovanje
priprava tradicionalnih jedi
muziciranje z improviziranimi inštrumenti

Pakt med udeleženci:
govori se samo o dobrih in
lepih rečeh (pozitivna
matrica),

prepovedano je govoriti o
šoli in zavodu

Teoretična izhodišča:
normalizacija
sistemska teorija
avtopoeza

vse v "glavi" in "srcu" predelane, v šoli spoznane "resnice"

Lastne izkušnje:

vseh najinih 75 let (deljeno z dva!)

Opazovanja:

za vsakega gojenca se pišejo "opazovanja"

Informiranje:

uporaba telefona na Pajkovem domu
izdajanje stenskih časopisov

Dostop:

do kočje je mogoč z osebnim avtomobilom

Kuharja Dejan in Dominik

Dokumenti:

zdravstvene izkaznice, osebne izkaznice, naročilnice, pooblastila

Rekviziti:

karta Pohorja, kasetnik, baterijska svetilka, fotoaparat, glasbila: tri kitare, flavta, dve ustni harmoniki, kistanjete, triangel, vse za pisanje in risanje, komplet prve pomoči

Kako je bilo po dnevih

Sreda, 28.4.1993

Iz zavoda smo odšli ob 13. uri. Najbolj nestrpna sta bila Jože in Zlatko (vzgojitelja, ki stanujeta čisto blizu zavoda), malo manj pa mi, udeleženci. Peljali smo se v treh "katrah", založeni s posteljnino in hrano. Kosili smo na Pajkovem domu, tam smo se dogovorili tudi za nabavo živil in

uporabo telefona. Imeli smo sestanek, vodila ga je Zdenka. Dogovorili smo se o načinu življenja v koči in sklenili pakt. Nekateri so si ogledali okolico, nekateri smo pripravljali drva, nekateri so kuhali večerjo. Pojedli smo skoraj vse. Ponovno smo "premleli", kako to, da m o r a m o biti na Pohorju in še vse krivice, ki so se nam zgodile v tem tednu. Nekateri so ugotovili, da se ne da žurirat brez alkohola.

Četrtek, 29.4.1993

Bili smo na izletu na Glažuti in na Arehu. Zraven smo imeli dve kitari, dve žogi. Sklenili smo trenirati tek. Po naporni hoji, smo se šli zvečer refleksologijo. Sami smo si kuhali in ogrevali kočo. Pogovarjali smo se o knjigah. Orlando je pisal svoj roman.

Petek, 30.4.1993

Spali smo do 8.30, zbudili smo se z upanjem na večerno kresovanje. Pojedli smo zajtrk, paštašuto in palačinke. Jure in Dejan sta garala ob vročem štedilniku (50 palačink). Orlando je naredil drva. Dejan je usposobil žar. Bili smo na razglednem stolpu, videli smo vse do Slivnice. Imeli smo šahovski

turnir. Zdenka je pesnila našo himno. Zvečer so bili nekateri sitni, brez alkohola nesvobodni. Zdenka je prebrala pravljico. Reporterji so fotografirali. Napisali smo razglednice z našim žigom. Zvečer ni bilo v bližini kresa, kresovali smo pred kočo.

Sobota, 1.5.1993

Zbudili smo se ob 11.30. Deževalo je. Za zajtrk je bil zadolžen Beno, zato je ostala večina lačna - neiznajdljivi. Ko je nehalo deževati, smo se odpravili na Šumik.

Beno, Primož in Srečko so ostali pri koči, jezni na ves svet. Na Ruški koči smo izvedeli, da je na Šumiku še sneg, ostali smo na koči. Bilo je pravo prvomajsko rajanje, meščani so se pripeljali na zrak. Zvečer nam je Peter organiziral piknik pred našo kočo.

Nedelja, 2.5.1993

To je bil zadnji dan. Čudili smo se, da gremo popoldne že nazaj. Ugotovili smo, da so v vseh treh vzgojnih skupinah super fantje. Sklenili smo, da se bomo včlanili v planinsko društvo, da bomo še kam šli. Kosilo nam je skuhal Jani iz vsega, kar je še ostalo, bilo je dobro.

Kako je bilo s cilji in programom

"Areh"

Nama so bili cilji jasni in blizu, vedno znova sva jih vpletali v program.

Hoteli sva, da smo med počitnicami samo Pohorci. Prvi dan smo imeli še polne glave zavoda. Počasi smo se navadili na našo kočo. Čez dan smo bili "ozemljeni" na planinski poti, na opravila za preživetje. Ob večerih so postajala naša srca težka, fante so preplavljali drobci doživetij, slike družin in tistim, s populjenimi koreninami, je bilo najteže. Nastajali so trenutki tišine in miru. V našem skupnem prostoru (z veliko mizo, kjer smo se vsi zbirali), se je čas neznosno zgostil. Ampak, imeli smo vedno koga, ki je vstopil v tukaj in sedaj, s tisto zeleno barvo, ki je pomenila: "Nismo še dotolčeni, ne damo se, zdaj bomo zabrenkali na kitare, zapihali na harmoniki in flavto, najbolj nenadarjeni bodo tolkli in cingljali."

Bili smo samostojni, nismo imeli hišnega reda, dogovorili smo se le o najnujnejšem. Pred odhodom nisva posebej naročili, da mora imeti vsak s sabo: brisačo, milo, zobno ščetko, spodnjice, nogavice, ... Nekateri so bili v zadregi.

Skupina smo postali prvi dan proti večeru. Bili sva formalni voditeljici, pri nekaj "zlatih" pravilih dosledni in nepopustljivi, sicer pa prijateljici, kuharici, čistilki, poslušalki, urednici, glasbenici in tudi mami.

Ko sva bili mami, so bili otroci ta hip na Pohorju in naslednji hip pri svoji pravi mami (imeli so naju res radi, istočasno so naju sovražili, nekateri, ki niso vedeli, so pozabili, kaj to mama je, so preizkušali, če je to tako, kot pravijo drugi). Ker rastejo, so včasih malo pomešali (ker nimajo dosledno spredalčkanih pojmov, kot mi, že zrastle) ljubezni in naklonjenosti do mame in ženske. Bili so včasih ljubosumni, tisto z ljubeznijo do mame je še šlo, za druge naklonjenosti pa so se raje "zbrali" in se domenili, da: ..."ženske tega itak niso vredne." (Podatek je točen in nama je bil dosegljiv zaradi tankih lesenih sten, častna pohorska beseda, da nisva hoteli prisluškovati.)

Fantje so bili iz vseh treh vzgojnih skupin. To jih ni motilo, vedeli so že, kdo ima največ mišic, kdo spreten jezik, kdo kaj v glavi, kdo se ne pusti, kdo bo naredil vse in kdo nič. Na srečo je bil najmočnejši tudi najbolj dobrovoljen. Za agresivnost ni bilo časa in priložnosti, mogoče se je bilo izkazati s sekanjem drv, nošenjem nahrbtnikov in onemoglih.

Prijatelji so bili fantje od prej. Nekateri so se združili, da česa NE bi naredili, večina se je družila, da kaj BI naredili. Čemerni in sebični so vedno znova propadali. Fantje so po dolgem času doživeli vsaj nekaj miru, niso poslušali MTV, nismo kričali (bili smo tako blizu, da smo se slišali), nihče nas ni priganjal.

Na pohodih smo **videli** posebno lepa, zveržena drevesa, praproti in trave. **Slišali** smo veter, ptice, skrivnostne zvoke ponoči. Na Pohorju diši zjutraj čisto drugače, kot opoldne, ko se sonce upira v komaj ozeleneli gozd.

Standard bivanja in hranjenja je bil v koči veliko nižji kot v zavodu, doživeli smo, kaj vse je potrebno opraviti, da je toplo, da si sit, da se lahko umiješ. Kaj vse smo s a m i naredili, da smo se zabavali! Zdenka je vedela, da mora vzeti s seboj knjigo pravljič, ob pravljiči za lahko noč, so bili fantje otroci, tista gostota časa je bila čista in dobra.

Kako smo spoštovali pakt

S prepovedjo govorenja o šoli ni bilo problema.

To točko smo v celoti upoštevali, vsak poskus omenjanja šole, je bil v kalli zatrt. O zavodu smo **morali** govoriti zadnji dan. Najteže je bilo govoriti samo dobro in lepo. Začeli smo s "hvala", "prosim", "oprosti". Vljudnost in obzirnost sta se pokazali kot zelo dobri "zadevi". Naprej je bilo težje, nismo našli pravih besed, potrebno se jih je bilo naučiti. Dobre in lepe besede so imele neverjetne učinke. Dokler se jih nismo navadili, se je včasih komu zdelo, da se iz njega norčujemo.

Kako je bilo z razvadami

V leseni koči ni bilo dovoljeno kaditi. Na pohodih se je bilo težko vzpenjati, loviti zrak in še kaditi. Za kajenje ni bilo pravega prostora in časa. Fantje so pokadili pol manj (merjeno natančno s številom zavojev cigaret). Kavo smo pili skupaj le prvo jutro, nato so fantje nanjo pozabili (sama sem jo pila naskrivaj, preden so vstali). Alkohola seveda nismo pili. Na prvi večerni zabavi je manjkal. Nekaj piva so fantje gotovo na skrivaj popili na Pajkovem domu in Ruški koči. Urejanje odvisnosti od kajenja, pitja kave in alkohola ni bil najin napisan cilj. Potrdila se nama je domneva (ki so jo strokovnjaki že stokrat dokazali, najini kolegi pa hočejo še stoprvi dokaz), da je na razvade moč vplivati s spremembo načina življenja in z vzgledom.

Kaj je ostalo

Ostale so fotografije, stenski časopisi, v dežurni knjigi zabeležen dogodek, na pedagoškem sestanku izrečena pohvala ravnatelja.

Spomnimo se kakšnega smešnega dogodka. Imamo skupne spomine. Velike skrivnosti. Grozne nerodnosti. Smo še prijazni. Obzirni smo. Sporazumemo se lahko z eno samo besedo, včasih razumemo tudi pogled.

Srečali smo se malo drugače, malo поблиže smo se spoznali.

Vedela sem, da je vsak človek vreden spoštovanja.

Zdaj vem, **zakaj** spoštujem Zdenko, Smuka, Bena, Jureta, Gusteka, Slamico, Dominika, Janija, Dražena, Orlanda, Perota, Žiko in Franja. Zdi se mi, da tudi oni mene spoštujejo.

Najlepša darila so zastonj.